

Независим мониторинг върху законодателното и институционално развитие на пробацията в България

**Пазарджик
2016г.**

**Проект “Независим мониторинг върху
законодателното и институционално развитие на
пробацията в България” се финансира в рамките
на Програмата за подкрепа на НПО в България по
Финансовия механизъм
на Европейското икономическо пространство
2009-2014г.**

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фонд за превенция на престъпността - ИГА и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

© Фондация „Фонд за превенция на престъпността - ИГА“

*Независим мониторинг върху законодателното и институционално развитие на
пробацията в България*

ISBN 978-954-9492-26-2

ДОКЛАД

ОТ НЕЗАВИСИМ

МОНИТОРИНГ ВЪРХУ

ЗАКОНОДАТЕЛНОТО И

ИНСТИТУЦИОНАЛНО

РАЗВИТИЕ НА ПРОБАЦИЯТА

В БЪЛГАРИЯ

Над материала работиха:

Димитър Русинов - Фонд за превенция на престъпността - ИГА

Андрей Момчилов - Фонд за превенция на престъпността - ИГА

Дочо Михайлов - Агенция за социално-икономически анализ А.С.А.

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Въведение

II. Кабинетно проучване

III. Анкетно проучване сред институциите

IV. Проучване сред осъдени на проба.
Анализ, проблеми и препоръки.

V. Приложения

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е разработен в рамките на проект „Независим мониторинг върху законодателното и институционално развитие на пробацията в България“, който се финансира в рамките на Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г.

В България липсва публичност на системата за изпълнение на наказанията и в частност изградената система на пробацията. Като изключим ежегодните доклади на Български хелзинкски комитет за правата на човека (включващи и затворите), няма друг независим анализ върху процесите на изграждане и развитие на пробационната система в страната.

Целта на проекта бе да се насърчи включването на НПО в процесите на формулиране на политики и вземане на решения, съвместно с институциите на местно, регионално и национално ниво - в частност имащи отношение към функциониране на пробационната система.

Чрез реализацията на проекта се очакваше да се повиши активността на неправителствените организации във връзка с отчетността и прозрачността на публичните институции - в частност Главна дирекция «Изпълнение на наказанията» към Министерство на правосъдието.

Проектът даде възможност да се възобнови един съществуващ модел за наблюдение върху пробационната система в страната. Първият независим доклад бе изготвен през 2007 г. по проект на Фонд - ИГА „Независим граждански мониторинг и доклад за законодателното и институционално въвеждане на пробацията в България“, финансиран по Програма MATRA KAP на Посолството на Кралство Холандия в България. Тогава партньори на организацията бяха Програма «Достъп до информация», «Български хелзинкски комитет» и експертът Тихомир Безлов.

Резултатите от проекта са насочени към вземащи решения служители в публичната администрация, НПО и медии. До голяма степен проектът се опитваше да свърже българските и европейски измерения в развитието на системата на пробацията.

Реализацията на проекта и проучването съвпаднаха с отбелязването на 10 години от създаването на института на пробацията в България (началото на 2015 година). За този период над 60 000 лица са преминали през системата, което позволява това да бъде считано за едно от най-мащабните изменения в изпълнението на наказанията в страната.

Независимият мониторинг се базира на *Основен принцип 15.*

“Пробационните агенции подлежат на периодични правителствени инспекции и/или независим мониторинг” от “Препоръка СМ/Рес(2010)1 на Комитета на министрите към страните членки относно правилата за пробация на Съвета на Европа”.

В първоначалния си вариант проучването бе предвидено да проследи един близо 10-годишен период от създаването на пробацията в страната и да използва два основни подхода: кабинетно проучване и серия от дълбочинни интервюта. Във фазата на оценка на настоящия проект оценителната комисия направи следните препоръки:

„Подходът към мониторинга трябва да бъде значително подобрен. Първо, мониторингът е основната дейност по проекта и би било добре проектът да описва по-добре какво и как ще се наблюдава и оценява. Проектът оставя впечатлението, че ще бъде направено предимно институционално описание на пробационните структури. Не се забелязва мониторинг на реалното приложение на пробацията на практика - осъществяване на пробацията, въздействие върху изтърпяващите наказания (въздействие върху осъдените), отражение на различни форми на пробация (отражение на осъдените с наложени различни пробационни мерки), връзка с (риска от) рецидив, отражение върху семействата на изтърпяващите (осъдените на пробация) или на общностите, в които се изтърпява наказанието. Второ, в дейност 2 се говори за мониторинг на 10-годишен период. Такъв дълъг период в миналото по-скоро предпоставя историческо изследване, а не мониторинг на конкретна политика. Във всеки случай лицата, които са изтърпявали пробация преди 10 години, вече са извън системата и би било практически трудно/невъзможно да се прави мониторинг върху такива случаи. Трето, предвижда се мониторингът да се осъществява на основа на дълбочинни интервюта. Съществуват редица други източници на данни - административни регистри, досиета на осъдените лица, данни от социални служби и пр., които могат да бъдат ценна отправна точка за мониторинга.“

Екипът на проекта, с подкрепата на външния експерт¹ и членовете на работната група², обсъди отправените препоръки и направи своите коментари, които имаха съществено значение за цялостната реализация на мониторинга и неговата структура.

Най-общо мониторингът имаше 3 основни направления: **кабинетно проучване; статистическа информация и проучване сред осъдени лица.**

1 По проекта бе наета организация, работеща в областта на социологическите проучвания. Неин експерт подпомагаше създаването на дизайн на проучването, неговото провеждане и обработката на получените резултати.

2 Работната група бе създадена във връзка с реализацията на проекта. Тя включваше представители на ГД „Изпълнение на наказанията”, на НПО и на други институции.

Кабинетно проучване

В кабинетното проучване бяха използвани основните европейски препоръки в прилагането на обществените санкции и мерки, пробацията, персонала на пробационните агенции. Проучени бяха нормативни документи, отчети на ГДИН, проекти в областта, статистическа информация от анкети. С оглед на въпроса „Как стои българската пробация на фона на развитието на европейската пробация?“, цялата структура на мониторинга следваше основните елементи на европейските препоръки в областта на пробацията и алтернативните санкции и мерки:

Мисия

Организация на пробационните служба

Вътрешна организация

Пробационни служители

Пробационни дейности

Състояние на дейностите на пробационната служба през последните години

Други организации, включени в пробационната дейност

В кабинетното проучване е отделено внимание на:

Историческо развитие на системата на пробацията в България

Важни насоки на развитие

Важен момент от кабинетното проучване бяха интервюта с ключови фигури на ГД „Изпълнение на наказанията“: началник сектор „Пробация“, началници на Областни служби по изпълнение на наказанията, пробационни инспектори.

Статистическа информация

Събирането и анализът на статистическа информация се базираше на метода на **Десктоп (Desktop) изследване**. За тази част се използва въпросник за статистическа информация, който бе предназначен да се набере обща информация за прилагането на пробацията на национално ниво. Използваха се данни за 2015 година. В този въпросник бе отделено място за набиране на социална информация за клиентите на пробационните служби: безработица, семейно положение, образователно и социално положение, здравен статус и др. В попълването на този въпросник бяха обхванати всичките 28 пробационни служби (ОСИН) в страната. Бяха използвани административни регистри и

досиета на осъдените лица. Използваха се такива категории като „общ брой осъдени на пробация”, „общ брой изтърпяващи присъда в момента”, „осъдени лица по видове престъпления”, „осъдени лица по видове мерки в рамките на наказанието пробация”, „продължителност на изтърпяваните срокове”. Отделно се търсеха и допълнителни категории като „демография на осъдените на пробация” (възраст, пол, местоживеене, социално положение, семейно положение и пр.)

Проучване сред осъдени на пробация лица

Това бе основното направление на настоящия мониторинг. Той бе насочен към **пробационната служба като основна единица на анализа**. Основният акцент на наблюдението се фокусира към реалното приложение на пробацията на практика. Използва се **метода на Case studies**. Двама експерти посетиха 10 пробационни служби в страната и обхванаха 28 случая на осъдени лица.

Най-общо реализацията на тази част от мониторинга бе насочена да даде реалното приложение на пробацията на практика - осъществяване на пробацията, въздействие върху изтърпяващите наказанието, отражение на различни форми на пробация, връзка с рецидив, отражение върху семействата на изтърпяващите или на общностите, в които се изтърпява наказанието.

II. КАБИНЕТНО ПРОУЧВАНЕ

Въведение

До 1989 година България е част от източния блок с комунистически режим. След 1989 година започва възстановяване на основните демократични структури на държавата, процес, който продължава и понастоящем. Страната е член на Организацията на обединените нации повече от 50 години. От 29.03.2004 г. е член на НАТО, а от 01.01.2007 година е равноправен член на Европейския съюз.

Българската съдебна система е силно повлияна от континенталното право. Съдебните решения се основават на Конституцията, кодекси и различните специални закони. Основният закон в наказателното право е Наказателният кодекс. Първият НК е приет непосредствено след освобождаване на страната от османска власт - 21 февруари 1896 година.

След демократичните промени от 1989 година в България започват поредица от реформи в областта на наказателната политика с цел хармонизирането ѝ с европейските модели. Важна стъпка в тази реформа е и въвеждането на пробацията като специфична мярка за въздействие върху правонарушителите, която се изпълнява в общността.

Историческо развитие на системата на пробацията в България

Българската национална пробационна служба като национална система започва да функционира реално от средата на 2005 година. Макар че веднага след освобождаването от османска власт в наказателната система на страната се въвеждат различни пробационни форми (напр. условно предсрочно освобождаване от затвора, условно осъждане), които на различни исторически етапи се развиват и допълват, за цялостна визия за въвеждане на пробационна система в България може да се говори непосредствено след комунистическия период (след 1989).

Идеята за въвеждане на пробационна система започва да се налага някъде около 1994-1995 като част от активно подготвяните и осъществявани промени във всички структури и най-вече в рамките на реформите в съдебната система. Могат да се очертаят две основни течения в налагането на пробационната идея.

Едното течение включва главно експерти и ръководители на пеналната система в страната. През 1995 година експерти на Главна дирекция «Изпълнение на наказанията» към Министерство на правосъдието (по това време Главно управление на местата за лишаване от свобода) разработват

вариант за изграждане на пробационна система като отделен раздел в съществуващия Закон за изпълнение на наказанията. Този вариант включва: изграждане на централна, районни и окръжни Пробационни служби; участие на Пробационни служители в досъдебната фаза на процеса като консултанти на магистратите; въвеждането на два вида предсрочно освобождаване от местата за лишаване от свобода: с и без пробационен надзор върху освободените и др. Вариантът включва и промени в Наказателния кодекс - създаване на нова глава за пробацията. Този модел е обсъден съвместно с експерти от Съвета на Европа и принципно одобрен. В периода 1995-2000 г. обаче няма особено развитие на тази идея. През 1996-1999 се осъществява пилотен проект «Въвеждане на алтернативни мерки за третиране на лишените от свобода», в рамките на програма „Темпус“, в който участват главно представители на държавата и университетските среди. Този проект разширява основата за въвеждане на пробацията и поставя началото на дебат в тази насока. След 1998-1999 г. това течение се подпомага активно от големите донори в България: Фондация «Отворено общество», Британски съвет, Посолствата на САЩ и Великобритания.

Второто течение в налагането на пробационната идея се определя от бурното развитие на неправителствения сектор след 1990 г. в България (след този период се създават повече от 5000 такива организации). Първо, идеята за реформа на пеналната система се подема в този сектор от Фондация «Отворено общество» и най-вече чрез специалната програма на фондацията - Институт за конституционна и правна политика COLPI. В периода 1998-2003 г. организацията финансира целенасочено проекти, които подпомагат реформата на затворите (преобладаващо) и въвеждането на обществени санкции и мерки в обществото. С такъв проект през 1999 г. Фонд - ИГА създава в Пазарджик първия Център за социална подкрепа на бивши затворници, с който се поставя началото на един 6-годишен пилотен пробационен модел в същия град, подпомаган впоследствие активно от Британското посолство чрез програмата на Know How Fund. В този проект се пилотират за първи път в страната конкретни пробационни мерки в рамките на съществуващото законодателство (условните присъди се възлагат за изпълнение на НПО). През 2001-2002 г. Британски съвет в България и Фонд - ИГА с участието на британски експерти разработват първата програма за обучение на пробационни сътрудници. Опирайки се на този опит, Британски съвет реализира в периода 2002-2004 г. още два проекта: «Обучение на обучители по пробация от системата на затворите» и «Разработване на стратегия за българската национална пробационна служба и обучение на пробационни служители», в партньорство с Министерство на правосъдието, финансиран от Global Opportunities Fund. В рамките на последния проект са обучени и първите пробационни служители, работещи в структурата на пробационните служби. След 2002 г. се разширяват инициативите на

неправителствени организации в това направление: реализират се поредица от проекти, насочени към въвеждане на пробацията в България: иницирани на законодателни инициативи; провеждане на информационни кампании; пилотиране на експериментални пробационни центрове: 2003-2005 в Стара Загора и Русе по проекти на “Отворено общество”; 2002-2004 - реализирани на четири пилотни проекта за младежка пробация в Благоевград, Бургас, Габрово и Видин, финансирани от Норвежкото правителство, с подкрепата на UNDP. Проведени са и няколко значими международни прояви - например, организираната от Британски съвет и Фонд - ИГА през 2003 г. International conference Exchange of experience and good practices for development of probation services.

Периодът 2001-2004 г. се очертава като възлов за въвеждането на пробацията в България. Тогава по инициатива на Министерство на правосъдието се създава междуведомствена работна група за разработване на концепция за законодателното и институционално въвеждане на пробационната система в Република България. В тази група на практика се събират представители и на двете течения: на държавата и НПО, както и представители на съдебната система. В групата се обсъжда най-вече по-горе описаният вариант за въвеждане на пробацията. По късно по инициатива на Фонд - ИГА е разработена Концепция за въвеждане на пробацията с отделен закон. Най-общо надделява идеята за първоначално законодателно въвеждане на пробацията като нов вид наказание в българския Наказателен кодекс и съответно въвеждане на нов раздел в Закона за изпълнение на наказанията. Активна помощ в този период оказват Министерство на правосъдието на САЩ и Министерство на вътрешните работи на Обединеното кралство.

Пробацията става факт в българското законодателство със Закона за изменение и допълнение на НК от **27 септември 2002 г.** Цялостната регламентация на същността и съдържанието на наказанието пробация, механизмите за неговото изпълнение и структурното изграждане на пробационната система в България бе направена с приемането на промени в НК и Закона за изпълнение на наказанията от **23 ноември 2004 г.**

Като начало на пробационната служба в България може да се определи месец ноември 2003 г., когато е създаден сектор “Работа с правонарушители в общността (пробация)” към отдел “Възпитателна дейност в местата за лишаване от свобода” при Главна дирекция “Изпълнение на наказанията” към Министерство на правосъдието. През месец септември 2004 г. започва и обучението на първите пробационни служители от експерти на Националната пробационна служба на Англия и Уелс. Изграждането обаче на пробационните служби в страната започва в средата на 2005 г. и е завършено към средата на 2007 г.

Важни насоки на развитие

Ако приемем факта, че елементи на пробацията в България се развиват непосредствено след освобождаването на страната от османска власт през 1878 година, е важно да се разгледа развитието на някои алтернативни форми на наказанието «лишаване от свобода». Наказанието «лишаване от свобода» се въвежда с първия Наказателен закон от 21 февруари 1896 г. При регламентирането на видовете наказания законодателят използва богатия опит на Англия, Франция, Германия, Русия и други държави и адаптира прогресивните европейски идеи в тази област, като ги съобразява с националните особености и традиции на българския народ. При уреждането на санкционната система по НК се възприема основно дуалистичната система на санкционни последици. Институтът на условно предсрочно освобождаване от затвора е въведен в Наказателния кодекс през 1896 г., а през 1903 г. е приет Закон за условното осъждане, който влиза в сила в началото на 1904 г. По този начин България се нарежда сред първите европейски държави, които търсят алтернатива на наказанието «лишаването от свобода» и разнообразни форми на въздействие върху осъдените лица вътре в затворите и навън в обществото.

Сега действащата система на наказанията е приета с Наказателния кодекс от 1968 г., когато страната се намира в сферата на съветското влияние (1944-1989). Въпреки силната идеологизация на държавното управление през този период също се наблюдава развитие на различни форми на алтернативи. Най-значимо е използването на условното осъждане, при което съдът може да възложи на обществена организация, трудов колектив или личност да полага възпитателни грижи спрямо осъдения в рамките на изпитателния срок. Трябва да се отбележи обаче, че всички обществени организации в този период са под контрола на държавата. През този период продължава да се използва и условно-предсрочното освобождаване от затвора. Специални Наблюдателни комисии, създадени към местната власт, имат задълженията да подпомагат затворниците и освободените от затвора.

Интересен момент в развитието на алтернативните санкции и мерки в България е приетият през 1958 година (в началото на комунистическия режим) специален Закон за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Много елементи на този закон на практика регламентирант използването по отношение на лица до 18 години на широка гама от санкции и мерки, които са извънсъдебни и се изпълняват основно в обществото или във възпитателни училища (boarding school). Този закон, макар и морално остарял, и до момента е използван в България.

След демократичните промени от 1989 година могат да се обособят няколко етапа на развитие:

- разработването на законовата и подзаконовата нормативна уредба;
- изготвяне на професионална документация на пробационната служба;
- утвърждаване на стандарти за работа с правонарушителите;
- структуриране на областните пробационни служби, изготвяне щатно разписание и длъжностни характеристики на различните категории служители;
- подбор и обучение на пробационните служители;
- структуриране и изграждане на пробационните съвети;
- междуинституционално сътрудничество и изграждане на система за обществена подкрепа на пробационните служби;

Трябва да се отбележи, че характерно за България е развитието на пробацията по-скоро като публична структура. Едва след демократичните промени и бурното развитие на гражданския сектор в страната се появяват елементи на частна инициатива, която обаче не успява да окаже решаващо влияние. От това произтича и силната централизация при създаването и изграждането на пробационната система в страната.

Логично от горното произтича фактът, че пробацията в страната се развива като професионална дейност. Елементи на доброволност се откриват в новото законодателство, но те са по-скоро пожелателни. Българската държава все още няма ясна политика в това направление. Все пак могат да се споменат все повече примери, в които пробационните структури по места привличат доброволци в работата си, най-вече студенти.

В етапа, последвал първоначалното изграждане на пробационната система и интензивното въвеждане на чуждестранен опит, в рамките на туининг проектите с Великобритания, могат да се открият няколко важни промени и нововъведения:

- Въвеждането на председбния доклад като пробационна дейност. За жалост, въведената чрез промени в ЗИНЗС³ възможност съдът да поиска председбен доклад е използвана изключително рядко, на базата на преценката на отделни съдии. Самите магистрати оправдават липсата на искания до пробационната служба за изготвяне на такива доклади с това, че тази възможност е дефинирана в специален закон, какъвто е ЗИНЗС, а не в Наказателно-процесуалния кодекс. В интервютата с началници на пробационни служби бе установено, че в някои региони, като Бургас например, председбният доклад се използва по-интензивно. На практика обаче това зависи изцяло от активността на конкретни съдии;

- Въвеждането на технически средства за надзор над осъдени на

пробация лица също бе важно нововъведение. Електронният мониторинг посредством електронна гривна бе пилотиран в Благоевград, а доскоро, в рамките на проект, на няколко места в страната се осъществяваше електронен мониторинг на осъдени. В подкрепа на изпълнението на мярката «задължителна регистрация» бе въведена възможността за използване на електронна гласова верификация, която заменя нуждата лицето да полага подпис на определено място, за да изпълни мярката. Очаква се през тази година електронният мониторинг да бъде въведен в цялата страна;

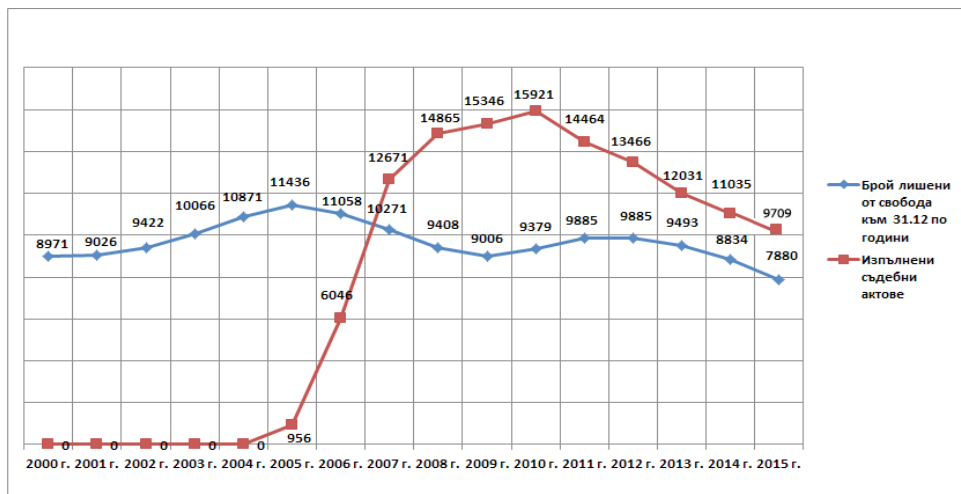
- Влизането в сила по отношение на България на Рамково решение на Съвета на Европа 2008/947/ПВР за прилагане на принципа за взаимно признаване на съдебни решения и присъди «пробация», с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции. Тази рамка позволява трансфера на мерки по пробационен надзор от една юрисдикция в друга - обикновено когато нарушител, осъден в друга държава, се връща в собствената си страна за изтърпяване на пробация или с цел да изтърпи санкция в общността, като например безвъзмезден труд в полза на обществото. В тази връзка страната ни прие нарочен Закон за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробация, с оглед упражняване на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции (в сила от 28.04.2012 г.) Значимостта на това Рамково решение за пробацията у нас и в Европа отива отвъд специфичните проблеми, които то се стреми да уреди. Има дълга история на споделяне на идеи относно пробационните практики в международен план (Vanstone, 2008 г.): в Европа това се е случвало основно чрез Съвета на Европа, СЕП (Европейската организация по пробация), както и чрез академичен обмен. Но ако Рамковото решение трябва да разгърне истинския си потенциал, държавите, членки на ЕС, постепенно ще трябва да научат взаимно много повече за своите пробационни практики. Тази мярка може да успее, само ако е придружена от по-добро разбиране и доверие в пробационните практики на други страни;

- Внедряването на единната Информационна система за изпълнение на наказанията (ИСИН), свързваща базите данни на пробацията, прокуратурата и затворите. Основна задача на системата е автоматизирано и централизирано поддържане на информация за лица и настъпващите за тях събития, свързани с изпълнението на наказанията, както и на мярката за неотклонение „задържане под стража“. Системата се състои от модулно структурирани компоненти, които осигуряват нужната функционалност за регистриране и актуализиране на основните структури от данни. ИСИН е вътрешноведомствена система и не е отворена за ползване от външни клиенти и институции. Съдът и прокуратурата взаимодействат тясно с ГДИН, като изпращат съдебни актове, прокурорски разпореждания и разрешения, както и получават информация от

ГДИН за лица по отправено запитване. В този смисъл съдът и прокуратурата са източници на данни за информационната система, но регистрацията на тези данни се извършва единствено от служители на ГДИН. При изпълнение на присъдите и при задържане на лица ГДИН и нейните звена взаимодействат тясно с органите на полицията и следствието, както и с Главна дирекция „Охрана” за конвоиране на извеждани и превеждани лица;

- Един важен момент в развитието на пробацията в страната е традиционното предвиждане тя да окаже съществено значение за намаляване на затворническата популация. Най-значимо е това влияние през периода 2007-2012 г., като пикът на това влияние е 2009 г., когато лишените от свобода в българските затвори намаляват с около 2400 лица (виж таблицата по-долу).

Сравнение на изпълнените присъди с лишаване от свобода и пробация

Интересно как се е развила една констатация по отношение на „Място на пробационната мярка и съотношението ѝ с наказанието „лишаване от свобода”, направена по време на първия независим доклад през 2007 година, а именно:

„През 2004 г. пробационно наказание не съществува и броят на изтърпяващите лишаване от свобода е бил 10 883, през 2007 г. те са около 11 200. През 2007 г. обаче има вече изтърпяващи пробационни срокове и броят на тези лица е достигнал 10 700. В същото време броят на условните присъди не се е променил забележимо - през 2004 г. те са 8759, а през 2006 г. - 8581. При създаването на институцията пробацията целта бе да се намали броят на лишените от свобода и съответно да се избегнат многобройните негативни последици за обществото (икономически, криминални, социални и пр.) от съществуването на такъв голям брой затворници. Ако

броят на престъпленията не само не е нараствал, а дори е намалял, както показва полицейската криминална статистика, и това е потвърдено от виктимизационните проучвания⁴, а същевременно изтърпяващите присъди са се увеличили, като при това условните присъди запазват броя си, откъде се появяват тези 10-11 хиляди лица с прогноза да се достигне до 20-25 хиляди, изтърпяващи пробационни срокове? Отговорът на идеолозите на българския вариант на пробацията е, че това са лица, които и сега са извън затворите, и предназначението на пробацията е да постави под контрол именно тяхното поведение. Ако това са лица, които по една или друга причина не са наказвани от обществото до този момент, то по-ефективна ли е станала наказателната система в страната с въвеждането на пробацията?⁵

Какво се е променило в периода 2007-2014 по отношение на тази констатация⁶:

година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Лишени от свобода	10271	9408	9006	9379	9885	9885	9493	8834
Осъдени на пробация	12671	14865	15346	15921	14464	13466	12031	11035
Условно осъдени	8019	9795	11467	12463	14726	14489	13396	13030

От таблицата се вижда, че действително в периода 2007-2014 година на практика осъдените на пробация са една нова категория осъдени, защото при лишените от свобода лица и условно осъдените се запазва една стабилност на популацията, с малки отклонения.

Мисия

Ако проследим пътя за създаване на пробационната система в България, трябва да отбележим, че първо бяха осъществени промените в законодателството, а впоследствие започна процесът по създаване на стратегия за развитие на пробационната структура. В рамките на туининг проект BG/2004/IB/JH/07, който се реализира в периода 2005-2007 г., с помощта на английски експерти бе разработен «Стратегически план и приоритети 2007-2009» на пробационната служба в България.

В този план съществува следната формулировка на мисията на пробационната служба в България: «Пробационната служба се стреми да осигури ефективно изпълнение на пробационните присъди чрез мисията

4 Виж „Тенденции на престъпността в България 2000-2005 г., Център за изследване на демокрацията 2006 г.

5 „Независим граждански мониторинг и доклад за законодателното и институционално въвеждане на пробацията в България“, Тихомир Безлов

6 НСИ

си за работа в партньорство, за рехабилитация на правонарушителите, намаляване на рецидива, по-добра защитеност на обществото и възмездяване на жертвите и обществото, предоставяйки достъпни и ефикасни услуги на правонарушителите и обществото».

Пробационната служба в България декларира **четири цели** на своята дейност:

- Предоставяне на ефикасно и ефективно наблюдение на правонарушители, на които съдът е постановил пробационни мерки или предсрочно освободени от затвора под определен надзор;
- Работа с партньорски организации за намаляване на рецидива сред поставените под пробационен надзор, с цел подобряване на рехабилитацията им и защита на обществото;

- Намаляване броя на правонарушители, завърнали се в затвора;

- Възмездяване жертвите на престъпления;

Пробационните служби се стремят да спазват следните ценности:

- Честно и открито отношение към хората, подплатено с уважение;
- Партньорство за намаляване на рецидива и защита на обществото;
- Удовлетворяване нуждите на жертвите и тяхното възмездяване;
- Оказване подкрепа на пробационните служители за постигане на по-голяма ефективност в работата им;
- Поддържане на убеждението, че по-голяма част от правонарушителите притежават потенциал за промяна;
- Толерантност към различията и подкрепа на действията не свързани с дискриминацията;
- Осигуряване на ефективност и рентабилност.

Организация на пробационната служба

Европейските пробационни системи имат различна организационна структура и са постевени по различен начин в техните правни системи. Според проф. Антон ван Калмтот могат да се различат три основни модела: централизиран, частен и смесен.

Пробационната служба у нас е централно организирана. Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” функционира като отдел на Министерството на правосъдието и осъществява прякото ръководство и контрол върху дейността на

пробационните служби. Тя е специализирана административна структура към Министерство на правосъдието. Министърът на правосъдието осъществява общото ръководство и контрол върху дейността на пробационните служби. Пробационни служби осъществяват своите правомощия в съдебния район на съответния районен съд. Те са териториални звена на Главната дирекция. До момента областните пробационни служби организираха и ръководеха работата на пробационните служители в съдебния район на съответния окръжен съд, като с последните организационни промени се създават 6 служби с район на действие апелативните съдилища. В района на действие на съответния районен съд се създават пробационни съвети. Окръжният прокурор упражнява надзор за законност върху дейността на пробационните служби и пробационните съвети по реда на Закона за съдебната власт.

Моделът на организация на пробационната система по принцип зависи от особеностите на всяка страна и от нейните правни структури. На регионално ниво структурите на българската пробация са добре базирани, в зависимост от съдебните региони, което е съизмеримо с европейската практика. По-големи са различията в мястото на българската пробационна система на централно ниво. Нашето впечатление е, че мястото на пробационната система в структурата на ГД „Изпълнение на наказанията” е прекалено стеснено: сектор в отдел на ГДИН. В повечето европейски модели пробацията е самостоятелна структура, а там, където е създадена обща структура със затворническата система, тя е най-малкото равностойна.

Вътрешна организация

Ръководните и контролно-методическите функции се осъществяват от сектор “Пробация” към отдел “Социални дейности и възпитателна работа с правонарушители” при Главна дирекция “Изпълнение на наказанията”. Секторът осъществява взаимодействието с държавните, обществените органи и НПО на национално равнище.

Функциите му се свеждат до:

- Разработване на нормативната база, свързана с изпълнението на наказанието пробация;
- Подготвяне на стандарти, правила, процедури, указания за изпълнение на пробационните мерки;
- Извършване на стратегическо и оперативно планиране на дейността на пробационните служби;
- Осъществяване контрол върху работата на областните пробационни структури и наблюдение качеството на предоставените от тях услуги;

- Планиране и организиране атестацията и обучението на пробационните служители и наблюдение на тяхното професионално развитие;
- Осигуряване и разпределяне на материалните ресурси за дейността на пробационните служби;

От своя страна Областните пробационни служби са разположени във всички областни градове на страната в специално обособени помещения, отдадени за ползване от държавата или общините.

Задача на Областните пробационни служби е да осъществяват оперативно ръководство и контрол във връзка с изпълнение на дейностите по надзора. Осъществяват взаимодействие с регионалните държавни и общински служби, НПО, съд, прокуратура и местата за лишаване от свобода.

Районните звена към Областните пробационни служби реализират всички дейности, свързани с изпълнение на пробационните мерки: оценяване на правонарушителите, планиране на надзора и изпълнението на пробационните мерки, изпълнение на плановете, работа с правонарушителите, държавните и общинските институции, НПО.

По време на проучването се извършваше съкращаване на щата на пробационните служби и течеше процес на реструктуриране. Очаква се да се оформят 6 големи областни служби, а останалите да бъдат районни подразделения. Нашето мнение е, че тази промяна в структурата на пробацията в страната няма да доведе до по-голяма ефективност. По принцип институциите в България страдат от прекалената си централизация, един допълнителен процес на централизиране няма да допринесе за по-модерно развитие на системата.

Пробационни служители

Всяка служба има *ръководител*, *инспектори по пробация*, които организират и контролират дейностите, свързани с изпълнението на наказанието, *младши пробационни инспектори* и *технически сътрудници*.

Пряката работа с осъдените на пробация се осъществява от инспекторите по пробация, които към момента на проучването са 296, работещи в 104

пробационни служби и звена.

Системата за обучение на пробационните служители в България е двукомпонентна: на първо място е изискването за определено образование за пробационните инспектори (университетска образователна степен бакалавър или магистър по право, психология, педагогика или социални дейности), а на второ - задължителното първоначално обучение при постъпване на работа в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” към Министерство на правосъдието.

Пробационни дейности

Ако анализираме най-общо развитието на пробационните дейности в България, можем да отбележим, че преобладава тенденцията за повече контрол и репресия, отколкото помощ. Новоизграденият българският вариант на пробация се различава от всички познати модели в Европа. В него липсва типичната форма на обществени санкции и мерки (която между впрочем се наблюдава единствено в специалния закон за БППМН); липсва предсъдебният социален доклад, който е основен елемент в работата на всички пробационни служби в Европа; в структурата на българската пробационна служба, освен типичните пробационни служители със социални функции, работят и служители с определно полицейски функции. От друга страна в законодателството, което регламентира пробацията, съществува ясно формулирано разделение на принудителни и подкрепящи мерки. Все още подкрепящите мерки не са достатъчно разработени и развити.

Пробационните дейности в България могат да се осъществяват след налагане със съдебен акт, който може да бъде присъда или определение от съда. Видовете пробационни мерки и тяхното съдържание са регламентирани в Наказателния кодекс.

В българския НК са регламентирани 6 вида пробационни мерки, които могат да бъдат обособени с оглед на характера и целите в следните групи:

а) мерки за контрол и превенция на осъдените - целят да извадят от анонимност осъдените лица и да създадат условия за наблюдение върху тяхното поведение. Те се състоят от ограничения за осъдените, които се изразяват в:

- задължителна регистрация на осъдения по настоящ адрес;
- задължителни периодични срещи с пробационен служител;
- ограничение в свободното придвижване.

б) мерки за подкрепа и подпомагане на осъдените:

- включването в курсове за професионална квалификация и/или програми за обществено въздействие

в) мерки за възмездяване на причинените с деянието щети:

- поправителен труд;

- безвъзмезден труд в полза на обществото.

С оглед на тяхната задължителност при налагане от съда, те могат да се разделят на две групи:

а) Задължителни: задължителната регистрация по настоящ адрес и задължителните периодични срещи с пробационен служител;

б) Незадължителни (изборни): ограниченията в свободното придвижване, включването в курсове за професионална квалификация и/или програми за обществено въздействие, поправителният труд и безвъзмездният труд в полза на обществото.

Продължителността на първите четири пробационни мерки е от 6 месеца до 3 години, за поправителния труд - от 3 месеца до 2 години и за безвъзмездния труд в полза на обществото - от 100 до 320 часа годишно за не повече от три поредни години (чл.42а, ал.3 от НК).

На всички осъдени на пробация лица се налагат задължително двете мерки – задължителната регистрация по настоящ адрес и задължителните срещи с пробационния служител, а за лица, ненавършили 16-годишна възраст, не се прилагат поправителният труд и безвъзмездният труд в полза на обществото (чл.42а, ал.4 от НК). За последните 5 години са проведени почти 1 млн. срещи с осъдени. Честотата на срещите се съобразява със срока на присъдата, личността на осъдения и степента на риска от рецидив и вреди. На практика всички осъдени на пробация преминават през регистрация и срещи.

Забелязва се известно колебание в интензитета на налагане на мярката „безвъзмезден труд в полза на обществото” през последните години:

- 2011 г. - 4379;
- 2012 г. - 3880;
- 2013г. - 4264;
- 2014 г. - 3773.

Нашето впечатление при посещенията в пробационните служби е, че на много места е намалял първоначалният ентузиазъм в прилагането на мярката, както и че съдиите я налагат по-рядко. Същевременно трябва да се отбележи навсякъде добрата организация при полагането на безвъзмездния труд.

При програмите за обществено въздействие съществува определен спад в тяхното прилагане - 1 461 лица през 2011 г.; 1 212 през 2014 г.; 663 през 2015 г. При срещите в пробационните служби се установи, че това се дължи на проблеми при организиране на груповата работа; трудното събиране на група, трудната логистика при организиране на графика на групата. В тази връзка пробационните служители предпочитат прилагането на индивидуални програми. Същевременно съществуват добре разработени програми в ГДИН, някои от тях по съвместни проекти с партньори от Европа.

Много трудно приложима мярка на практика са курсовете за професионална квалификация. През последните години видимо нейното приложение е сведено до минимум:

2012 г. – 123;

2013 г. – 68;

2014 г. – 99;

2015 г. – 48.

Необходим е допълнителен ресурс на пробационните служби, за да се реализира тази мярка успешно за в бъдеще. Това обаче е свързано до голяма степен с проблема за децентрализацията и осигуряването на бюджет на всяка служба да прилага тази и подобни на нея мерки.

Много слабо се използва Условно предсрочно освобождаване с налагане на пробация.

2014 г. – 427;

2015 г. – 434.

На фона на европейската практика в това направление може да се твърди, че възможността почти не се използва и има голям потенциал за бъдещето. Особено ефективна може да бъде тази мярка при освобождаването условно-предсрочно на извършители на сексуални престъпления, които са включени в програми в затворите, и продължават участието си в подобни програми в пробационната служба.

Дейностите, които трябва да бъдат изпълнявани от пробационните служби, най-общо включват следното:

- Оценяване на противоправното поведение на лицата, осъдени на пробация, чрез използване на специализирана методика за оценка на правонарушителя;
- Привеждане в изпълнение на присъдите, планиране и упражняване надзор над осъдените лица;

- Оценяване потребностите на правонарушителите от въздействие и планиране прилагането на подходящи програми;
- Подпомагане правонарушителите в изграждането на конструктивни контакти с хора от близкото им обкръжение и публичните институции;
- Изготвяне на различни доклади и анализи във връзка с дейностите по изпълнение на пробационните мерки;
- Изграждане и утвърждаване на ефективни работни отношения с представители на други институции;
- Представяне на навременна и качествена информация на заседанията на пробационните съвети;
- Координиране дейностите на институциите и организациите по изпълнение на надзора.

Пробационната система в България почти не обхваща две основни фази на традиционната пробационна дейност в Европа (а и в света), а именно предсъдебната и съдебната фаза, както и фазата след изтърпяване на наказанието. Това е проблем, който основно е свързан с българската концепция за пробация. При положение, че пробацията е регламентирана в Закона за изпълнение на наказанията, тази позиция на пробационната служба е трудно променима. Може би решението е в приемането на Кодекс за изпълнение на наказания, но този кодекс задължително трябва да включва и изпълнението на обществени санкции и мерки.

Струва си да се направи сравнение на най-популярните пробационни дейности в Европа и мястото на българската пробационна система. Следните основни задачи са общи за всички европейски пробационни служби:

- да предоставят на съдебните и други органи висококачествена информация (досъдебни и социални доклади) и оценки, за да ги подкрепят при постановяването на присъди и други решения;

- да развиват, организират и надзирават обществени санкции и мерки и да гарантират тяхното ефикасно изпълнение;

- на всеки етап от контакта с правораздавателната система на правонарушителя, включително и на новоосвободените затворници, да предоставят практическа, финансова, социална и психологическа помощ и грижи, основани на методите на социалната работа;

- да популяризират, осигуряват и подпомагат разработването на схеми за отклоняване на обвиняеми от наказателно преследване;

- да контролират и надзирават правонарушители под пробационен надзор;

- да подчертават личната отговорност на клиента за разрешаването на неговите проблеми;

- да предотвратяват връщането на правонарушителя към престъпно поведение във възможно най-широк смисъл, като съдействат за укрепването на неговата самоувереност и самодисциплина, както и на способността му да изпробва себе си в социален контекст, така че да приложи опита си на практика;

- да допринасят за едно сигурно общество чрез стимулиране на правонарушителите да заемат място сред онези членове на обществото, които спазват законите, като осъществяват ефективен надзор и мониторинг над тях, за да се намали рецидивизмът, и като спомагат развиването на умения, допринасящи за позитивен начин на живот и социална интеграция/реинтеграция;

- да идентифицират и развиват личните качества на клиента и социалните ресурси, които да подкрепят неговата успешна ресоциализация както и воденето на законосъобразен начин на живот чрез изграждане на позитивна житейска стратегия;

- да подкрепят задържаните и да им помагат по време на подготовката за освобождаване;

- да предоставят подкрепа след излизането от затвора на освободени правонарушители;

- да координират работата с центровете за социална рехабилитация на правонарушители;

- да привличат важни обществени кръгове, правителствени и неправителствени организации, компании и местни жители в планирането и управлението на пробационни проекти и средства, за да се подобри действието на обществените санкции и мерки;

- да оказват подкрепа на семействата на правонарушителите, за да се поддържат и подобряват взаимоотношенията на правонарушителите с тях и да се премахнат трудностите, които могат да възпрепятстват социалната интеграция;

- да организират медиация между жертвата и правонарушителя;

- да осъществяват надзор за изпълнението на изискванията на освобождаването под гаранция;

- да защитават обществото чрез ефективно разрешаване на конфликти и намаляване на риска, свързан с развитието на криминалната практика.

На практика почти всички пробационни служби дават приоритет на следните задачи, които се приемат за най-важни: 1) надзор над правонарушители, поставени под пробационен надзор, 2) подготовка на досъдебни доклади за прокурора и съда, 3) развиване, организиране и надзор на изпълнението на обществените санкции и мерки.

В следващата таблица с „о” са посочени пробационните дейности в предсъдебната, съдебната, изпълнителната фаза и периода след освобождаване от санкция или наказание:

Таблица: Пробационни дейности по време на различните фази на наказателния процес

	Предсъдебна фаза	Съдебна и изпълнителна фаза	Фаза след изтърпяване на наказание
Подготовка на доклад за социална оценка (изготвя се от пробационната служба след като присъдата влезе в сила)		○	
Ранна помощ/интервенция (по време на задържането в полицейския участък)			
Супервизия/помощ на предварително задържаните			
Супервизия/помощ за правонарушители, осъдени условно			
Супервизия/помощ за правонарушители, чието задържане е условно прекратено			
Посредничество/подкрепа на жертвите			
Супервизия/организация на безвъзмезден труд в полза на обществото		○	
Супервизия/организация на обучителни и образователни програми		○	
Супервизия на програми за лечение на наркотична или алкохолна зависимост		○	
Супервизия на електронен мониторинг		○	
Супервизия на други наказания в общността, а именно:			
а. „Задължителна регистрация по настоящ адрес”;		○	
б. „Задължителни периодични срещи с пробационния служител”;		○	

в. „Ограничения в свободното придвижване”		○	
г. „Включване в курсове за професионална квалификация и/ или програми за обществено въздействие”		○	
д. „Поправителен труд”		○	
Предсъдебен доклад		○	
Супервизия на пробационни санкции			
Супервизия на отложено наказание			
Супервизия на арест			
Супервизия на гаранция			
Супервизия на душевноболни или бавноразвиващи се правонарушители (болнични мерки)			
Супервизия на специалните мерки за наркотично зависими			
Супервизия на условните присъди		○	
Помощ/подкрепа на затворници		○	
Помощ/подкрепа на правонарушители под домашен арест			
Супервизия на условното освобождаване			○
Консултативен доклад относно амнистия/ прощаване			
Помощ/подкрепа на лица, получили опрощаване/амнистия			

Състояние на дейностите на пробационната служба към края на 2014 г.

През 2014 г. броят на постъпилите присъди за изпълнение в пробационните служби е 11 021. Тенденцията на спад на броя на присъдите се запазва вече четвърта година и по същия начин изглежда и съотношението на изпълнените присъди по служби, като за изминалата година общият брой на изпълнените присъди е 11 031. Броят на присъдите в сравнение с предходните три години е намалял с около 500. Прави впечатление, че постъпващите присъди са вече с по-дълги срокове на пробационните мерки, което ги прави по-трудни за изпълнение от страна на инспекторите пробация.

И през настоящата година се запазва тенденцията наказанието „пробация” да се налага на лица, които са извършили следните правонарушения -

управление на МПС след употреба на алкохол, управление на МПС без документи за правоуправление, престъпления против собствеността, престъпления против личността - телесна повреда, престъпления против брака и семейството, престъпления против реда и общественото спокойствие. Разширен е спектърът на налагане на наказанието пробация по глава осма на Наказателния кодекс - „Престъпления против дейността на държавните органи и по глава единадесета „Общо опасни престъпления” като палез, държане и предаване на оръжие и боеприпаси. През годината се наблюдава увеличаване на броя на извършителите на кражби (чл.194-197 от НК) и осъдените за престъпления, свързани с наркотични и упойващи вещества.

Налице е стабилизиране на броя на осъдените, с които работят в повечето пробационни служби през последните пет години. При това се наблюдава значително увеличаване на рецидива сред пробационните клиенти, извършили престъпления по чл. 343 б и 343в от НК, което налага извода за акцент на работата на служителите с този тип правонарушители. В тази връзка недоумение буди решението на законодателя да премахне възможността за налагане на пробация на лица, осъдени за шофиране в нетрезво състояние. Фактът на увеличаващия се рецидив демонстрира ясно необходимостта от по-интензивна работа с тази целева група, която при това развитие на нещата ще бъде субект или на условна присъда без възможност за каквото и да е въздействие и превъзпитание, или на ефективна присъда „лишаване от свобода”, с всички произтичащи от това негативни последици.

Честотата на срещите е съобразена със срока на присъдата, личността на осъдения и степента на риска от рецидив и вреди и с Правилата за оценка на риска от рецидив и вреди, утвърдени от министъра на правосъдието през м. януари 2014 г. В сравнение с предходната година, в по-голяма част от службите средната продължителност е в рамките на 40 минути, но тя може да продължи и повече - до един час, според образованието, интелектуалното ниво и личността, спецификата на идентифицираните проблемни зони.

Броят на проведените индивидуални срещи през 2014 г. е 187 489 или на месец са провеждани по 15 624 срещи, а популацията в осъдените лица е около 11 200, с която се работи. Положителна е тенденцията да се провеждат по-интензивни срещи в началото на наказанието с осъдените на пробация, както и с осъдените с регистриран среден и висок риск. Като цяло се е увеличил броят на извънредните срещи по искане на пробационните служители. През настоящата година началниците на пробационните служби прилагат разработена бланка за супервизия на индивидуалните срещи с осъдените и по този начин те имат представа за индивидуалната работа, която инспекторът осъществява. В края на проведената среща началникът на службата им дава обратна връзка и съответно насоки за нейното подобряване. Не е важен само броят на проведените срещи, но и подготовката за тях, както и самата

реализация, на която инспекторите вече отделят достатъчно време и полагат усилия за качественото провеждане.

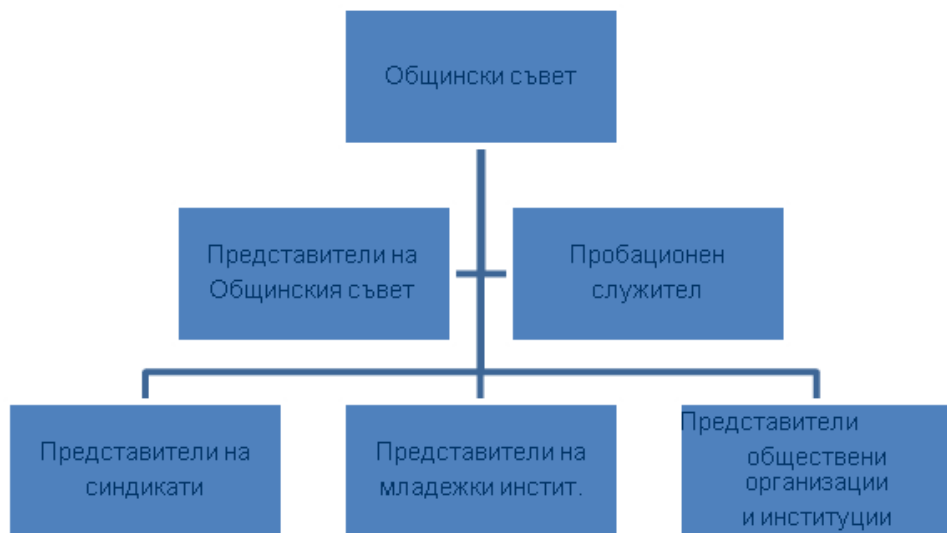
Броят на осъдените непълнолетни на пробация, с които се работи в пробационните служби в страната е 355. Непълнолетните правонарушители са предимно извършители на кражби, но има случаи и на транспортни престъпления. Проблемните им зони са сходни. Нагласи - имат изграден модел на асоциално поведение, липса на самокритичност и усещане за вина. Самооценката им е предимно завишена и нереална.

Общият брой на наложените наказания по чл. 227, ал. 1, т. 1 от ЗИНЗС е 1 057, в сравнение с 2013г. - 1 135, а по чл. 227, ал.1 т. 2 от ЗИНЗС - 342, които през 2013 г. са 426. Наказанията по т. 1 са намалели със 78, а тези по т. 2 са намалели с 84, което е положителна тенденция.

Други организации, включени в пробационната дейност

Според действащото законодателство (ЗИНЗСЗС) и натрупания опит и практика до момента се очертават няколко основни партньори на пробационната система в България.

На първо място това са Пробационните съвети. Пробационните съвети са обществено-държавен орган, чрез който се реализира обществен надзор и контрол над пробационните мерки и участие на обществеността в процесите на възпитание, превъзпитание и рехабилитация на осъдените. Представяват организирана форма на включване на обществеността в процеса на изпълнение на наказанието и са израз на схващането, че ефективното превъзпитание и рехабилитиране на правонарушителите е невъзможно без осъществяване на специфични ангажменти от страна на различните държавни и общински ведомства и обществени структури. НПК, ЗИНЗСЗС и ППЗИНЗСЗС регламентират неговия състав и численост, определят функциите, правомощията и дейността на съветите. Пробационните съвети се създават в района на действие на съответния районен съд в състав: председател - пробационен служител, а членове на съвета са представители на всички държавни, общински, обществени и граждански организации.

ОСНОВНИ ФУНКЦИИ НА ПРОБАЦИОННИТЕ СЪВЕТИ

- вземане на решения относно съдържанието на наложените от съда ограничителни мерки, тяхната интензивност и периодичност в зависимост от поведението на поставените под пробация;
- утвърждава тематиката и насочеността на курсовете за придобиване на специалност, както и програми за обществено въздействие;
- утвърждава обектите, на които се полага безвъзмезден труд в полза на обществото и вида на работата, която се възлага;
- утвърждава предложения до съда за замяна на пробацията с лишаване от свобода;
- утвърждава предложения до съда за условно предсрочно освобождаване от остатъка от наказанието;
- утвърждава становища до съответния прокурор за налагане на принудителни медицински мерки;
- утвърждаване промяна на статута на онези правонарушители, които след изтърпяване на най-малко $\frac{1}{4}$ от постановените мерки и срокове са доказали, че заслужават да бъдат стимулирани с: промяна режима на регистрация от ежедневен на ежеседмичен, отмяна на забраната за напускане на жилището след 22 ч. и в съботните и неделни дни.

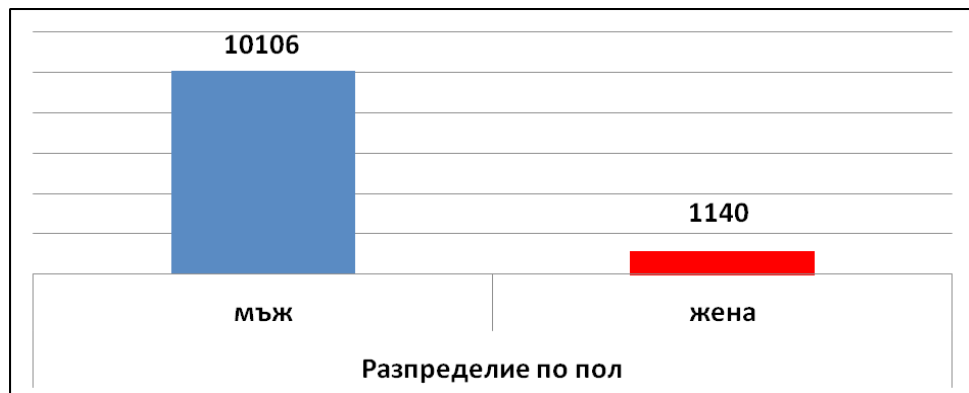
На второ място като основен партньор на пробационните служби в изпълнението на пробационните мерки се явява местната власт, която има специална роля при изпълнението на безвъзмезден труд в полза на обществото. Освен това кметовете на малки населени места участват при изпълнение на една от мерките: задължителната регистрация по настоящ адрес, която най-често е ежедневна.

Трябва да се отбележи и партньорството с полицията, която има важна роля при реализацията на всички пробационни дейности.

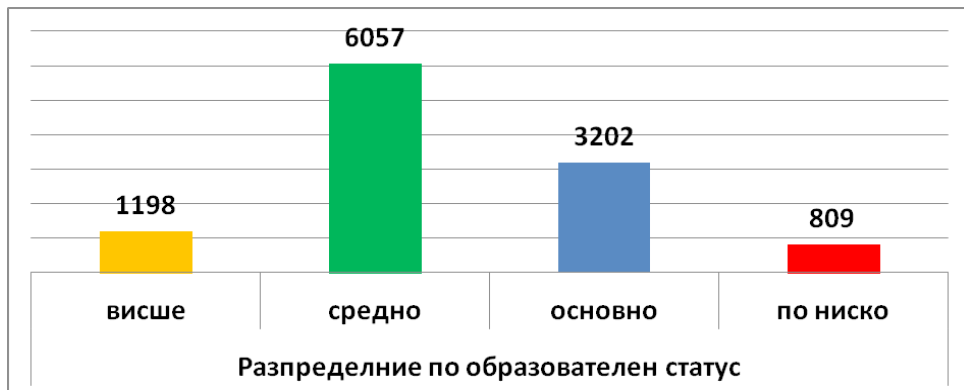
Законът за изпълнение на наказанията дава възможност при изпълнението на пробационните мерки да участват представители на неправителствения сектор, доброволци или отделни граждани. Освен това Законът позволява пробационната служба да разработва и реализира съвместно с неправителствени организации проекти и програми. Все още обаче не са разработени стандарти и механизми за това. Понякога като доброволци се привличат студенти по социални дейности, психология, педагогика и право. Някои НПО в страната имат сключени принципни споразумения за предоставяне услуги на съответните пробационни служби.

Демографски данни

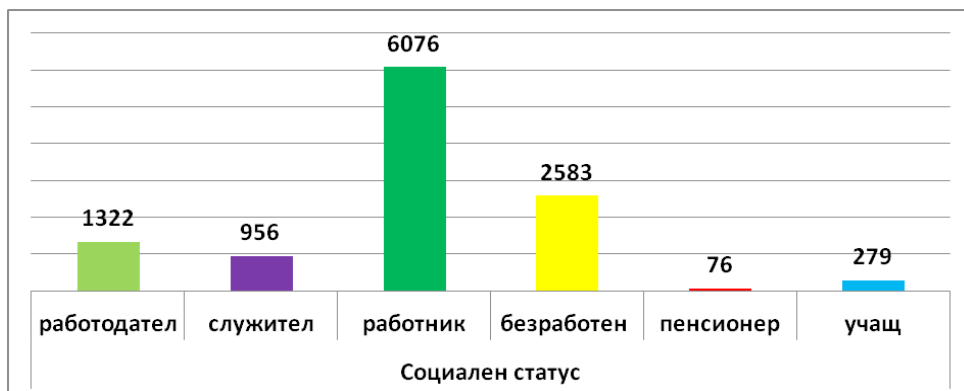
Демографски профил на осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по пол

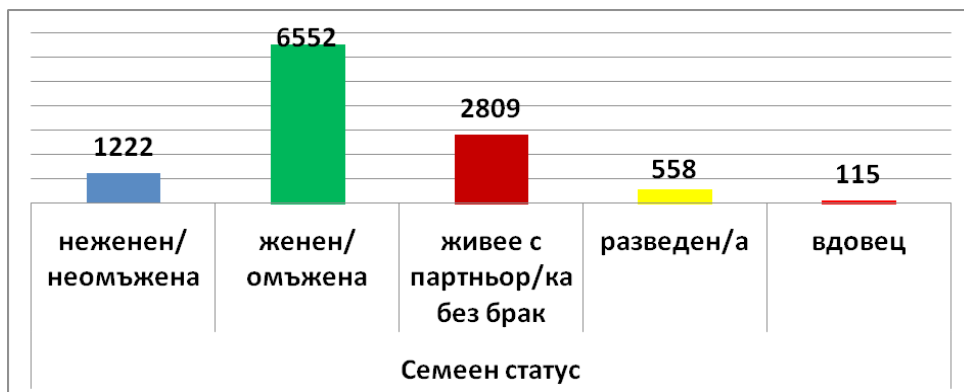
Осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по образователен статус

Осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по социален статус

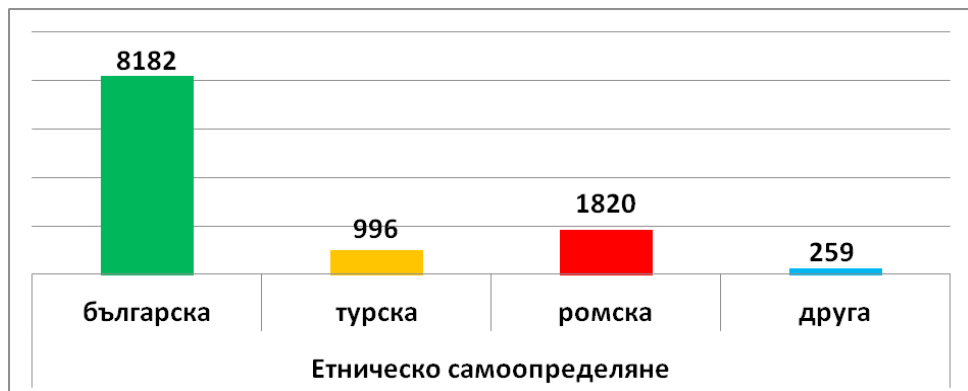
Осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по семеен статус

Осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по здравен статус

Осъдените на пробация през 2014 година - разпределение по етнически статус

III. Анкетно проучване сред партньорски институции и обществеността

В изследването участваха представители на целевите групи по проекта: вземащи решения, представители на неправителствени организации, медии и служителите в публичната администрация.

На въпроса колко професионално работят служителите в пробационната служба във вашия град?

С най-висок процент отговори - 77% от анкетираните оценяват професионализма на пробационните служители с отличен и добавят, че имат

дългогодишен опит в системата и добра квалификация.

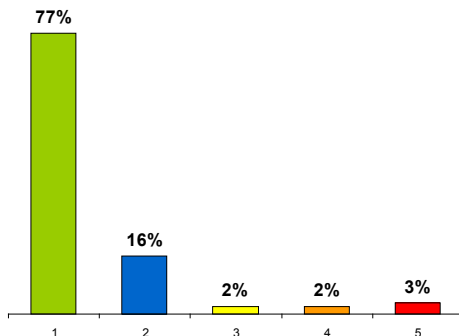
Следват:

16% - „Добре - имат известен опит и квалификация“;

2% - „Задоволителна - нямат опит, но се справят със своите задължения и отговорности“;

2% - „Недостатъчна - имат нужда от допълнителни обучения за повишаване на квалификацията им“;

3% - „Не познавам работата им“.

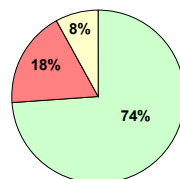

В структурата на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ са изградени 28 Областни служби „Изпълнение на наказанията“ (ОСИН). Във всяка от тях функционира сектор „Пробация“, който ръководи и контролира дейността на пробационните служби в съответната област. Резултатите показват, че пробационните служители по места отлично организират и осъществяват пробационните мерки и ограничения, осигуряват необходимото наказателно-изпълнително въздействие на осъдените лица и постигане целите на наказанието. Те работят във взаимодействие с държавни органи, правителствени и неправителствени организации за ресоциализацията на осъдените.

Втори въпрос имаше за цел да изследва до каква степен е успешно партньорството на пробационната служба със другите публични институции и организации, с които тя има взаимоотношения.

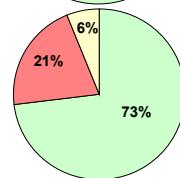
Резултатите показват следното:

Прокуратура - 74% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 18% посочват - отчасти и останалите 8% го определят като незадоволително.

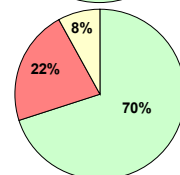

Следват :

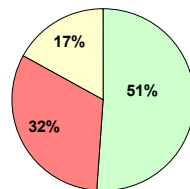
Полиция - 73% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 21% посочват - отчасти и 6% го определят като незадоволително.

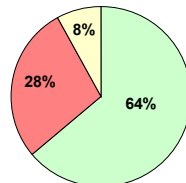
Съд - 70% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 22% посочват - отчасти и 8% го определят като незадоволително.

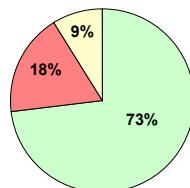
Медиите - 51% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 32% посочват - отчасти и 17% го определят като незадоволително.

Общински структури - 64% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 28% посочват - отчасти и 8% го определят като незадоволително.

НПО - 73% от запитаните определят като добро партньорството с институцията, други 18% посочват - отчасти и 9% го определят като незадоволително.

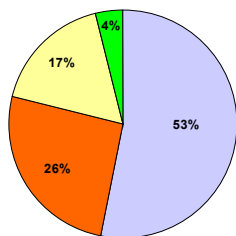

Посочените отговори открояват по категоричен начин едно добро взаимодействие на пробационните служби с държавни органи, правителствени и неправителствени организации, медии и др. Реинтеграцията в обществото е важна цел за въвеждането на обществени санкции и мерки и организациите в тази сфера, трябва да работят в партньорство с местните общности чрез въвличане на повече хора в супервизията на нарушителите или чрез партньорство в локална схема за превенция на престъпността.

Интерес представляват отговорите на *въпроси, измерващи ефективността за изпълнението на пробационни мерки*. По скалата от 2 до 6, където 2 е минимум, а 6 максимум, резултатите показват следното:

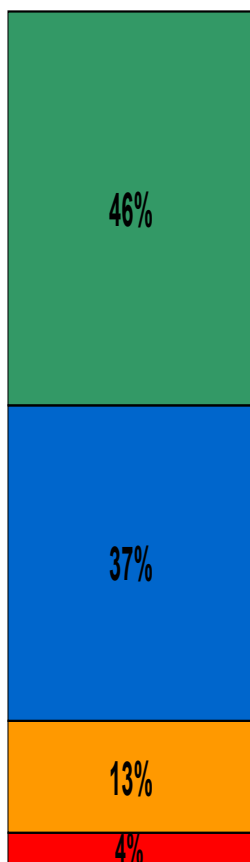
- Мярката задължителна регистрация по настоящ адрес е оценена от участниците в анкетата като добра - 4,45.
- Индивидуалните срещи с осъдени на пробация като много добра - 5,05.
- Забраната за посещения в определени от присъдата места (включително електронен мониторинг) като много добра - 4,80.
- Безвъзмезден труд в полза на обществото като много добра - 5,13.
- Курс за професионална квалификация като много добра мярка - 4,89.
- Програмите за обществено въздействие са оценени като много добра мярка - 5,03.
- Условно-предсрочно освободени лица с пробационен надзор - 5,04.
- Мярката поправителен труд получава най-високата оценка - 5,18.

На въпроса доколко ефективни са дейностите на службата за намаляване на антисоциалните прояви и повторните правонарушения?

По-голямата част от респондентите, участници в допитването (53%), считат, че пробационните служби се справят отлично със своите задължения. Други 26% смятат, че се справят много добре, следвани от 17%, които са дали добра оценка за ефективността на службата. Съвсем малък процент (4%) от анкетираните са посочили задоволителна или слаба оценка на ефективността на службата.

На въпроса имате ли собствена гледна точка за ефективността на присъдата „пробация“? Ако „да“ бихте ли изложили аргументите си? Отговорите на участниците в анкетното допитване са изключително разнообразни и трудно могат да бъдат обобщени, но се открояват следните отговори:

- 46% - “Имат възможност да се грижат за близките си, да работят и да придобиват знания и умения чрез включването им програми”; “За по-голяма част от осъдените пробацията действа дисциплиниращо и възпиращо при извършване на нови престъпления”; “Не е необходимо осъдените да напускат работа, живеят нормално, облекчават затворите”; “Има ефект за по-голяма част, защото разбират шанса, който им даден”; “Дава възможност за бърза ресоциализация в обществото и много от тях не извършват последващи престъпления”; “Одобрявам индивидуалния подход при работата с осъдения. Така той чувства подкрепа, комуникацията става по-добра, въвеждането в груповата работа е по-успешно.”

- 37% са събирателни от отговорите: “Трябва по-адекватни пробационни мерки и предсъдебни доклади”; “Да се запазят мерките, които действат в настоящия момент за лица с чисто съдебно минало”; “Пренебрегва се въздействието на безвъзмездния труд”; “Редовни обучения на служители, за да се мотивират, да се използват външни експерти”.

- Други 13% от анкетираните посочват: “В момента пробацията е изпразнена от съдържание и не изпълнява своето предназначение”; „На този етап ефективността не

е на необходимото ниво”, ”Трябва да има повече контрол и водене на редовна статистика”, “Ефективна е, но има нужда от контрол”; “Няма ефект при наркозависими, алкохолици и психични заболявания ”.

- Останалите 4% не посочват отговор.

Седми въпрос имаше за цел да изследва какви са проблемите при ресоциализацията на осъдените на пробация.

Резултатите показват следното:

С най-висок процент отговори - 33% от респондентите, участници в допитването на Затвора, определят „Безработицата” като основен проблем при процеса на ресоциализация. Следват:

20% - Ниско интелектуално ниво на осъдения;

20% - Наличие на зависимости (наркотична, алкохолна, хазартна и др.);

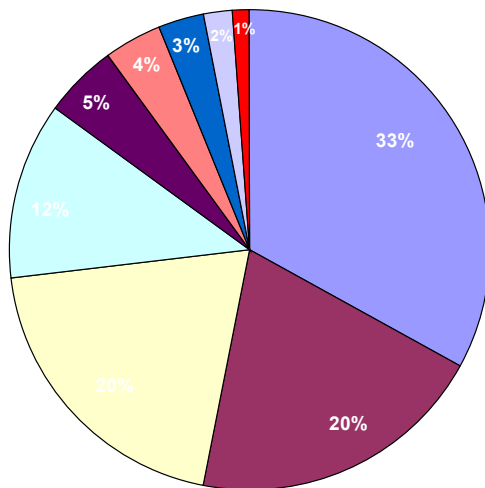
12% - Психични проблеми;

8% - Липса на синхрон в действия на институциите;

4% - Етнически различия;

2% - Липса на справедливи съдебни присъди за извършителите на престъпления;

1% - Други.

Посочените отговори не открояват по категоричен начин един или няколко фактора, а показват разнообразие от проблеми при ресоциализацията на осъдените на мярката пробация. Най-високият процент отговори е в полза на „Безработицата“, липсата на изградени трудови навици и възможности за реализация на пазара на труда, както и липсата на каквато и да е било квалификация, като основен рисков фактор за извършване на повторно правонарушение. Работата дава на човека не само средства за съществуване,

но и съзнание за собствена значимост, чувство за принадлежност към дадена общност. Лишен от работа, от средства, от средата си, безработният е обхванат от чувство на безпомощност и пълен крах. Чувството на безизходица тласка не малко безработни към наркомания, алкохолизъм, постоянна депресия и чувство за малоценност. Нараства броят на хората, обхванати от непреодолима инертност, които са убедени, че нищо не могат да променят в своя живот, че активните действия и борбата за бъдещето са безсмислени и невъзможни. Нерядко, особено при младите хора, недоволството придобива ирационални форми, като престъпност, насилие, агресивност, екстремизъм.

На второ място, като едни от основните проблеми при ресоциализация на осъдените на пробация, се нареждат ниското интелектуално развитие, личностния примитивизъм, алкохолизация и наркотизация. Те са присъщи на различни групи насилствени, корисни и користо-насилствени правонарушители. Личностната зрялост е способност за адекватно възприемане и реагиране в различни социални ситуации. Тя е резултат от последователно провежданата през целия период на изтърпяване на наказанието пробация, личностна корекция с реконструираща насоченост.

Лечението и рехабилитацията на осъдени със зависимости е деликатна и трудна работа, успехът, в която е немислим без участието на широк кръг специалисти - психиатри, терапевти, психолози, социолози, подпомагани от представители на социалните служби, образованието, професионалната квалификация и т.н. В обществените ни нагласи все още доминират елементарната склонност към репресия или стремежът за прехвърляне на отговорности.

Наличие на зависимости на немалък процент сред осъдените също е закономерен резултат от несигурното съществуване на една значителна група в обществото. Моралното объркване и криза на смисъла прави възможно и един частен случай да доведе до отричане на съществуващите модели, тотална промяна на ценностите.

При ефективния модел на пробацията да се отчитат и следните фактори:

Влияние оказват стресиращите психо-социални натоварвания. Например родителският алкохолизъм се превръща в рисков фактор тогава, когато особеностите на родителите се съпътстват от допълнителни натоварвания на обкръжението. Родителският алкохолизъм, съчетан със стрес и засилени натоварвания, влияе върху подрастващите. Това негативно състояние на децата от своя страна влияе върху мотивацията за употреба на наркотични вещества и превръща детето или младежа в потенциален нарушител.

Върху развитието на незаконното поведение на младежите влияние оказват и физическото и сексуално насилие. Това с особена сила се отнася

за зависимите от наркотици млади момичета. Проблемът за ширещото се насилие над деца е друга голяма тема и голяма болка на нашето общество.

Анализирайки ролята на семейството, трябва да подчертаем важността на проблема, а именно общуването в семейството и липсващия родителски контрол. Към това трябва да се стремят пробационните служители.

IV. ПРОУЧВАНЕ СРЕД ОСЪДЕНИ ЛИЦА

Методология

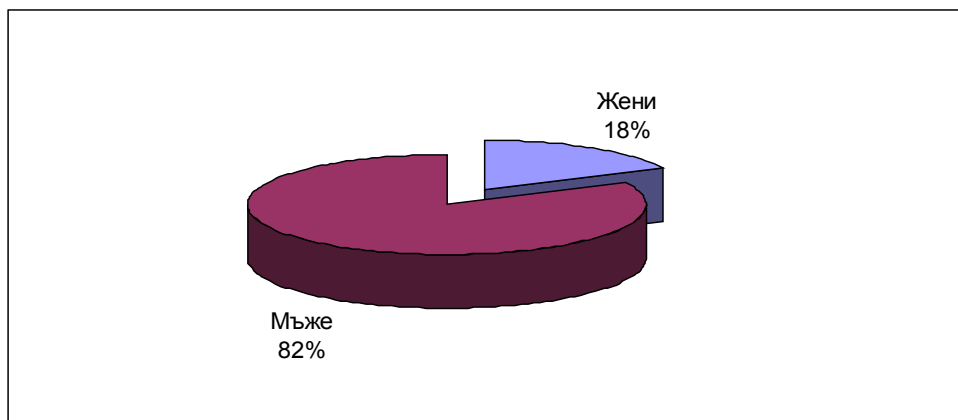
Това бе основното направление на настоящия мониторинг - той бе насочен към пробационната служба като основна единица на анализа. Основният акцент на наблюдението се фокусира към реалното приложение на пробацията на практика. Използва се метода на Case studies. Най-важното в прилагането на метода бе използването на триангулацията, при която се анализират едни и същи проблеми (критерии за мониторинг) през гледната точка на различни участници в процеса на пробация за един и същ случай. За целта бяха подбрани 28 случая на лица, осъдени на пробация, които бяха представителни както за основните видове престъпления по НК, за които се налага наказанието пробация, така и за основните видове мерки в рамките на наказанието пробация. Всеки от тези случаи бе подложен на задълбочен анализ от различни гледни точки: мнението на самия осъден и информация за него; отношението на семейството към осъдения и деянието му, както и възможностите за подкрепа; мнението на пробационните служители и информация за случая от тяхна гледна точка; гледната точка на институциите, имащи отношение към случая, включително членовете на пробационният съвет; всяка друга информация, която има значение за конкретния случай. За целта експертите извършиха посещения в съответните пробационни служби и проведоха срещи/интервюта с различните страни, имащи отношение към конкретния случай. Предварително бяха разработени въпросници, които обаче предполагаха интервютата да се разглеждат като свободен разговор по темата за пробация. Бе използван диктофон при интервюто. За тази цел на интервюирания се задаваше предварително въпрос дали има нещо против да се използва запис. Ако интервюираният не се съгласяваше, се водеха записки на ръка. Обработката на всички случаи ставаше след тяхното приключване от тримата експерти.

Най-общо реализацията на тази част от мониторинга бе насочена да даде информация за реалното приложение на пробацията на практика - осъществяване на мерките, въздействие върху изтърпяващите наказания, ефекта на различните форми на пробация, връзка с рецидив, отражение върху семействата на изтърпяващите или на общностите, в които се изтърпява наказанието.

Демографски характеристики на интервюираните осъдени лица

Разпределение на интервюираните по пол

Според данни на пробационната служба осъдените на пробация жени към края на 2014 г. са били 1140, или 10% от общата популация на осъдените на пробация лица. В тази връзка при извадката от 28 интервюирани лица се получава известна свръхпредставителност на женския пол. Предвид малкия размер на извадката този ефект бе възприет като способ за получаване на повече и по-детайлна информация по отношение на тази група осъдени лица.

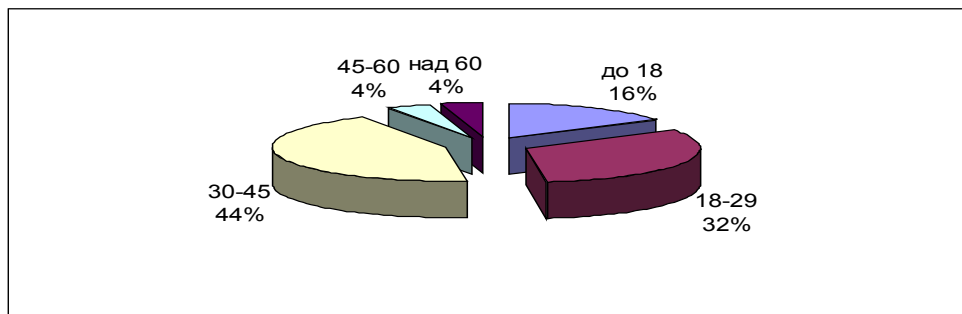

Разпределение на интервюираните лица по възраст

Разпределението на осъдените лица по възраст разкрива сходни показатели при интервюираните лица в сравнение с общата популация, с изключение на осъдените непълнолетни. Както при представителките на нежния пол, и тук се наблюдава известна свръхпредставителност на непълнолетните, обусловена от необходимостта да се изследва по-детайлно тази специфична група осъдени лица. Осъдените непълнолетни бяха единствените, по отношение на които бе

проведено интервю и с член на семейството.

Прави впечатление фактът, че преобладаващата група сред интервюираните осъдени на пробация лица са тези в активна възраст от 18 до 45 г. - 76%. В рамките на тази група преобладават лицата на възраст от 30 до 45 г. (44% или близо половината от всички интервюирани осъдени). Само двама от осъдените бяха на възраст над 45 г.

Важността на възрастта на правонарушителите е отдавна изследвана и доказана от криминологията. Ендриус (2005), Маруна и МакНийл (2010) стигат до извода, че настъпването на определени възрастови граници, и най-вече преходът от „младеж” към „възрастен индивид”, само по себе си води до намаляване на интензитета и броя на извършваните правонарушения. Това не убягва и на пробационните инспектори, участвали в проучванията:

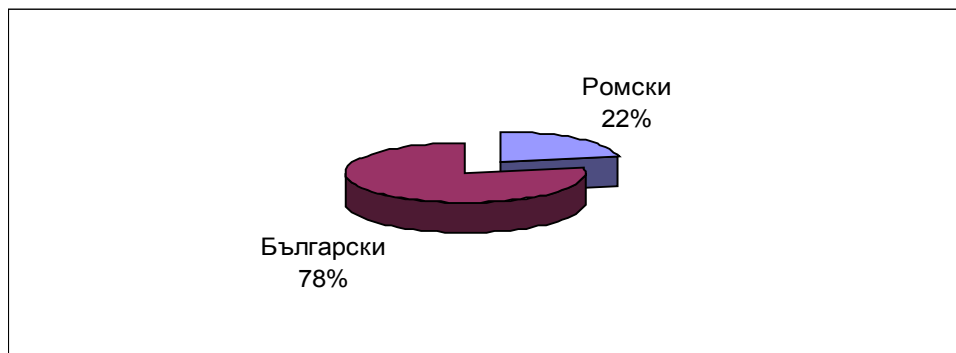
- „Има някои, които не осъзнават, че грешат и продължават да си карат без книжка. Даже някои идват до тук с колата, спират отпред, подписват се и пак тръгват. Но обикновено хората, които са с висше образование, не са били осъждани и са на възраст 50-60- години, те са от друго поколение, не са от поколението на 20-годишните, възпитавани са по друг начин и си осъзнават много добре грешката и много го изживяват. Даже в един момент аз няма какво да им кажа, защото той самият разбира, че е направил грешка. Тези, които не осъзнават, че са направили грешка са от сегашното поколение, 20-25-30 години, да го кажем „поколението на прехода”. При тях контролът е бил много снижен и в училище, и от родителите.“

Разпределение на осъдените по етнически произход

Разпределението на осъдените лица по етническо самоопределение е един от интересните показатели, засегнати от това изследване. Според данни на пробационната служба осъдените на пробация лица от български произход към края на 2014 г. са били 8182, или 73% от общата популация, като втора по представеност етническа група е ромската, с 16%, или 1820 лица. Следват турската и други етнически групи с общо 11%. В рамките на извадката тези

съотношения като цяло се съхраняват, като отсъстват представители на други етнически групи извън двете най-големи - интервюираните лица от български етнически произход са 78 % от групата, а тези от ромски - 22%.

Дискусията за етническия произход и представеността на различните етнически групи в общата популация на осъдените на пробация лица придобива значение най-вече при сравнение на този показател при осъдените на лишаване от свобода. В затворите у нас около 50% от лишените от свобода се самоопределят като роми, а според експерти реалният им дял съставлява около 65%. Такава свръхпредставеност на етноса не се наблюдава при осъдените на пробация, въпреки че относителният им дял остава по-висок от този в общата популация на населението.

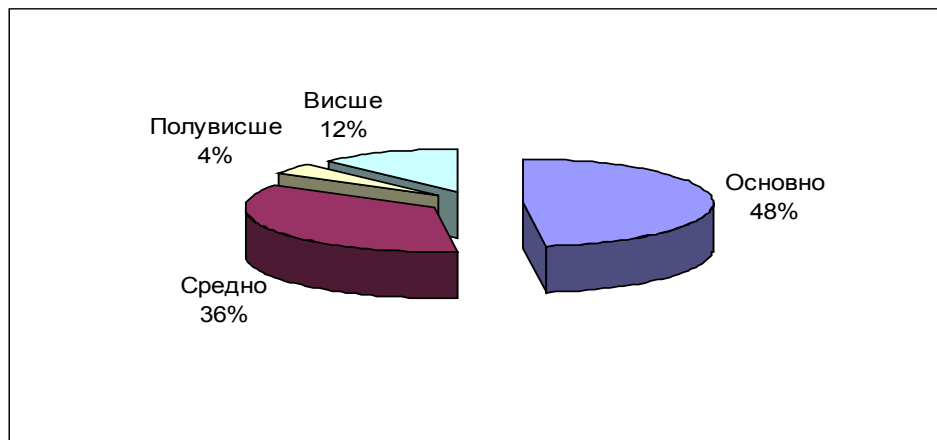
Разпределение на осъдените по образование

Наличието на подходящо образование е съществен фактор за успешна интеграция на лицето в обществото и ключова предпоставка за намаляване на рецидивизма. Образованието създава възможности, а оттам и премахва някои нужди на индивида да се занимава с престъпна дейност заради натрупването на социален капитал чрез смислено включване и законни средства. Едно изследване на Лохнер & Морети от 2004 г. демонстрира, че увеличение на продължителността на средното образование с една година намалява случаите на убийство и нанасяне на телесна повреда с почти 30 процента, кражбите на МПС - с около 20 на сто, палежите - с 13 на сто, кражбите - с около 6 %. В тази връзка е интересно да се отбележи, че сред общата популация на осъдените на пробация у нас към края на 2014 г. лицата без образование или с незавършено основно такова са 809, или едва 7%. Преобладават завършилите средно образование - 54 %, следвани от тези с основно - 28%.

Сред интервюираните лица липсват такива без образование, като се наблюдава по-висока представеност на тези с основно образование. Това се дължи най-вече на факта, че към момента на провеждане на интервютата към тази група бяха причислени и завършващите основно образование

непълнолетни. Без тях дяловете на лицата със средно и основно образование се приближават до тези в общата популация на осъдените на пробация.

Заслужава да се отбележи и фактът, че 11% от осъдените лица на пробация у нас са с висше образование, какъвто е и приблизителният дял на висшистите сред интервюираните осъдени лица.

Възприемане на пробацията като част от системата на наказанията

Доколко справедлива присъда е пробацията

Това бе първият въпрос от структурираното интервю с участниците в изследването. Тук беше важно да се установи общата нагласа на интервюираното лице и да се провокира излагането още на този етап на основните аргументи за тази нагласа.

Болшинството интервюирани смятат, че присъдата им е била справедлива. Аргументите за това обаче са различни. Повечето опитват да са обективни и приемат, че присъдата е санкция за нарушаването на закона:

- *„Да, нормално е, все пак направих нещо, което не е законно.“*
- *„То е малко относително. Не, аз съм се признала за виновна, така че като документи е справедлива.“*
- *„Справедливо е. Има ли алкохол в кръвта, няма как да е несправедливо.“*

Някои търсят и външни причини за случилото се:

- *„Защо да не са справедливи? Ние сами си го правим. Но просто това е, когато няма някой човек, който да ти даде някаква насока, да ти помогне...“*

Естествено сред интервюираните осъдени лица има и такива, които не считат, че присъдата им е справедлива. Някои смятат, че тя е прекомерно

тежка за извършеното престъпление:

- *„Спрямо тези деяния бих казал, че не е. Бих могъл да се размина само с една глоба или с някакъв труд, но това е много жестоко.“*

Други се аргументират (при това с известно основание, както ще видим по-долу, когато дискутираме значението на статичния фактор „предходни правонарушения/ осъждания) с чистото си съдебно минало:

- *„...на мен все пак ми е за първи път, не знаех какво е пробацията и мисля, че една година и три месеца е малко повече от нормалното.“*

Оказва се, че някои специфични изисквания на присъдата «пробация» са довели до сериозни затруднения за осъдените. По-долу ще изследваме в детайли тези проблеми и предизвикателства:

- *„Не, абсурд! Предполагам, че и за други е така. Специално за моя случай е, че изпуснах работа тази година. А моята професия е свързана с курортите.“*

- *„Тежичко е, защото съм на работа и трябва и часовете да си изкарам.“*

Но има и осъдени, които преценяват въпроса за справедливостта през призмата на резултатите от присъдата, и тук можем да споделим позитивен пример:

- *„Правилно е, щом така са решили. Да се поправя с пробацията. И се поправих - взех си книжката.“ (Осъден за използване на неистинска диплома, който в периода на последвалата пробация посещава вечерно училище, взима диплома за завършено образование и съответно - редовна шофьорска книжка - бел. авт.)*

Пробация или лишаване от свобода

Още от самото си създаване преди повече от 200 години пробацията се е развивала като алтернатива на лишаването от свобода. След приемането на законодателството за въвеждане на това наказание у нас, много правонарушители получиха втори, а някои и последен шанс да избегнат настаняването в местата за лишаване от свобода. При всички затруднения и предизвикателства, които изтърпяването на наказание «пробация» може да създаде, осъдените единодушно отдават предпочитанията си на алтернативната санкция:

- *„Пробация, защото не искам да съм в затвора!“*
- *„Аз за затвора няма как да дам мнение. Обаче като чух тогава, че*

най-тежката форма за моята случка била 3 г. затвор, направо бях ужасен. Аз първо се почудих на законодателството. Първо, че е неправомерно - то е ясно, разпишат ли се, значи те са правите. Обаче да ме вкарат в затвора, защото съм се веселил?! Иначе за пробацията какво да кажа? Чувствах се така или иначе осъден, наказан за нещо. Колкото и да не заслужавам наказанието, все пак съм наказан. Аз съм принципен човек и часа, деня, подписа - това е.“

Част от интервюираните базират предпочитанието си към пробацията на личен опит с местата за лишаване от свобода:

- „Пробацията е, един вид, голям ангажимент. Ние сме си направили този ангажимент и трябва да го спазваме по някакъв начин, защото после става по-лошо. Видял съм какво е вътре. В смисъл такъв, че не е за хора като мен. Аз не съм свикнал да бездействам и да стоя затворен. Четири месеца ми се видяха много.“

- „В затвора е лошо! Взел съм си вече достатъчно много поука.“

Други се опират на това, което знаят за затвора от свои близки и познати:

- „Пробацията. Да се подписвам и след два месеца да съм чист. Баща ми беше в затвора. Казва, че е много лошо там.“

- „Имам представа какво е, защото половината ми приятели работят в затвора като надзиратели. Ежедневно сме заедно и съм слушал от тях. Не знам какво е вътре, но казват, че не било хубаво.“

- „В затвора е по-лошо. Примерно като се замисля, се сеещам за моя син, защото в затвора можеш да станеш по-злобен, но в пробацията по-може да се оправии.“

Бе споделено мнение, че пробацията е положително нововъведение за хората, извършили леки престъпления, които заслужават още един шанс:

- „Изпитвам ужас от затвора! Но не, конкретно не съм се сблъсквала с пробацията. Отпреди това, което съм чела, още когато се въведе като мярка. Според мен се дава един шанс на хората. Не може всички да са за затвора. Има различен вид престъпления – тежки, по-леки, не знам, в зависимост от характера на престъплението. Пробацията е добро решение за хора, които по някакъв начин са сгазили лука, съзнателно или не. Чела съм доста, примерно за хора с по ниско ниво, с по-първично мислене, имайки предвид и фона като цяло на бедността на народа, откраднал два салама от магазина. Откраднал ги е с цел да задоволи сегашната си потребност, нужда от храна и не смятам, че такъв човек е за затвора. Има хора, които източват банки. Финансови измами в държавата, което е престъпление.“

Осъдените изтъкват различни причини, поради които биха предпочели пробацията пред лишаването от свобода. Запазването на семейните връзки и

свободата на придвижване се открояват като основни ценности за осъдените:

- *„Пробацията. В затвора си лишен от свобода. Нямаш допир до семейството си.“*

- *„Ами по-добре е да съм на пробация, отколкото да съм в затвора. Поне за мен е така. На работа съм напред-назад, с децата си съм, със семейството си, а пък в затвора какво?!“*

При това повечето осъдени са наясно, че присъдата не е толкова лека, колкото изглежда:

- *„Пробацията е по-леко наказание, но не чак толкова леко, защото два пъти седмично трябва да си направиш графика така... В моя случай, имам две деца, и малко ме затруднява.“*

Един-единствен участник в изследването сподели мнение, че не се притеснява от попадане в местата за лишаване от свобода. Прави впечатление, че се касае за лице, което не е влизало в затвора:

- *Интервюиращ: „Смяташ ли, че пробацията е променила отношението ти към извършването на престъпления? Да кажем примерно, че си се уплашил да не влезеш в затвора?“*

Осъден.: „Никога не съм се плашил.“

Интервюиращ: „Не се страхуваши от затвора?“

Осъден.: „Не. За какво да се страхувам? Просто ще стана по-очупен вече.“

Интервюиращ: „Не ти го пожелавам.“

Осъден.: „По цял ден слушаши глупости. Предполагам, че е така. Аз не мога да свържа две и две. И там е за хора.“

Като заключение, и в контраст на току-що коментираното мнение, следва да споменем становището на друг от осъдените, който е осъзнал възможностите за избягване на извършването на нови правонарушения, които пробацията дава в сравнение със затвора:

- *„Мисля, че няма място за сравнение. Тук има малко не правна култура, ами не знам как да се изразя. Общо взето разбираме какво трябва да правим, за да не се повтарят тези грешки. От затвора какво ще разберем? Той в никакъв случай няма да ни помогне!“*

Пробация или условна присъда

Както бе установено в рамките на първоначалните проучвания, най-вече на литературата, у нас има известно разминаване между вижданията на законодателя и на правонарушителите, когато става дума за относителната тежест на отделните наказания в системата. Условната присъда е, по своето същество, осъждане на лишаване от свобода и стои по-високо в системата на наказанията от пробацията. Докато пробацията е самостоятелно наказание и при нарушаване на съответните мерки не е задължително санкцията да е лишаване от свобода, то при нарушаване на условията в условната присъда резултатът по правило е попадане в затвора. Това е логиката на законодателя. Не така стоят нещата с правонарушителите обаче и в огромен брой случаи адвокатите на тези лица се опитват в споразумения с прокуратурата да издействат именно условна присъда за клиентите си, вместо пробацията:

• *Инспектор: „И на вашата среща миналия път, както каза господин Димитров, много от хората, които знаят вече какво е пробация, виждат, че е сериозно наказание. Повечето предпочитат вече условно наказание, искат от адвокатите си да им издействат условни присъди. Понеже аз предимно с тях се занимавам - условно предсрочно освободени и условно, които са в изпитателен срок, според мен най-добрата мярка са срещите с инспектор, защото като му дадат ограничения той не може да работи, например има забрана да посещава някакви места. Той в затвора е превъзпитан по някакъв начин.“*

Често именно адвокатите играят основната роля в това на клиента им да бъде наложена условна присъда вместо пробация. Те следват собствена логика, която добре описва един от пробационните инспектори:

• *Инспектор: „В началото, когато започнах работа преди 5-6 години, бяха повечето такива случаи като него - хора не в първа младост с първо осъждане. Според мен се получи така: от юридическа гледна точка адвокатите им ги съветват такъв човек да го осъдят условно, защото не се очаква той да извърши друго престъпление и адвокатите, в случай като неговия, ги съветват да вземат условна присъда, за да не се занимават с пробация. И сега вече при нас са такива, които са с последващо осъждане за шофиране след употреба на алкохол. Ако условната присъда е три години, веднага след това е реабилитиран. Тук с пробацията те си минават и по тази графа, защото той първо ще изтърпи една година пробация и ще бъде реабилитиран след три години. Ако го бяха осъдили условно, най-вероятно изпитателният му срок щеше да бъде три години и да започва да тече веднага.“*

Осъдените на пробация също имат собствени аргументи в полза на

условното осъждане. Най-често се споменават по-малкото ограничения, включени в условната присъда, и често по-краткият срок за настъпване на реабилитация след изтърпяване на присъдата:

- „Да ми дадат условна присъда, че не мога да работя.”
- „На делото ми предложиха споразумение - дали условно, или пробация и ме посъветваха на това, че уж било по-леко и не се водело, но като гледам, май няма разлика от условното. Пак същото време - три години трябва да изтекат след това.”

На практика се оказва, че немалка част от осъдените не са познавали в детайли пробацията и често са изненадани от интензитета на дейностите и задълженията, които тя включва:

- „Пробацията не е леко, ангажиращо наказание е. Макар да се води по-леко от условното, по-може да си направиш изводи, защото се съобразяваш с неща, дори да е един подпис. Докато условното минава по-леко, изтича някакъв срок и...”

Все пак положително наблюдение е, че има осъдени, които осъзнават рехабилитационния ефект на пробацията спрямо условното осъждане:

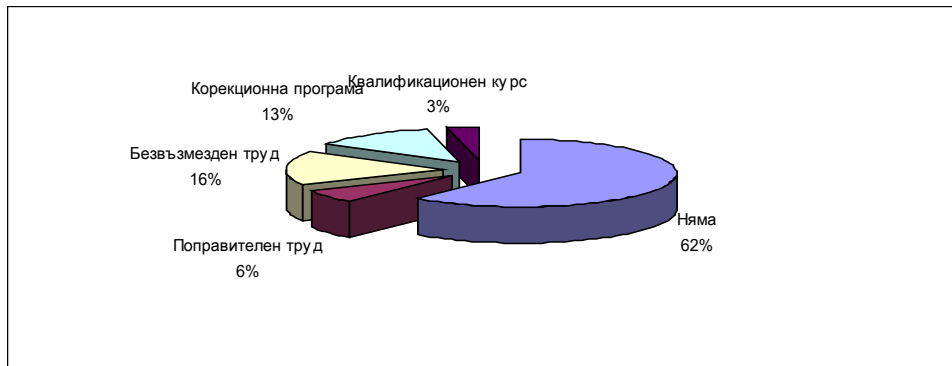
- „При условната едва ли щях да разбера точно каква грешка съм направил. По този начин долу-горе разбрах какво не е трябвало да правя, за да не се повтаря.”

Изпълнение на пробационните мерки

За разлика от присъдите „лишаване от свобода”, чието съдържание се определя основно от администрацията и специалистите в затворите, съдържанието и мерките, съставляващи наказанието „пробация” у нас, се определят от съда. Според данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” 62% от всички присъди включват само задължителните две пробационни мерки - регистрация по настоящ адрес и периодични срещи с пробационен инспектор. 29% от осъдените са с наложена мярка „безвъзмезден труд в полза на обществото”, а тези с наложено включване в корекционни програми са едва 9 на сто.

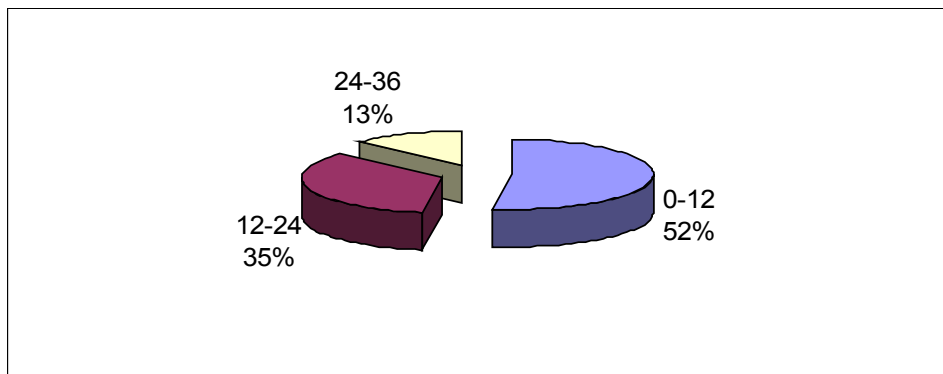
В извадката от интервюирани лица тези, с наложена корекционна програма, са малко повече, за сметка на по-слаба представеност на лицата с наложен безвъзмезден труд. И в извадката лицата, осъдени на пробация, по отношение на които съдът е наложил само задължителните мерки, е 62 на сто. Още на този етап може да се направи един изключително важен извод - по отношение на почти две трети от осъдените лица единствената мярка, която е от естество да въздейства корективно, е периодични срещи с пробационен инспектор.

Този факт извежда на преден план ролята на индивидуалните пробационни служители в успешната или неуспешна интеграция на правонарушителя.

Друг важен детайл по отношение на наложенето от съда наказание „пробация” е продължителността на пробационните мерки. По данни на ГД „Изпълнение на наказанията” намаляването броя на изпълняваните пробационни присъди е съпроводено с ясно изразено увеличение на продължителността на действие на тези присъди. За периода 2010-2015 година от общо 75 541 осъдени лица 57 542, или 76 на сто, са изтърпявали наказание „пробация” със срок до 12 месеца. 12 993 лица са изтърпявали пробация за срок от 12 до 24 месеца (17 на сто), а за срок от 24 до 36 месеца - 5 006 осъдени (7 на сто).

При извадката от интервюирани лица се наблюдава малко по-висок относителен дял на осъдените, изтърпяващи средносрочни присъди от 12 до 24 месеца - една трета от участниците в проучването. Водещи все така са краткосрочните присъди с ограничено време, в което да бъде упражнено корекционно въздействие върху лицето.

Задължителна регистрация по настоящ адрес

Това е една от двете задължителни пробационни мерки, които съдят налага при определянето на наказанието «пробация». Режимът на полагане на подпис е различен и може да се променя според това доколко лицето спазва задълженията си по присъдата и съдейства за намаляване на риска от рецидив. Болшинството от интервюираните лица полагаха подпис два до три пъти седмично.

Според преобладаващата част от осъдените изпълнението на мярката е организирано по начин, който не пречи на нормалната им дейност:

- „*Не ми пречи! В смисъл като време. Аз идвам, разписвам се към 08:00 часа и заминавам.*“

- „*Подписът е от 8:00 до 10:00, ти ако започваш в 8:30 - може да минеш. Особено тук, в Благоевград, не е голям град, да пътуваш чак толкова. Един подпис колко е - влизаш, подписваш се и отиваш на работа.*“

Естествено, задължението трудно може да бъде определено като приятно и за част от осъдените то се възприема именно като задължение, с което трябва да съобразят нормалното си ежедневие:

- „*Не ми харесва да идвам, но не ми тежи.*“
- „*Справям се, часовете са удобни, съгласувам ги с работата по някакъв начин. Като цяло съм го приела като някакво задължение, което трябва да се прави.*“
- „*Аз работя за себе си и мога да го наглася, но че ми пречат, си е така. Като имам наказание, ще си го изтърпя. Ще си подреда работата, така че да не ми пречи.*“

Наистина тези, които работят, са по-затруднени в изпълнението на мярката си:

- „*Винаги идвам преди работа, за да ми се махне като ангажимент, защото сега, както промениха работното време, няма как да се вместя до 17:00 часа. Сервизът ми е на другия край на Пловдив и както не мога и да шофирам... Всяка сутрин съм тук в 7:30.*“

- „*Два пъти в месеца съм на срещи с пробационния служител и два пъти в седмицата се подписвам в Йоаким Груево. Все съм ангажиран и има много неудобство. Но вината си е вина и всеки човек трябва да си плати.*“

Възможността мярката да се изпълнява не в пробационната служба, а при определени за изпълнение длъжностни лица (напр. кметства в населените места, където няма звено на пробационната служба) е от голяма полза за осъдените лица. От една страна, така се създава възможност тези, които работят, да съумяват да спазват трудовите си задължения:

• *Инспектор: „Сутрин ходи на работа в оранжерията от 8 часа до 14:30 часа. Като се прибере, в 15:00 слиза от автобуса и до 17:30 отива да се подписва в кметството.“*

• *Инспектор: „Някои, които работят от сутрин до вечер, малко недоволстват, че им е много трудно с регистрацията. Доколкото можем, се опитваме да се съобразяваме с тях и да не им бъдем пречка за работата, особено на тези, които имат постоянни трудови договори. Но има някои неща, които трябва да се изпълняват и вече от тях зависи да влязат в контакт с ръководството.“*

От друга страна, тук на преден план излиза и чисто финансовият аспект - част от осъдените лица биха били изключително затруднени, ако трябваше да пътуват няколко пъти в седмицата до областен град, например, за да положат подпис:

• *Майката на осъдената: „Трудно е заради безпаричието. Всеки месец трябва да търсим пари на заем от селото, за да идва. Не получава и помощи вече. Пътуването е проблем, защото трябва да гони рейс. В селото е по-добре, защото няма да взима назаем, а тези пари трябва да се върнат.“*

Не липсват и случаи, при които осъдени споделят, че положителният ефект от пробацията компенсира затрудненията:

• *„Аз в момента съм на работа и такава ми е работата, че не мога за повече време да отсъствам. Не че ми е тежко, дори се радвам, че идвам тук, защото взимам нещо като информация, обясняват ти, карат те да мислиш. Като си помислиш после, излизат нещата, които си научил - верни.“*

На някои места е осигурена допълнителна гъвкавост при изпълнението на задължителната регистрация, като на осъдените се дава възможност със съгласието на инспектора да положат подпис в друг ден, различен от планирания:

• *„Съобразяват се с мен. По принцип подписването е в понеделник и сряда, има и евентуален ден – петък. Ако имаш някаква спешна работа, инспекторите са достатъчно толерантни, можеш да позвъниш и да кажеш, че ще закъснееш.“*

Предвид нелеката задача на пробационните инспектори да установят позитивни отношения и да изградят доверителна връзка с осъдените лица, е необходимо да се балансират усилията на ГД „Изпълнение на наказанията“ да пресече практиката на пробационните служители да определят дата и час за осъдените с месечна регистрация в удобно за тях време. От една страна, на дневен ред стои авторитетът на пробационния инспектор и на съответната служба - все пак става въпрос за институция, която реализира изпълнението

на едно наказание. От друга страна, ключов принцип на пробационната дейност е да бъде в подкрепа, а не пречка пред успешната реинтеграция на правонарушителите. Ето защо е логично, при условията на необходимия контрол от страна на ГДИН, пробационните инспектори все пак да разполагат с определена дискреция по отношение на съвместно планиране с осъденото лице както на ежемесечната регистрация, така и на периодичните срещи с него.

Периодични срещи с пробационен служител

Изпълнението на тази мярка е ключово по отношение на корекционната работа с осъдените на пробация лица. Както вече бе дискутирано, при 62% от осъдените съдът е наложил само двете задължителни мерки (задължителна регистрация и периодични срещи с инспектор), което на практика означава, че работата с осъденото лице в рамките на тези периодични срещи е единствената възможност за упражняване на корекционно въздействие.

Честотата на срещите е съобразена със срока на присъдата, личността на осъдения и степента на риска от рецидив и вреди. Броят на проведените индивидуални срещи през 2014 г. е 187 489, или на месец са провеждани по 15 624 срещи с осъдени лица. При обща популация от 11 256 лица, с които работи пробационната система, това означава средно по 1,4 срещи на месец за всеки осъден. Данните, предоставени от ГД „Изпълнение на наказанията”, демонстрират две важни тенденции. Първата е за увеличаване броя на срещите и по-интензивна работа в началото на изтърпяване на наказанието, както и по отношение на лицата със среден и висок риск от рецидив и вреди. Втората тенденция е за увеличение броя на срещите по преценка на пробационния инспектор, както и по искане на осъденото лице.

Един от основните търсени ефекти от периодичните срещи с пробационен инспектор е мотивирането и изграждането на доверителна връзка с осъденото лице. В тази връзка привличането на осъдения в процеса на планиране на дейностите в рамките на присъдата е важен елемент от изграждането на мотивация у него. Вземането под внимание на ангажиментите на лицето (напр. работа), както и възможността за проявяване на гъвкавост в случай на необходимост (уважителни причини) при планирането и реализирането на периодичните срещи, помага за изграждането на мотивация у осъдените. Голямата част от тях така или иначе съзнават (или осъзнават в процеса на изтърпяване на присъдата) необходимостта от спазване на изискванията на пробационните мерки:

- *„Някой път няма с кого да дойда и идвам с влака, но досега винаги съм идвал, не съм имал проблеми. Само един път не успях да дойда и дойдох у нас. Казах ми да съм редовен всеки месец.”*

По тази причина не е оправдано да се утежнява ненужно положението на онези осъдени лица, които имат постоянна работа, и проявата на гъвкавост от страна на инспекторите, работещи с такива лица, следва да се насърчава:

- *„На работното ми място всички знаят откъде идвам, а и самият ми работодател е човек, който доста ми влиза в положение. Хубаво е, че моят инспектор също ми влиза в положение, защото ако имам насрочен час за 16 часа, а съм на работа, можем да го отменим и да отида следващия ден.”*

Осъдените, които не са обвързани от работно време и структурирани ангажименти, не смятат, че срещите им пречат по някакъв начин:

- *Инспектор: „Той ми казва, че не му е проблем, защото работел на частно. Като определяме кога да бъдат срещите, казва: „Когато на Вас ви е удобно.” Когато работи, му личи - с работни дрехи е. Днес си беше облечен нормално.”*

По отношение на осъдени лица, с които се работи по-интензивно и с повече от една наложена от съда мярка, също има възможност да се подходи гъвкаво - например провеждане на периодични срещи в дните, в които лицето полага безвъзмезден труд. В случаите, когато подобно комбиниране се прави, е важно да се запази пълноценността и целенасочеността на съответната среща и да не се допусне нейното провеждане проформа. Затова следва да се грижи специализираната супервизия от страна на началниците на съответните служби:

- *„С инспектора, който ми е назначен, се виждаме в месеца по 3-4 пъти, правим срещи в седмицата по един път. Когато сме се видели и нямам безвъзмезден труд, не идвам. Просто комбинираме нещата: когато си отработвам часове за безвъзмезден труд, се виждам и с него.”*

В крайна сметка, когато оценяваме чисто субективното преживяване на осъдените, комбинацията от предварително насрочване и планиране на срещите и възможността за гъвкавост при тяхното провеждане, водят до това нито едно от интервюираните лица да не сподели за конкретни затруднения и проблеми, свързани с необходимостта да участват в срещите с инспектора:

- *„На мен лично не ми тежи. Мисля, че човек, който е на нормална работа и трябва да отсъства от работа за това нещо, ще пречи в един момент. Особено ако не иска да се достига до работодателя и това малко усложнява нещата. За мен не е проблем, защото аз си определям работното време и няма кой да ми държи сметка защо отсъствам по един час в седмицата. Всичко е максимално добре организирано. По никакъв начин не се мъчат да го усложняват.”*

Участие в курсове за квалификация и програми за обществено въздействие

По данни на ГД «Изпълнение на наказанията» през последните години се наблюдава спад в налагането от съда на мярката по чл. 42а, ал.2, т.4 от НК. За сметка на това, вследствие на целенасочени усилия за мотивиране на потенциални участници в програми за обществено въздействие, от дирекцията отчитат, че през 2014 г. програми вече се реализират във всички пробационни служби в страната.

Преценката на интервюираните, осъдени на пробация лица, по отношение на програмите е твърде обща. Интервютата с инспекторите, работещи с индивидуалните случаи, разкриват повече детайли относно ефекта от участието в такива програми. В определени случаи успешното преминаване на програмата може да доведе до благоприятни последици за лицето и тогава, наред с корекционното въздействие на самата програма, се получава и положителен ефект за мотивацията му:

- *Инспектор: „Работихме по програма „Подобряване на социалните умения и компетенции“. Даже беше взето решение на мултидисциплинарната среща, че след приключването на програмата и поради липса на всякакви нарушения от негова страна, да бъде облекчен режимът на регистрация. От два месеца е с ограничен режим. Подписва се веднъж в месеца, лятото го изтърпя, т.е. няма данни за някакви деяния. Облекчен режим на регистрация, който дава възможност за много повече неща, но той има доста завишен самоконтрол, отколкото в началото. Осъзнава го и много често го казва.“*

Мотивацията за участие е важна от гледна точка на работата на инспекторите. Тук предизвикателствата пред тях са две - от една страна създаване на реална мотивация у лицата, които са с наложена от съда мярка «включване в програма за обществено въздействие», да участват пълноценно в програмата:

- *Инспектор: „Не всички случаи са добри. Има случаи, в които тези програми са просто проформа: минава и заминава и той го прави, защото се изисква. В крайна сметка резултатът е почти същият, както в началото. Много хора имат нужда от нещо по-екстремно, защото самите те са попадали в такива ситуации.“*

От решаващо значение в този случай е както качеството и съдържанието на самата програма, така и уменията на водещите на програмата да стимулират и задържат интереса и мотивацията на включените лица.

Другото предизвикателство е свързано с мотивирането на лица без наложена от съда мярка „включване в програми за обществено въздействие“

да участват в такива:

- *Има и доброволни, и задължителни. Но с доброволните е по-трудно. За този, който работи, е трудно, защото си е време - тя е два пъти в седмицата. А и хората не обичат да отделят от личното си време за тези неща.*”

Всъщност важноста на мотивацията и нагласите на осъдените лица за постигането на положителен ефект от програмите е обобщен от един от интервюираните инспектори:

- *Инспектор: „Програмите са активни, но за този, който реши, че иска да получи нещо от тях. Ако един човек се настрои негативно спрямо това, той нищо няма да научи. Затова с добро се опитваме да им обясним, че могат да бъдат полезни за тях. Те могат да бъдат полезни дори за самите нас, ако ги вкараме в програмите. Доста от тях казват, че наистина са научили нещо. Но тези, които идват с негативни нагласи, при тях няма как да стане.*”

Сред обективните пречки и предизвикателства при провеждането на програми за обществено въздействие се откроява един специфичен проблем, свързан с образователното ниво на потенциалните участници. Програмите, прилагани от ГД „Изпълнение на наказанията”, са по своята същност когнитивно-поведенчески интервенции, изискващи определено интелектуално ниво, когнитивни умения и поне базова грамотност и образование. Невинаги осъдените лица отговарят напълно на тези критерии:

- *Инспектор: „Той е включен в програма за шофиращи в нетрезво състояние. До момента сме минали шест от темите, т.е. по-тежките теми са минати, и даде една сравнително добра обратна връзка, защото образованието му не е на доста добро ниво. Средно образование е завършил, но го е завършил в т.нар. „селски” училища, където е било по-важно как кара трактора, отколкото да чете, пише и т.н., но се справя сравнително добре, според мен.*”

Курсове за квалификация

Включването в курсове за квалификация е една от най-рядко налаганите от съда мерки в рамките на наказанието „пробация”. През 2014 г. едва 99 лица са били включени в курсове за професионална квалификация, като 60 % от тях са концентрирани в 4 областни служби. В тринадесет от 28 служби няма нито едно лице с наложена такава мярка.

Сред интервюираните осъдени лица само едно беше с наложена от

съда мярка „включване в курсове за професионална квалификация”, като преценката за това беше положителна:

- *„За мен няма нищо лошо в това да изкарам курс, който би ми помогнал да науча нещо ново. Примерно аз не мога да си шиша копчето и защо да не се науча да шиша?! Или да стана маникюристка, или фризьорка. За мен това е само плюс. Само че те са много скъпи и не мога да си го позволя и най-евтиното беше за компютри.”*

Въпреки липсата на наложена мярка не липсваха случаи на осъдени, за които съществуват възможности за включване в образование и квалификация. В конкретния случай лицето бе мотивирано от възможността да завърши основното си образование и да придобие правоспособност за управление на МПС:

- *„Разбрах за нещо, където ще мога да участвам, към селското стопанство. Там мога да завърша осми клас.”*

Безвъзмезден труд в полза на обществото

По данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” през 2014 г. мярката „безвъзмезден труд в полза на обществото” е била наложена общо на 3854 лица, или една трета от общия брой осъдени на пробация. В резултат за същата година са положени 545 382 часа безвъзмезден труд. Предвид обектите, където се полага трудът и характерът на самата работа, бихме могли да базираме евентуални изчисления за финансовата полза от прилагането на мярката на часова ставка на основа минималната заплата в страната - 2,50 лв. на час към днешна дата. Дори в този минимален размер стойността на положения безвъзмезден труд е значителна - 1 363 545 лв., или 12-15 % от бюджета на цялата пробационна система у нас.

В рамките на изследването бе важно да се проучи субективното изживяване на лицата, осъдени да полагат безвъзмезден труд. На първо място на фокус бяха евентуалните трудности, които мярката може да създаде на осъдените. Тези трудности бяха свързани най-често с необходимостта да се съчетава обичайната трудова заетост на лицето с отработването на съответните часове безвъзмезден труд:

- *„Да, тежичко е, защото съм на работа, а трябва и часовете да си изкарам.”*

Тези осъдени лица, които нямаха постоянна работа, споделяха трудности в опита си да започнат такава:

- *„Малко ми пречи безвъзмездният труд, защото не мога да започна*

работа, тъй като и часовете не ми съвпадат.”

Други споделят притеснения относно опасността да загубят работата си заради изискванията на мярката «безвъзмезден труд в полза на обществото»:

- *„Ако това ми наруши нормалната работа, ще ми пречи. И ако през това време остана без работа, докато извършвам този общественополезен труд, ще бъде минус и то голям.*”

Вторият важен аспект при изследване на субективното отношение на осъдените на пробация към полагането на безвъзмезден труд бе свързан с хипотезата, че заради ниския профил на полагания труд и неговото осъществяване, най-често на публични места и в обществени институции, безвъзмездният труд се приема като „унизителен” от голяма част от осъдените.

Тази хипотеза не се потвърди в рамките на проучването, като тук все пак следва да се отчете изключително малкият брой интервюирани лица, полагащи безвъзмезден труд. Въпреки това може да изведем някои фактори, които помагат на лицето да приеме позитивно изпълнението на това задължение. В тази връзка отношението на длъжностните лица, отговарящи за изпълнението на мярката, е важно:

- *„Не смятам, че е унижителен. Работа в арестите. Не е лошо. В смисъл, добре се отнасят с мен.*”

Едно от интервюираните лица споделя интересно становище:

- *„Не. Чувствам се нормално, защото знам, че много след мен ще работят там. Днес аз съм там, утре някой друг. Примерно 30 човека работят и какво значение има?”*

Това изказване ни провокира да изведем един важен принцип за прилагането на мярката „безвъзмезден труд в полза на обществото” - трудовите дейности и обектите, където се отработват постановените от съда часове, трябва да бъдат определяни по начин, по който да не се създават привилегии за определени осъдени, а работата на отделните обекти да бъде възприемана като сравнително равностойна.

Всички тези аспекти се разпознават и разбират добре и от пробационните служители, като един от интервюираните инспектори прави добро обобщение на изложените проблеми и предизвикателства:

- *Инспектор: „Основният проблем, той не е само при него, а и при другите, които са с безвъзмезден труд, е, че при някои се оказва, че тази мярка е малко с обратен ефект. Както каза и първият човек, който беше тук, че той си има работа, но ако трябваше да работи безвъзмезден труд и си загуби работата заради него, все едно се обезсмисля ефектът му. Защото*

безвъзмездният труд в полза на обществото ни, още като го стартирахме, се опитвахме да кажем какъв е смисълът на този труд. Самото му наименование е труд, който даряваш в полза на обществото, няма някакъв конкретен субект, а на социални обекти, със социално значение и т.н. Но много са ни малко тези обекти, които са наистина със социално значение. Примерно имаме във „Виница” „Дом за деца, лишени от родителски грижи“ и т.н., но той е само за живущите в квартал „Виница” и е доста отдалечен от Варна, а и не всички могат да отидат там и да положат безвъзмездния си труд. Както казах, от 10 години съм в тази служба и повечето хора, като им кажем какъв е обектът, където трябва да отидат да полагат труда, при повечето дори и да им е трудно, отиват мотивирани да помогнат, защото те не помагат на държавата като някакво абстрактно понятие, а на конкретни деца. Дори да оправяш двора или вратата, или някой скърцащ прозорец, никой не се занимава със самото дете, но самият факт, че помагаш на такъв дом, на такава институция, защото децата не са виновни, че са изоставени в такива домове. Т.е. като погледнем вече социалната страна на нещата, повечето от тях отиват с желание и наистина искат да си отработят часовете. Проблемът е, че когато започнат работа, за тези от тях, които в началото са нямали работа, а по-късно си намират, започва да им пречи, точно както е Габриел в момента. Започна работа и вече му пречи. Няма как да заменим безвъзмездния труд на този етап, защото той е започнал някакъв бизнес, но все пак е пробно. Ако трябва да се правят удъръжки от заплатата, няма как, защото заплатата му не е постоянна. Трябва да си съчетае нещата, а да си организира времето му е много трудно. И ми се струва, че тази мярка вече им идва в прекалена тежест и се губи социалният ефект.”

Поправителен труд

Според ГД „Изпълнение на наказанията” прилагането на мярката „поправителен труд” е добре организирано. Проблеми предизвикват единствено случаи на некоректни работодатели, както и осъдени лица, които променят местоработата си, без надлежно да уведомят пробационната служба, че започват при нов работодател.

За самите осъдени от огромно значение е отношението на работодателя и това доколко той цени своя служител. В определени случаи това може да бъде и силна страна - ключов фактор за преодоляване на риска:

- *Инспектор:* „Аз съм посетила техния офис, занесла съм им уведомителното писмо, контактувала съм с тези хора. Още със самото посрещане декларираха, че ще окажат съдействие и не съм имала проблеми с

тях. Още щом са преведени заплатите, са готови и удръжките. Дори самият работодател, за да го запази като служител, го преназначава на позиция монтьор, а иначе е бил шофьор на камион. Явно го ценят като служител, щом оказват такава подкрепа. Това му е силна страна заради подкрепата, която има от страна на работодателите - стабилно работно място.

Още по-леко протича процесът при налагане на мярката на самонаети лица или такива със собствен бизнес:

- *„Със съдружник държим фирма за недвижими имоти. Отнема ми се 15% от брутното месечно възнаграждение. Той го приема като нещо нормално, затова сме съдружници.“*

Ако направим сравнение с броя осъдени на безвъзмезден труд лица, ще забележим, че делът на тези, с наложена мярка „поправителен труд“, е много малък. За 2014 г. това са били 413 лица, или едва 3,7 % от общия брой осъдени на пробация лица. Предвид факта, че две трети от тях са работещи с повече или по-малко редовни доходи, би могло да се препоръча по-широко използване от съда на тази мярка. Това би следвало да се комбинира с целенасочена работа на пробационните инспектори с работодателите, така че да се гарантира, че последните няма да утежнят излишно положението на осъдения.

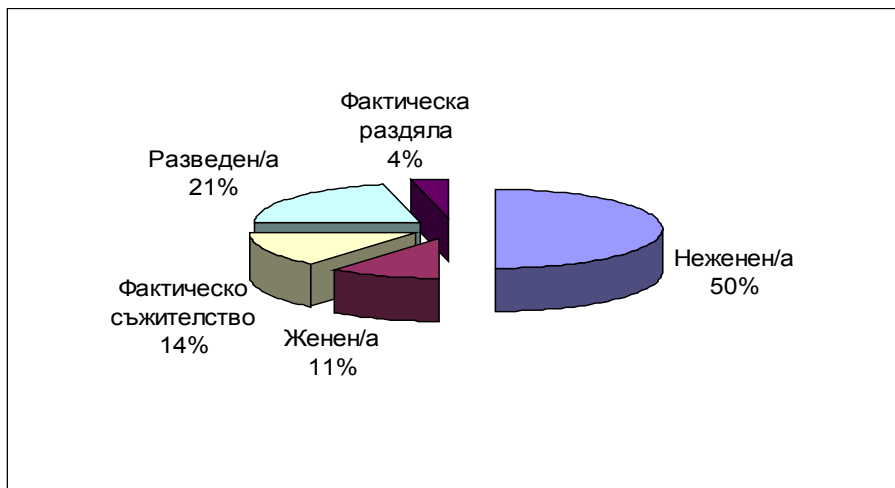
Ефекти от пробацията

Ролята на семейството като подкрепящ фактор за осъдените лица

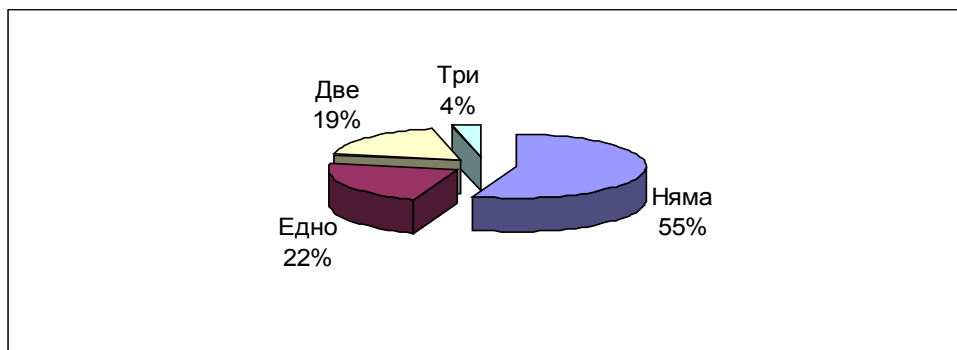
Редица проучвания, включително и у нас (Русинов, Момчилов, 2007) извеждат на преден план семейството на правонарушителя като основен, а често и единствен подкрепящ фактор. Тези изводи почиват на добре развити в криминологията принципи, според които наличието на социална и емоционална подкрепа от една страна, и развиването на емпатия и необходимостта индивидът да поеме грижата за значим близък от друга, значително редуцират риска от ново правонарушение (Маруна и др., 2011).

В тази връзка за настоящето проучване беше важно да изследва семейните връзки сред интервюираните лица. От демографска гледна точка важни бяха два показателя - наличието на значим партньор у индивида (съпруг/а) и наличието на деца, за които осъденият се грижи. Данните от демографските характеристики на осъдените показват един тревожен факт - повече от две трети от интервюираните нямат партньор в живота. Половината от тях не са били женени/омъжени, а още една четвърт са разведени или в ситуация на фактическа раздяла. От методологична гледна точка следва да извадим от статистиката четирите интервюирани непълнолетни лица. Въпреки това делът на самотните остава непропорционално висок - 67 %. Едва трима от осъдените живееха със съпругите си, а още четирима живееха в условията на

фактическо съжителство.

Тези показатели обуславят и малкия брой интервюирани, които имат собствени деца. По-малко от половината от тях имат деца, като обикновено става въпрос за едно (22 %) или две деца (19 %). Само един от интервюираните има три деца. Дори при изключване на групата на непълнолетните от анализа на статистическите данни, делът на осъдените, които нямат деца, остава висок.

Ролята на децата, за които осъдените следва да полагат грижи, е почти винаги положителна. Те могат да играят ролята на катализатор за заздравяване и подобряване на други семейни връзки, които от своя страна да се превърнат в допълнителен ресурс на осъденото лице:

- *Инспектор:* „С бащата много рядко се виждат. Едва сега, когато става по-голяма, се срещат веднъж на 3-4 месеца. С майката в момента поддържа отношения, но не колкото заради себе си, а заради детето, което

е на 3 години.”

- *Инспектор: „Иначе от страна на семейството си - тя има две сестри и майка, с която е в много тесни и близки отношения, и получава много силна подкрепа от тях, чувства се спокойна, разчита на тях. В нейния случай това е много важно, защото тя има спор с бившия си съпруг относно правата над детето и аз усещам, че тя се чувства много уверена в това, че има на кого да разчита. Не е сама, въпреки че родителите ѝ живеят в села, които са далеч оттук.“*

При тези осъдени лица, които имат партньор, на когото могат да разчитат, като цяло процесът на изтърпяване на наказанието преминава по-лесно и с по-добър ефект:

- *Инспектор: „Той е разведен, но живеят със съпругата си под един покрив. Няма никакви определени данни. Като всяка двойка и те си имат проблеми, но никакви екстремни ситуации при тях няма. Продължават да живеят всички в една кооперация. Със сина и с бившата му съпруга поддържа контакти. Синът му също има партньорка, с която живее. Той казва: „Опитвам се да се нагаждам към младите, да не им преча.“ Всички са под един покрив.“*

При това самият факт на наличието на партньор има положително въздействие, без оглед на предприетите от пробационния инспектор действия за привличане на партньора, особено когато последният играе социално позитивна роля:

- *Инспектор: „Мисля, че съпругата му е запозната. С някои от съпругите съм говорила по телефона, ако лицето отсъства или нещо такова, но в неговия случай не ми се е налагало, защото той е изпълнителен. Общо взето търся съдействие на семейството, ако има никакви проблеми със самото лице - ако отсъства от срещите или се държи по-особено. В някои случаи още от самото начало самите хора от семейството търсят нас с въпроси: „Какви сме ние и защо го викаме на срещи?“ и т.н. Тогава съм много благодарна, ако мога да имам контакт с близките, защото това помага на нашата работа, когато и те са включени в процеса. В този случай не съм имала контакт със съпругата му, но мисля, че си е положителен ефектът, защото и тя си работи, те са си заедно.“*

Положителен ефект се наблюдава и в резултат на възможността партньорът да оказва натиск върху осъдения, с цел да подпомогне преодоляването на определени криминогенни нагласи:

- *„Да, всички живеем заедно, но нямаме граждански брак, на семейни начала. Мрънкат, казват ми да внимавам къде какво правя, да си мисля по-*

добре. Но аз преди тях много. Много тях!”

Не буди учудване фактът, че при липсата на партньор и деца (а оттам и на традиционната семейна клетка) при преобладаващата част от осъдените, другите близки роднини поемат ролята на подкрепящ фактор. Най-често, и в частност по отношение на непълнолетните, ключова роля играе майката:

- *Майката на осъдения: „Как да не си го гледам! Помагам му.”*
- *Майката на осъдената: „Те много ме слушат и петимата, нямам проблеми с тях. Тук се излъга нещо и направи белята, какво да я правя. Аз им помагам. Да я изоставя - няма начин.”*
- *Майката на осъдения: „Разбира се, коя майка ще си остави детето? Каквото и да е, ще се гледаме.”*

Подкрепящата роля на майката на осъденото лице категорично се разпознава от пробационните инспектори:

- *Инспектор: „В този случай конкретно, действително подкрепата е нейна. Майката винаги се е отзовавала на мое повикване, когато е било необходимо, въпреки че работи на смени и е трудно да излиза от работа. Никога не е отказвала контакт с друга институция, когато сме я пращали. В началото трябваше с психолога на училището и с класния ръководител да говори, и да поддържа по-тесни взаимоотношения. Трябваше и с отдел „Закрила на детето“ да се срещне, ако има нужда от някаква помощ да се съдейства и да ѝ се дадат насоки. С партньора ѝ не съм се срещала.”*

Показателен е фактът, че най-често майката проявява загриженост и сътрудничи на пробационния инспектор в процеса по изпълнение на наказанието:

- *Инспектор: „Има подкрепа от родителите си. Обаче трудовата заетост, алкохолът, начинът на живот и средата му пречат. Повечето му приятели също са осъдени на пробация. Според мен трябва да си смени средата, а това ще стане, когато започне работа и когато започне да контактува с други хора. Майка му има сега само един син и много ясно, че ще иска да го спаси. Особено като разбира, че едното дете си е загубила и не иска да губи и другото, и то по такъв нелеп начин. Примерно да се напие и да умре от алкохолно натравяне. Аз я търся понякога, за да проследя нещата, но и тя самата ме търси. Той прикрива някои неща от мен, които тя ми разкрива. Но тя е откровена и търси помощ чрез мен - да му говоря, да си намери работа, да го насоча. С баща му не съм контактувала, но майката е много загрижена за него и прави всичко възможно: грижи се за него и децата му, върти домакинството и колкото и да е, жената е отговорна.”*

Често се наблюдава и подкрепа от страна и на другия родител:

- *Майката на осъдения: „Нямаме проблеми в семейството. Отношенията ни са добри. Смятам, че е прекалено наивен, защото ние с баща му какви ли не примери сме му давали, но изобщо няма промяна, няма никакво разбиране. Аз усещам, че съм досадна, каквото и да му кажа. Говорим му непрекъснато и снощи съпругът ми много говори с него, обаче... ”*

Понякога именно другият родител, бащата, поема инициативата да подкрепи осъденото лице:

- *„Родителите ми донякъде се радват, че е пробация... Баща ми ми е казал да не карам пиян, опитвал се е да ме защити и от този момент вече ми каза: „Сега ще видиш как е, ще се промениш! Ще видиш какво е да те притисне законът!”*

Близките връзки и сплотеността вътре в семейството и кръга от близки роднини дават възможност за създаване на развита «социална» мрежа, която предоставя разнообразни форми на подкрепа на осъдените - както емоционална, така и социална. Това се отчита като фактор, съдействащ за намаляване на риска от извършване на ново правонарушение:

- *Инспектор: „Силните му страни са това, че има много добра връзка със семейството си. Той каза, че всичките му братя и сестри са се изженили, но живеят близко. Всички са в едно село. Живеят в различни къщи, но това няма никакво значение. Цялата рода ходят заедно на работа в оранжерии, придвижват се с 2 буса, само една от сестрите не работи, защото е много малка.”*

- *Инспектор: „Положителното е, че се грижат за нея чисто в битов план. Почти винаги идва с някой от родителите си на срещите (въпреки че се касае за пълнолетна осъдена - бел. авт.). Веднъж дойде с някакво момче. Каза, че ѝ е братовчед или брат. Никога не са я оставили сама. Те никога не ги оставят сами.”*

Ролята на позитивните отношения вътре в семейството и произтичащата от това емпатия и нежелание близките да бъдат разочаровани, се илюстрира добре от ситуацията на едно от осъдените лица:

- *Инспектор: „Баща му е бивш полицай и вече е пенсионер. За предишното нарушение е знаел и не го е упреждал, но за това сега не знае. Казал му е: „Ти си мой син. Това, което си направил, е твое решение. Това, което аз мога да направя, е да те подкрепя. Не мога да върна времето назад и да променя това, което си извършил. Оттук нататък как ще се гледаш със съседа си е твой проблем.” Питам го дали има някаква реакция в службата на баща му, защото посяга на негов колега. Той каза, че няма, защото явно*

наистина е бил добър служител. Каза, че сега не е било проблем да каже, майка му знае за това нещо, просто сега баща му е много болен и за това му го е спестил. Иначе няма проблеми, семейството е сплотено, подкрепят се и те са били до него. Той живее един етаж над техните. Сподели ми, че не иска баща му да си мисли, че синът му тръгва по пътя на престъпността, да не го разочарова. Каза, че с майка си е по-близък и на нея може да каже, защото тя е силна жена и може да го приеме.“

Важен фактор като емпатията може да бъде изграден у индивида и чрез демонстрирането на такава спрямо него. Тя може да бъде манифестирана дори като поемане на част от вината за стореното от осъдения. В такива случаи, въпреки че не бива да се допуска правонарушителят да омаловажава собствената си вина, следва действията на пробационния инспектор по отношение на близките да се фокусират върху тези от тях, които са готови да демонстрират именно такава високо ниво на емпатия спрямо осъдения:

- *„Сестра ми осъжда себе си и се смята за виновна, че ако не била дошла тя, това нямало да стане. Казвам ѝ: „Ваня, то сякаш Господ е казал, че така ще стане!“*

Семейството е социалната единица, в рамките на която се осъществява възпитанието на младите хора, и ролите, които членовете на семейството играят, примерът, който дават на останалите, и моделите на поведение също могат да окажат положителен ефект:

- *Инспектор: „Не е възпитаван в кражби и в такива неща. Определя родителите си като хора, които са различни от ромското население там, където живее.“*

При това лесно може да се направи съпоставка на случаите, в които семейството играе положителна роля за формирането на индивида, и тези, в които моделът на поведение е отрицателен:

- *Инспектор: „Просто случаят е такъв, че е по-лек в сравнение с много други. Подкрепата на семейството беше основният фактор, защото където го няма семейството, наистина е много трудно. Примерно от ромското население почти всички нямат семейство или пък имат модел на поведение в семейството, който е естествено пренесен. Другото момче примерно, което е непълнолетно и е на пробация с условната присъда, има (негативен - бел. авт.) модел на поведение в семейството. Той всячески се опитва да прави такива неща, които му пречат и го водят по лош път, но не мога все още да го накарам да разбере.“*

Не липсват ситуации, в които вътре в семейството ролите са конфликтни. Ключова в тези случаи е подкрепата, която се оказва на положителните модели

на поведение, с цел да не се допусне негативните такива да окажат по-голямо влияние върху осъдения:

- *Инспектор: „Живее с родителите си и периодично с брат си. Брат му е криминално проявен, наскоро излезе от затвора, но учудващото в тази ситуация е, че той не се влияе от криминалното поведение на брат си. Баща му работи също във въпросната кооперация, майка му е безработна, но работи по програмите, т.е. родителите, специално при него, са стабилизиращ фактор. За съжаление нещо се е получило с брат му, но аз лично не съм се задълбавал, мен конкретно ме е интересувало дали може да бъде повлиян от поведението на брат си, но към този момент няма такива данни.“*

Липсата на семейството и близките като подкрепящ фактор почти винаги води до негативни резултати. Част от осъдените считат, че именно влошаването на отношенията с партньора или близките са довели до извършването на правонарушението, за което са били осъдени:

- *„Живях с една жена 15 години без брак и се разделихме. Оттам стана всичко. За една година кълбетата са страшни назад!“*

Нуждата от партньор се разпознава и от самите осъдени, като често на това се дава приоритет:

- *Инспектор: „Няма кой да я подкрепи, защото никой не знае, че тя се е занимавала с това (проституция - бел. авт.)! Много би искала да има партньор, на когото да разчита, но се притеснява, че би могла да има стабилен такъв, т.к. тя смята, че ако той разбере с какво се е занимавала десет години, няма да имат дълга връзка и се чуди, ако имат такава, на кой етап да съобщи това. Много ми се иска нещата да се случат при нея, но тя сякаш има две линии, в които върви: едната е във фантазията ѝ и в представата за това кое ще е по-добре за нея, а другата е реалността, която всеки ден я изкарва там.“*

И докато при осъдената от предния цитат налице са други близки роднини, които са демонстрирали желание да я подкрепят, при немалка част от интервюираните отсъства каквато и да е подкрепа от семейството:

- *Инспектор: “При него няма никакви подкрепящи фактори. Той си няма никой. Той твърди, че брат му му помага от време на време, като му намира някакви обекти. Но не съм много сигурен дали е така, защото ми се струва, че брат му в един момент вдига ръце от него и не му се занимава много”.*

Не липсват и случаи, в които именно семейството е източник на конфликти, водещи до утежняване на положението на осъденото лице. Особен интерес предизвиква един от интервюираните, по отношение на когото е интересно да

се проследи това, което споделя той, и това, което прави като изводи неговият пробационен инспектор. При този осъден бяха налице множество негативни фактори от семейната среда: отсъствие на бащата, алкохолна зависимост у майката и баба, чиито ресурси са твърде ограничени, за да може да се постигне смислен напредък в това отношение:

- *„Семейството е много зле. Оттам ми започват всички проблеми. Баща ми, вторият, го няма от много години и майка ми е самичка. Събра се с един друг човек и вече 7-8-ма година живеят заедно. Ние с него не се разбираме изобщо, а тя злоупотребява с алкохола. Да е жива и здрава баба ми, че ми помага... Към себе си имам уважение: да се прибирам по-рано, да ходя на работа и да си спестявам пари, сам да си пазарувам, сам да зная кое как да направя, да обединя работите, да не излизам по компании и т.н. Обаче идва един момент, в който се прибирам от работа, звъня на вратата и майка ми пияна. Аз не мога да си вляза, убит цял ден от работа. Убива ти се желанието за всичко.“*

- *Инспектор: „При него ситуацията е такава, че основата, върху която стъпваме, е много рехавя. Буквално с него се работи на елементарно ниво. Майката реално има алкохолна зависимост и проблемът е сериозен. Така че семейната среда като цяло е, освен липсата на бащата, допълнително разстроена. Той буквално отглежда майка си. Баба му е сама и има ограничени ресурси и той споделя, че нерядко жонглират с него. Майка му понякога го гони и го праща при баба му и после бабата пък го върне обратно. Така че от семейната си среда подкрепата, която получава, не е сериозна, в смисъл, че няма солидна опора, на която да се облегне. Бабата донякъде я разбирам, защото ѝ е писнало от него и той освен за пари да я „крънка“, реално друго не се случва.“*

Влошават ли се отношенията със семейство, близки, приятели в резултат на осъждането?

Един от най-важните негативни резултати от лишаването от свобода е разкъсването на семейните взаимоотношения. В тази връзка един от основните аргументи за по-широко прилагане на пробацията у нас е именно възможността да се съхранят връзките с близките на осъденото лице и те да се превърнат в позитивен подкрепящ фактор. Фактът на осъждането обаче е от естество да повлияе негативно на тези взаимоотношения и това наложи изследването в детайл доколко присъдата е оказала отрицателен ефект.

Само малка част от осъдените лица са категорични, че фактът на осъждането не е повлиял на отношенията вътре в семейството:

- *„Не особено. Тези, които знаят, не са се ядосали.“*

- *„Отношенията ни са добри. Бащата е навсякъде с мен.“*

Естествено е на първия етап от изтърпяване на присъдата тя да доведе до негативни реакции у най-близките:

- *„Не реагираха много добре. Упрекваха ме за това, което съм направила, но като цяло не се е променило отношението им по никакъв начин.“*

Отрицателни реакции у най-близките са оправдани, защото често са свързани с опасения, че нещо по-лошо може да се случи:

- *Инспектор: „Каза, че в началото са били доста разочаровани от него. Бащата го е водил в лаборатории, за да се направят тестове за наркотици. Според думите на баща му всичко е било отрицателно. Това са техните опасения.“*

За тази първоначална негативна реакция допринася и допълнителната тежест за семейството, която произтича от задълженията на осъденото лице или търпените от него санкции:

- *„Сега живея с баща ми. Майка ми работи във Велико Търново. Брат ми и той е във Велико Търново. Помагаме си един на друг. В началото всеки родител пита защо си го направил, разправиш и т.н. Това беше в първите дни. Баща ми мрънкаше, че постоянно трябва да ме кара насам-натам, че съм зависим от него.“*

За част от осъдените именно първоначалното влошаване на отношенията, придружено с продължаване на подкрепата от страна на членовете на семейството, се превръща във фактор за промяна на нагласите и нежелание близките да бъдат разочаровани:

- *„Обяснил съм им. Не съм им споменавал в началото, но при положение, че те ме познават що за човек съм, не беше проблем. За тях съм си същият. Те си ме познават достатъчно добре. Знаят, че не е правилно това, което съм направил. Но и аз съм убеден, че няма да се повтори.“*

Някои взаимоотношения в семейството, в частност доверието между членовете му, са сред първите, които страдат в резултат на осъждането:

- *Майката на осъдения: „Мисля, че всичко идваше от средата, в която се движеше. Самият ни квартал е такъв, че повечето не са с добро поведение. И оттам тръгна всичко, и късно разбрахме. Иначе си имахме доверие – идеално, но си го загубихме вече.“*

Но в случаите като този, когато се касае за непълнолетни правонарушители, загубата на доверие често води до засилен контрол от страна на родителите, който би могъл да има силен положителен ефект и да подкрепи официалния

пробационен надзор:

- *Майката на осъдения: „Как да не се сърдя, защото ... не искам, просто не искам. Аз му казах да работи, да се ожени и да види как се изкарва... Ние не крадем, ние с труд... На черешите отива с мен, вече е с мен плътно.”*

Както вече бе коментирано по-горе, по-интензивният контрол и натиск върху осъденото лице от страна на неговите близки в резултат на осъждането също могат да изиграят положителна роля. Чувството за вина пред близките и нежеланието те да бъдат разочаровани отново, е основен фактор за това:

- *Инспектор: „Към настоящия момент той декларира, че вече се чувства много дискредитиран. Сестрите и семейството му налагат натиск. Като казвам натиск, не в отрицателен смисъл, но го укоряват. Той казва, че вече се чувства гузен и че трябва да престане, но в това отношение е малко импулсивен. Когато бъде изправен пред самата ситуация, държи да предприеме някаква адекватна постъпка. Тъй като пробацията му е дълга, мисля че програмата му оказва добро въздействие и донякъде вече се замисля как да постъпи.”*

В отделни случаи отношенията в семейството обаче претърпяват сериозни вреди, което се отразява негативно на осъденото лице и намалява шансовете му за просоциално изграждане. Както вече споменахме, децата са ключов фактор за възприемане на положителен модел на поведение и тяхното откъсване от осъдения води до загуба на една важна социална роля - тази на родител:

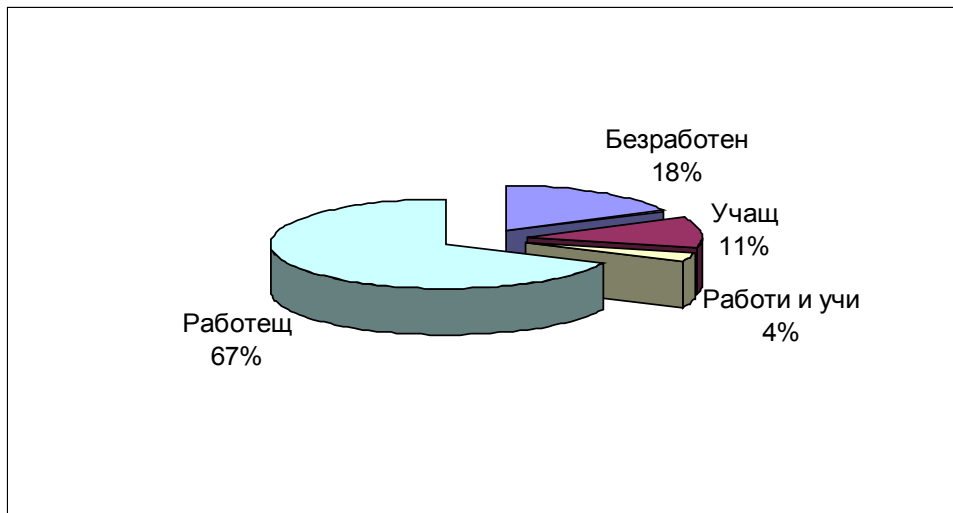
- *„Не съм се срещал с дъщеря си от три години. Искам, но не знам по какъв начин ще го направя. Жена ми така наговори децата против мен, че те не искат да ме видят.”*

За един от интервюираните осъдени, за съжаление, извършеното деяние и последвалото го наказание ще оставят траен травмиращ отпечатък върху неговото по-нататъшно съществуване. В този конкретен случай е изключително важно чувството за вина за случилата се семейна трагедия да бъде преодоляно, за да може по-лесно индивидът да изгради положителни очаквания и планове за бъдещето си:

- *„Когато влязох в затвора, това се отрази не само на мен, но и на семейството ми по някакъв начин. Баща ми почина, той не може да преживее това, което се случи с мен и най-вече за постъпката ми. Той не ме е възпитавал аз да върша престъпления. Баща ми беше много почтен човек. Не може да преживее това разочарование, за много кратко време се разболя и почина. Аз тогава още бях следствен. Майка ми също премина през какви ли не трудности. Имам брат, който е от 8-9 години в чужбина*

със семейството си. Майка ми е в Кипър. Имам някои роднини, но всеки си гледа пътя.

Ефект от пробацията в професионалната сфера на осъдените лица

Една от специфичните характеристики на групата от осъдени на пробация в сравнение с тези, осъдени на лишаване от свобода, е високият дял на осъдени, които са работили на постоянна работа към момента на осъждането. Пропорционалното разпределение е отразено и в извадката от интервюирани осъдени лица в рамките на настоящето проучване. Едва 18 % от тях са били безработни към момента на интервюто, а две трети от тях се определят като „работещи“. Всички непълнолетни, участвали в изследването, посещават училище. От тази гледна точка беше важно да се изследва доколко осъждането на пробация влияе негативно върху трудовата заетост на лицата.

Ефект от осъждането на пробация върху трудовата реализация

Болшинството от интервюираните лица споделяха за проблеми и негативно влияние на осъждането върху възможностите им за трудова реализация. Част от тях разказват за трудности да започнат работа вследствие на осъждането. Първата основна причина за това е свидетелството за съдимост, което работодателите изискват:

- „Имаше една друга работа, обаче за нея искаха свидетелство за съдимост и аз се отказах.“

Според едно от интервюираните лица, при наличие на осъждане в свидетелството за съдимост, работата „на частно” е единственият изход:

- *„На частно работя, понеже от затвора, с документи, трудно можеш да си намериш работа, трябва някой да те препоръча. Ако си добър майстор, се намират клиенти.”*

Това виждане се споделя и от пробационните инспектори, които съзнават негативните последици от осъждането:

- *Инспектор: „Това е голям проблем между другото, защото има хора, които не могат да си намерят работа поради свидетелството за съдимост. Даже то може да е за шофиране в нетрезво състояние, обаче ти пише осъждан.”*

Освен свидетелството за осъждане друга пречка, която пробацията създава на осъдените лица, е задължението да взаимодействат с пробационната служба по настоящ адрес. Тази разпоредба създава проблеми най-вече на сезонните работници, като за тях това е допълнително бреме:

- *„Лошото е, че ми се спънаха доста работи. Трябваше да ходя да работя на морето тази година, но ми се объркаха плановете и съм без работа в момента. Затова казвам, че тази пробация въобще не е направена както трябва. Сега можеше да ходя да се подписвам в Слънчев бряг, там трябваше да работя, но не можело, трябвало да съм в София, което е абсурд! Спъват ми работния процес и така губя много пари. Сега тепърва си търся работа в София и е много зле положението. Аз съм с чисто криминално минало, нямам никакви провинения с реда и със законите. Сега като отида да работя някъде и ми трябва свидетелство за съдимост, трябва да обяснявам за какво е, за що е... Никой не го интересува какво е станало, те гледат „осъждан”- „неосъждан” и започват да си мислят кой знае какво съм направил. Не е както трябва, объркват ми много работи.”*

Третата пречка пред осъдените да започнат работа е свързана със забраната осъдените на пробация лица да напускат страната, докато изтърпяват наказанието пробация. Предвид големия брой българи, работещи в чужбина, не е изненада, че сред интервюираните лица трима споделиха за такива негативни последици:

- *„Аз признавам, че съм сгрешил и си признавам вината, но в момента тази пробация много ми тежи и ми пречи за много неща. Ако я нямаше, бих могъл да изляза извън България, ако имам предложение от познати или роднини, а сега не мога да мръдна никъде.”*

- *„Ако решиш да отпътуваш някъде в чужбина, просто не можеш. Невъзможно е!”*

- *Инспектор: „До деня на призоваване и малко след това работеше на градския плаж. В момента, заради това че няма шофьорска книжка, не може да изпълнява и трансфера. Казва, че на този етап това, което може да поеме, е офисната работа във фирмата. Другото, с което се занимава, но заради пробацията отново е проблем, е да пътува до Англия, където участва във фирма, която прави някакви специфични ВиК истории при строежи и т.н.“*

По отношение на осъденото лице, за което се отнася последният цитат, става явен и друг проблем, който е свързан с трансформациите в трудовия статус на лицето, вследствие на осъждането. Дори при добро желание и разбиране от страна на работодателя често не е възможно лицето да запази настоящата си позиция. Това се отнася с особена сила за професионалните шофьори и лицата, които разчитат на шофиране в ежедневната си работа:

- *„От шофьор на камион ме прехвърлиха към помпите, много неудобно.“*

Често подобни трансформации и премествания на осъдения на пробация служител на друга длъжност водят и до негативни последици във финансово отношение:

- *„Неудобствата са много, удари ме и в заплатата. Преди взимах 700 лв. чисти, а сега взимам 300-320 лв. – 50 на 100.“*

При част от осъдените на пробация (в частност тези, осъдени за шофиране след употреба на алкохол), осъждането влече и сериозни административноправни последици - отнемане на свидетелството за правоуправление и необходимост от последващи действия за възстановяване на правоспособността:

- *Инспектор: „За мен също има по-голяма логика, защото за хора като тези наистина се получава зле. Обикновено като го осъдят, човекът си губи работата, след това 3-4 години в свидетелството му за съдимост пише „осъждан“ и заради една глупава грешка е изхвърлен от работа. Повечето се ядосват и защото освен това наказание му отнемат книжката за определен период от време. Книжката не му я връщат автоматично и освен глобите към КАТ той първа трябва да се явява отново на психотест.“*

Оказва се, че и тези осъдени, които са самонаети в собствен бизнес, и на практика дори са работодатели, изпитват затруднения вследствие на осъждането им. Някои споделят, наред с всичко останало, за загубено доверие от страна на клиентите:

- *„Отрази ми се лошо сега, не мога да кажа...(има автосервиз и клиентите му са намалели). И със земеделие съм се занимавал, гледах лозя. Но сега не мога да отида до там, всеки път да търсиш някой да те закара,*

да се съобразяваш с автобуси...”

Собствениците на юридически лица също са засегнати в един специфичен аспект - възможностите за подпомагане на бизнеса със средства от европейски проекти и обществени поръчки. Оказва се, че осъждането създава по наше мнение неоправдани затруднения на управляваните от лицата фирми:

- *Инспектор: „А за негативите, до които води това, казвали са ми го управители на фирми - оказва се, че на тях и с фирмата им стават зле нещата, защото те, ако искат да кандидатстват за някаква обществена поръчка или нещо друго, искат от управителя свидетелство за съдимост. И така излиза, че за тях наказанието им е многократно по-тежко. Създава много сериозни проблеми.“*

Перспективите пред осъдените на пробация

Един от основните показатели за успешна реинтеграция при изтърпяване на наказание са ясните перспективи пред осъденото лице за това как ще се реализира занапред в социално и професионално отношение.

Повечето от интервюираните лица са положително настроени, като прави впечатление, че основната част поставят на първо място в плановете си за бъдещето професионалната реализация. За тези, които към момента работят, перспективата е ясна:

- *„Продължаваме да си работим. А това вече си остава обица на ухото.“*

- *„Аз работя цял живот. Какво друго да правя?“*

- *„Аз няма какво да променям в живота си! Аз си имам работа, взимам си книжката и продължавам да карам!“*

- *„После съм на чисто. Ще работя, ще ми е по-лесно, че няма да идвам да се подписвам. За зимата си намерих работа, няма да има проблеми. Има една фирма в Септември, където режат и продават дъбови дърва. Там си намерих работа да режа, плащат редовно по 20 лева. Казаха ми, че зимата ще ме вземат на работа. Лятото има работа всеки ден.“*

- *„Не ми се е променил много животът. Същото, което съм правил и преди. Това си е моя грешка, оценявам го и го правя заради мен. На 35 години едва ли с два подписа в седмицата ще ме научат на нещо. Според мен засега има нулев ефект.“*

Тези, които са безработни, споделят надежда все пак да си намерят работа въпреки трудностите:

- *„Ще си търся работа и в момента търся, но няма работа.“*
- *„Живот и здраве и годините, които ми остават, ще се постарая да се хвана редовно на работа. На частно вече не искам - няма осигуровки, няма нищо, а и пенсионер ще ставам.“*

Част от търсещите работа споделят и конкретни планове за това как смятат да се реализират в професионален план:

- *„Трябва да се започне отнякъде, защото аз искам като свърши пробацията да работя в чужбина, да спестя нещо, но не може така да тръгнеш без нищо. А и познавам там един човек, говорил съм с него, ще ме посрещне, защото без да познаваш никой, не става. И за квартирира сме говорили, просто за един път ми трябва пари и за консумативи.“*

- *„И аз даже си мисля, сега като ми мине пробацията, да замина за Германия и там да си остана. Аз бях там три години, имам си познати, гледах спортни коне. Германците се отнасят много по-добре, ако погледнем тук българщината.“*

Предвид включването на непълнолетни в изследването, няколко респонденти смятат да продължат образованието си:

- *„Сега съм в II клас. Мисля да уча още.“*
- *„Ще завърши училище и после сигурно ще работя.“*

Наличието на образование се разпознава от осъдените лица като важен фактор за намиране на работа. При това част от тях, които са наясно с конкретното образование, което искат да получат, и в каква сфера да го реализират в професионален план:

- *„Откакто започнах пробацията, започнах и училище. Искам да изкарам книжка, защото баща ми взе кола на лизинг и сам я изплаща. Казах ми, че след пробацията трябва да минат три години, за да ми се изчисти досието, защото за шофьор на такси искат свидетелство за съдимост. Отидох да си изкарам и ми излезе, че съм съден.“*

- *„90% от хората, които ги освобождават от затвора, ако нямат подкрепата на семейството, дори и на пробационната служба, се връщат обратно в затворите. Аз имам за себе си някакво обяснение. Точно поради тази причина записах и Социални дейности, защото ми е мечта да специализирам и то точно в работата с трудните деца. Не говоря за деца, които са с някакъв дефицит, а за детската престъпност, защото ако се създаде подходящата среда и условия, това дете може да израсне с едно не много добро бъдеще.“*

Оттегляне от постоянна трудова дейност обмисля един от възрастните

респонденти:

- *„Мисля да се пенсионирам, имам си 3 дка лозя.”*

При проучването на перспективите за бъдещето сред осъдените лица за изследователите беше важно да вземат предвид и мнението на пробационните инспектори, работещи със съответните лица. Повод за това бяха предишни проучвания на Фонд за превенция на престъпността - ИГА, които демонстрираха честа липса на реалистични представи и планове за бъдещето сред голяма част от правонарушителите, и особено тези в младежка възраст. Разминаването между подобни нереалистични и прекомерни очаквания и реалността често поражда чувства на фрустрация, малоценност, несправедливост, гняв, отчаяние, които могат да бъдат манифестирани чрез агресия, депресия или спонтанност и импулсивност - все фактори, способстващи извършването на ново правонарушение.

- *Трудно му е, защото е млад човек и иска да живее нашироко, да разполага, но в същото време има доста ограничения. Това разминаване между очаквания и искания от живота, и тези трудности, при него са голям рисков фактор.”*

При част от осъдените нереалистична е оценката на собствения риск, създаването и поддържането на нагласата, че „това няма да се случи на мен”:

- *Инспектор: „Проблемът при него е в начина на мислене, когато е употребил алкохол. Когато е трезвен, обмисля последиците, вижда се, че създава алтернативи, макар да се доверява повече на личния си опит, да се самонадценява, да се преповерява на мнението на други хора, а не толкова на факти. Доверява се на някакъв личен шанс, ако мога така да го нарека, че на него няма да му се случи, че ще избегне санкцията, защото е кратка дистанцията. Тъй като той не е от града, а от селата и си казва: „Тук за 200 метра няма да ми се случи! Няма кой да ме хване! Няма да причиня инцидент!“ . Отговорността в конкретния случай я приема по-скоро затова, че отрицателните последици са за него и за семейството му, а не толкова, че има вредни последици и че е застрашил живота и здравето на хората от обществото.”*

Признак за проблеми с перспективата са и разпокъсаните и нямащи почва в настоящето, нито в личния капитал, планове, които остават по-скоро в сферата на фантазиите:

- *Инспектор: „Той си фантазира някои неща, има въображение някакво, негово си, доста добре развито и изпада в някакви такива състояния, особено когато остане без работа. И някакви дребни неща, които някой му казал, че му трябват, той казал, че ще му свърши работа.”*

Специфичен фактор, който пречи на определена група от осъдените лица да изградят реалистични планове за бъдещето, се посочва от един от пробационните инспектори. Става въпрос за негативните последици от институционализацията:

- *Инспектор: „Понеже е пребивавал в институции и не са някакви кой знае какви. Обицува с такъв тип личности, условията, в които живее не са особено добри, буквално се носи по течението - ден за ден. Днес от мен или от друг ще вземе някой лев, от работата ще изкара нещо. И ги използва за цигари, за ядене или ако му изпадне по-голяма сума, ще я изиграе на машинките.“*

Заместването на пълноценното социално функциониране на индивида с един изкуствен по своя характер режим, характерен за всички резидентни институции, било то социални или наказателноправни, води до загуба на важни ориентири в живота на лицето, липса на отговорност за собствените дела и умения за самостоятелно справяне с житейските ситуации.

Не липсват осъдени, които споделят за нежелание да правят каквито и да е планове и липса на перспективи:

- *„Нищо не ми прави кеф. Не ме интересува изобщо дали ще отида да работя днес, или няма да отида. Живея ей тъй. Просто нищо не ме стимулира, разбирате ли? Нито момичетата, нито работата... какво да ме стимулира?“*

По отношение на този тип клиенти на пробационната служба е много важна базовата мотивационна работа, която могат да осъществят инспекторите. Те самите преценяват нереалистичността на подобни песимистични нагласи:

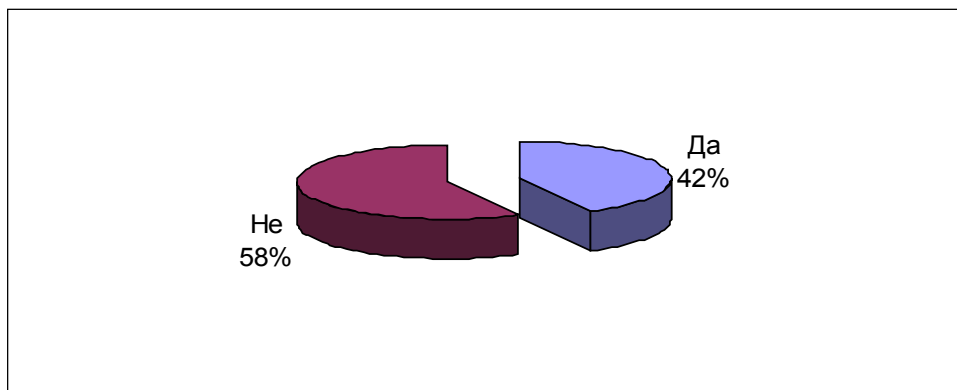
- *Инспектор: „Ако кажат: „може би ще ми е трудно“, или „ще се постарая“, тогава съм по-склонна да повярвам, че наистина това ще се случи. Докато, когато ми кажат: „Не е възможно повече да го направя!“, са по-скоро в сферата на самонадеяността и необективната преценка.“*

Постигане целите на наказанието пробация

Пробацията, както и останалите наказания, нямат еднакъв потенциал да постигнат заложените в чл. 36 от НК цели на наказанията спрямо всички лица. Проучвания на опита на развитите страни показва, че като цяло пробацията и сходните алтернативни мерки имат най-голям ефект при лица, за които това е първо осъждане. В тази връзка за изследването беше важно да се уточни колко от интервюираните лица за пръв път са попаднали в системата на наказателното правосъдие.

Предвид особеностите на някои състави на престъпления, за които лицата могат да бъдат осъдени на пробация, в отчитането на наличието или липсата на предходни нарушения бяха взети предвид и административни наказания, наложени в миналото на осъденото лице. Такива са случаите по чл. 343б (шофиране след употреба на алкохол) и 343в (шофиране без свидетелство за правоуправление на моторно превозно средство), при които в определени случаи самият състав на престъплението изисква предходно деяние, наказано по административен ред.

При групата от интервюирани лица бе установено, че повече от половината (58 %) не са извършили предходно правонарушение и за тях това е първи сблъсък със системата на наказателното правосъдие. Сред останалите 42 % обаче има лица, за които това е трето, четвърто и дори пето провинение, като не липсват случаи и на опасен рецидив.

Изследването на ефекта от пробацията за успешната реинтеграция на осъдените почива върху презумпцията, че всеки осъден разполага с определен потенциал и силни страни, като пробационните инспектори следва успешно да ги идентифицират и да работят за тяхното развитие. След въвеждането на Системата за оценка на правонарушителите, идентифицирането на силните (и слабите) страни на индивидуалните правонарушители беше значително улеснено, тъй като позволи тяхното структуриране в една по-пълна степен, даваща представа и за основните нужди на отделните осъдени. Ето защо пробационните инспектори, отговарящи за интервюираните осъдени, не бяха затруднени да посочат за всеки индивидуален случай кои са силните страни на индивида.

Като силни страни и подкрепящи фактори се открояват множество различни характеристики на интервюираните лица. Образованието се приема като ключов показател в много от случаите, особено по отношение на непълнолетните. Тук трябва да отбележим, че образованието или неговата

липса е от динамичните фактори, влияещи на риска от ново правонарушение - факт, който следва да се вземе предвид при планиране на работата с осъдените лица.

- *„Това, че е в образователната сфера още и продължава да ходи, въпреки това, че ходи насила, го приемам за единия фактор. Грамотен е, има възможности за учене, но не ги използва. Другата положителна промяна, която виждах, е, че той още в началото декларира, че иска да се промени и че ще направи всичко възможно. Малко по малко започна да ми доказва. Намаляха му отсъствията в училище и се ограничиха до възможните, подобриха се взаимоотношенията в семейството, а те бяха доста резки в началото. Майката изразяваше само негативи. Психологът също изрази мнение, че има положителна промяна в него, а напоследък е започнал сам да ходи, защото в началото е трябвало да го потърси, за да се осъществят срещите. След това си е влизал самостоятелно на срещи, без проблеми. Деяния в училището няма регистрирани. Има нагласа за работа, но все още не е осъзната.”*

- *„Образование и обучение - за техния етнос тя има нужните умения да чете, да пише, което пак се води за ресурс.”*

Поради важността на образованието за по-нататъшната реализация и интеграция на осъдените лица, инспекторите се стараят да ги мотивират към подобряване на образователното ниво:

- *„Неговото ниво е добро. Пише, може да чете, но по-бавно. Иначе пише имена, дати, разсъждава над това, което прочита, а не да чака да му се каже. По принцип трябва да му се предостави възможност и да му се разясни, като за него ще бъде плюс. Както и като му кажеш, че ако завърши осми клас и ще може да вземе шофьорска книжка... Това е голям стимул да завърши осми клас.”*

Освен друго самото участие в дейностите, които пробационната служба реализира с осъдените лица, изисква определено ниво на грамотност и определени когнитивни умения. Тяхното развиване не само подобрява потенциала за интеграция на лицето, но улеснява и работата на пробационните инспектори по отношение на постигане на целите на присъдата:

- *„Със завършено основно образование е - пише, чете, но има доста пропуски в писането. Може да работи с формулярите, с които ние работим, разбира въпросите, които ѝ се задават.*

Като втори важен динамичен фактор се откроява наличието на партньор и семейство. Нуждата от пълноценна интимна връзка, грижата за децата и семейството са елементи от т. нар. „модел на добрия живот” (Уорд,

2003; Първис, 2010), който извежда на преден план основните човешки ценности, постигането на които минимизира риска от извършването на ново правонарушение. Ето защо е съвсем естествено част от интервюираните да търсят активно себеореализирането си в един процес на създаване на собствено семейство:

- *„Макар че е със средно образование, е правил опити, бил е студент в Гърция, но не са се получили нещата. Интелигентен е, знае и гръцки. В момента има приятелка, щастлив е. Казва, че е имал огромно желание да има дете от първия брак, но не се получило и сега не съжалява, може би е за по-добро. Учи се от грешките си и може би е единственият, който ми прави впечатление, че не влиза в никакви контакти и диалози с осъдените, които идват.“*

Тези правонарушители, които вече са създали семейство, развиват други положителни нагласи - като например нуждата да се грижиш за значим близък:

- *„Млад човек също с образование - средно специално, също с желание да се справя самостоятелно. Решил е не просто ей така да си живее свободно и да се грижи само за себе си, а е сключил брак, има и дете и се мъчи да се справя с живота“.*

Развиването на подобни нагласи в резултат от отговорността, която осъденото лице носи за благосъстоянието на близките си, подпомага и процесите по изграждане на реалистични и позитивни планове за бъдещето:

- *„Според мен има ресурс именно заради това, че има образование и няма предходна съдимост. Има семейство и все пак е развил, или в момента развива, някакво чувство за отговорност към другите, т.е. не мисли само за себе си и собственото си моментно удовлетворение, а мисли в перспектива за жена и дете. Според мен семейните имат какво да губят. Примерно, ако пробацията бъде заменена с лишаване от свобода, той ще бъде откъснат от жена си и детето си, а това за него би било огромна загуба. Затова той ще направи всичко възможно да си спазва тук нещата, доколкото му е възможно, и то само и само, за да остане на свобода, за да бъде до семейството си и да може да работи. Той затова и така иска да съчетае нещата, пробва един бизнес, за да може да подпомага семейството си.“*

- *„Друг ресурс е, че е женен, има дете, полага грижи за него. Семейната среда е важна при него.“*

Отсъствието на подобни подкрепящи фактори е винаги негативен факт по отношение на осъдените лица:

- *„Иначе той е добър, учтив е, поздравява, изпълнителен е, няма нарушения, редовно идва на срещи, няма отсъствия. Но при него лошото е,*

че няма подкрепа. Той си отива оттук и остава сам.”

Трудовата реализация е поредният динамичен фактор, който оказва голямо влияние върху процесите по реинтеграция на осъдените лица. Наличието на работа и трудов опит по естествен път развива редица позитивни нагласи у едно лице - рутина, структура на ежедневието и др.:

- *„Силните му страни са първо, че той е изпълнителен, дисциплиниран, притежава способността, когато му се постави една задача и му бъде представен един план, да го изпълнява. Като му се каже: „В 8 и 30 трябва да си тук!“ , той е готов така да си планира нещата, че точно, дори и по-рано, да бъде тук. Другата му силна страна е подкрепата, която има от страна на работодателите, стабилно работно място.”*

- *„Той е със средно специално образование, завършил е в Техникум по хлебни изделия и сладкарство, има си опит, работа, жилище, има чувство за спазване на вътрешна дисциплина. При нас показва спазване на ред и регламент. Не е някой, който да търси някакви извънредни начини и алтернативи, примерно: „За мен не може ли да се направи изключение?“. Никога не го е повдигал този въпрос. Мисля, че ресурсите му са, че наистина ще си вземе поука и може би за в бъдеще ще бъде по-внимателен. Основно върху това акцентираме - да не прибързва с действията си. Пък и на всяка среща казвам, че основната цел е превенцията, т.е. предпазване в бъдеще да не става рецидив.”*

Поради важноста на трудовата заетост инспекторите пробация се стараят да мотивират лицата да търсят и задържат работните си места:

- *„Човекът има нужда по-скоро от подкрепа и кураж да си намери работа. Според мен той няма никакви изявени проблеми с алкохола. На тези години това му е първо осъждане и е по-скоро лошо стечение на обстоятелствата.”*

- *„Въпреки непостоянството си той наистина работи добре. Затова и се опитвам, но досега резултатът е нулев. Тази моя цел стои във всеки един мой по-следващ план, относно трудовата дейност, да се случи тази системност, т.е. постоянство. Смятам, че ако постигне това, ще направи огромна крачка напред, защото това гарантира доход, гарантира по-малко свободно време за срещи с такива „приятелчета“. Обаче засега нямаме особен успех. За съжаление, ситуацията с майка му е почти неспасяема. Основната ни цел, и моя в частност като водещ случай, е, поне през периода на наказанието да няма рецидив и никакви други елементарни работи. Основното е да стои на едно и също място. Преди две срещи му казвам: „Добре бе, човек, остана ли автомивка в този град, в която да не си ходил?“, а той: „Мисля, че има една-две.“. Започва работа, харесат го, защото той*

работи добре и след което не ходи един-два дни. Хората направят компромис и го оставят, но наредят се примерно 20 коли, а той откаже да работи и кой ще го държи?”

Важна насока, в която могат да се насочат усилията на пробационните инспектори, е комуникацията с и ангажирането на работодатели в подкрепа на постигането на професионална реализация на безработните осъдени. Често пробационните инспектори обаче се оказват „между чука и наковалнята” - от една страна е осъденото лице с неговите специфични проблеми, включително такива, които му пречат в професионален план (липса на дисциплина, загуба на рутина и др.), а от друга - работодателят, чието доверие е трудно да се спечели и пред когото пробационният инспектор трябва да играе ролята буквално на гарант, препоръчващ съответния потенциален служител:

- *„Аз съм склонна да отида и да разговарям с работодател, само и само да промени средата си, за да може да mine напред с една крачка. Обаче не му се работи. Изгубил е тренинга да става рано сутрин и да отива всеки ден на работа. Исква да си постива през деня, особено ако е пил вечерта. Сам ми е казал, че вечер като тие, на другия ден няма сили да работи. И затова предполагам, че не иска да започне работа, макар че настоявам много. Постоянно му търся работа, а и има добра квалификация - заварчик.”*

Материално-битовата осигуреност често произтича от поддържането на трудова заетост и е един от важните фактори за успешна интеграция в обществото. По своя характер това също е динамичен фактор, за подобряването на който пробационната служба може да спомогне, макар и само косвено:

- *„При него ги няма тези криминални нагласи, които да са свързани с материално-битовите проблеми. Ако няма финансова възможност или възникват някакви битови проблеми, той не би помислил да ходи да краде. Има манипулативно поведение от гледна точка на това, че има респект от институции, към органите на реда, но гледа да прави добро впечатление. По време на тази корекционна работа с него виждам, че има желание за промяна, но някои неща ги прави по-скоро декларативно. Дали всъщност ще има такава позитивна промяна е друг въпрос.”*

Злоупотребата с алкохол и наркотични вещества е още един фактор с относително висока тежест при преценка на риска от извършване на ново правонарушение. Това важи с особена сила за осъдените за шофиране след употреба на алкохол, и в тази връзка инспекторите се стараят да получат достоверна информация по отношение на клиентите си. Тогава, когато няма данни за злоупотреба с вещества, това се отразява като силна страна:

- *„Не употребява наркотици, с алкохол няма проблеми. Емоционално е стабилна, няма никакви опасни ресурси.”*

Там, където са налице данни за злоупотреба с алкохол или наркотици, е важно да се работи в посока преодоляване на евентуалната зависимост. Същевременно е важно злоупотребата да се изследва в нейната взаимосвързаност с други фактори - преживени травми в миналото, проблеми в настоящето, проблеми с психичното и емоционалното здраве. Понякога проблемът е комплексен и изисква комплексен подход:

- *„Интелигентна, с висше образование и в същото време с доста интересен живот, с лабилна психика и със сериозни проблеми в семейството още от детството досега. Със злоупотреба на алкохол, два пъти настанявана в заведение за лечение на зависими. Тя беше много откровена и искрена, нищо не скри от това, което ѝ се случва в живота.“*

- *„Слабата му страна е, че той определено има проблем с алкохола. Все пак е осъждан за това деяние не за първи път.“*

Освен посочените по-важни силни страни и фактори, влияещи на риска, по отношение на отделни лица са налице и други подкрепящи фактори. На първо място трябва да споменем духовната сфера и положителното влияние, което религията може да окаже на осъдените лица:

- *„Досега не е имал никакви отклонения, винаги идва навреме за срещи. Разреден е вече - полага подписи един път в месеца за това, че спазва стриктно мерките. Посещава евангелската църква и е от тези роми, които имат желание да се интегрират. Разговорлив е, въпреки че образователното му ниво не е високо. Открит е и има желание да води законосъобразен живот. Има желание за някаква позитивна промяна, предполагам, че и посещението в Евангелската църква го е стимулирало.“*

Участието по собствено желание в определени просоциални занимания в свободното време, като спорт, хобита и т.н., също може да изиграе ролята на подкрепящ фактор, развивайки положителни качества у индивида и отклонявайки го от занимания и действия, които повишават нивото на риска:

- *„Момчето допреди няколко месеца активно е спортувало. Под влияние на някакъв, доколкото разбрах, братовчед сменя попрището - от карате на футбол. Иначе според бащата е бил много талантлив каратист, имал е награди, медали и с много добър потенциал. Той има цели за бъдещето, дългосрочни за след като завърши училище. Вълнуваше се от това колко време ще стои присъдата му в свидетелството за съдимост.“*

В личностен план определени характерови особености също се вземат предвид при преценката на криминогенните и подкрепящите фактори у съответния индивид:

- *„В повечето случаи отговорите ѝ са в социално желана светлина. Тя*

е един морален, добър човек, който по някакво стечение на обстоятелствата непрекъснато се връща към проблеми. Така че причината е извън нея.”

Освен динамичните фактори, влияещи на риска от ново правонарушение, в процеса на изследване на индивида се вземат предвид и т. нар. статични фактори. Това са факти от миналото на осъденото лице, които за разлика от динамичните, които са променливи, остават неизменни. Основният такъв фактор, който беше изследван в рамките на това проучване, е наличието на предходни правонарушения - ако такива са налице, това винаги ще се отчита като фактор, който свидетелства за повишен риск от извършване на ново правонарушение:

- *„Безобиден е, но рискът му се вдига повече от миналите правонарушения, които е направил.”*

Съответно чистото съдебно минало се счита за силна страна и води до ниска оценка на риска в тази област на диагностициране:

- *„Като ресурси са отбелязани чистото криминално минало - няма регистрирани досега такива престъпления.”*

В заключение следва да се отбележи, че когато по отношение на едно лице са налични множество подкрепящи фактори, рискът от извършване на ново правонарушение намалява сериозно:

- *„Има бизнес, висше образование, има подкрепата на семейството си. За възрастта си е един човек, здраво стъпил на земята.”*

В такива случаи влиза в сила правилото, че количествените натрупвания водят до качествени изменения. Когато основните елементи от Модела на добрия живот (семейство, работа, емоционално благосъстояние и др.) са налице, това води до вторични положителни ефекти, например развиване на самочувствие, желание за предаване на другите (често деца и други членове на семейството) на позитивно влияние и дори лидерски качества:

- *„В неговия случай родителите му са неграмотни, той е по-образованият. Издържа семейството си - и родителите си, и децата си. Занимава се с търговия на животни - купува, препродава - отдават му се тези неща и един вид постига нещо, което другите нямат. В обкръжението му повечето нямат шофьорски книжки, а той има. Той не получава помощи. Разчита основно на доходите, които изкарва от тази търговия, и е доста по-добре финансово от другите, които идват. Държи децата му да учат и е сравнително интелигентен за средата, в която е. Откроява се и със самочувствие. Но пък самочувствието му има покритие. Умее да пише, даже и без правописни грешки. Справя се много добре. В селото, в неговото обкръжение, той изпъква, откроява се като лидер, в смисъл, че е финансово*

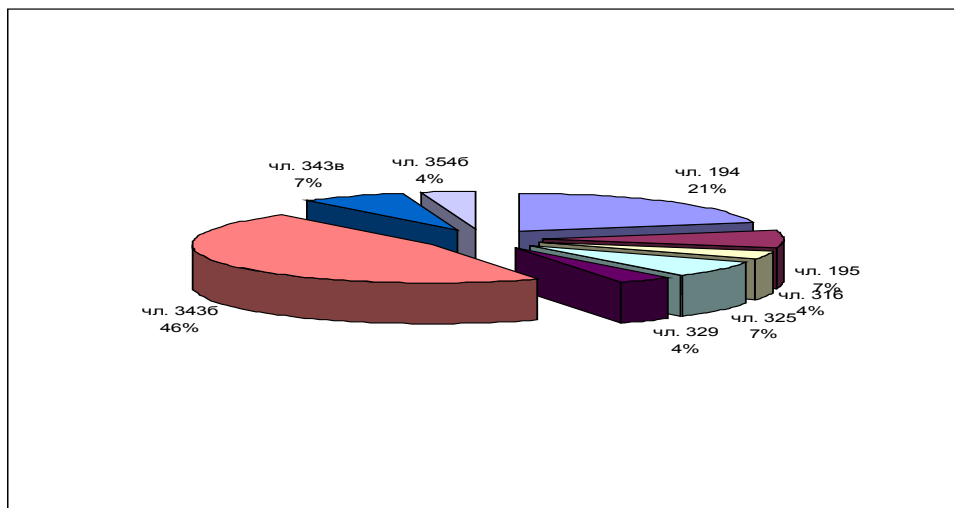
добре, има доходи, има семейство, има си много хубава къща, даже и бус, кола.”

Пробацията въздейства върху ключовите криминогенни фактори;

Криминогенните фактори по правило винаги се разглеждат в тясна връзка с престъплението или престъпленията, за които е осъдено лицето. Фокус на работата по рехабилитация на осъдените е преди всичко минимизирането на риска от извършване на повторно правонарушение от същия вид (предотвратяване на рецидив в тесния смисъл на понятието) и едва тогава - обща превенция на извършването на правонарушения като цяло.

По тази причина, когато изследваме потенциала на пробацията да въздейства върху ключови криминогенни фактори, е важно да отчетем за какви престъпления са наложени съответните наказания.

Извадката от интервюирани лица показва значително съответствие с популацията осъдени на пробация лица у нас като цяло. Преобладават престъпленията против транспорта, в частност по чл. 343б от Наказателния кодекс (шофиране след употреба на алкохол) и 343в (шофиране без свидетелство за правоуправление на МПС). На тези две деяния се падат повече от половината от интервюираните, в рамките на проучването, лица. Над една четвърт са престъпленията против собствеността, следвани от хулиганските прояви.

Повечето пробационни инспектори правят обща оценка на въздействието на пробацията върху осъдените лица, вземайки предвид случаите, с които те

работят. Болшинството считат, че ефектът е преди всичко положителен:

- *„В базата данни се вижда, че едно 90% от хората, които са минали през тук, не повтарят, много рядко се случва някой втори път да идва на пробация. Това според мен е важно условие, все пак има ефективност. Дали е намаляла популацията в затворите покрай пробацията - не знам.“*

Други са на мнение, че ефектът от изпълнението на пробацията е строго индивидуален и до голяма степен зависи от личността и усилията на отделните правонарушители:

- *„За някои въздействия, а за други не. Много е индивидуално - при някои е много сложно, за други е добре. Не че са доволни от наказанието, но просто се чувстват добре. Искат да се срещат повече, да идват повече. Други въобще не ги интересува, трети им е досадно и отвратително, четвърти са скандални и нервни. Всички са много различни и мисля, че наказанието трябва да се налага правилно, но това няма как да стане, тъй като в съда не могат да преценят дали този човек е подходящ за това наказание.“*

При това пробационните служители са наясно, че невинаги успешната реинтеграция е плод на усилията единствено на пробационната служба и изтъкват и други фактори, които са от особена важност - като мотивацията на осъденото лице:

- *„Според мен има въздействие, защото процентът на случаите, в които се връщат не е голям. Има доста от тях, които наистина си взимат някаква поука. Дали поуката е благодарение само на нас - не мога да кажа, разбира се. Но един човек, ако няма реална мотивация и сам не си сложи в главата идеята, че трябва да се промени нещо - няма как да стане. Но мога да кажа, че и при тях се усеща промяна понякога. Има, защото съм ги слушал как говорят помежду си, примерно: „Недей да караш! Ще те осъдят!“ . Не всички от тях са един тип поведение. Има една голяма част от тях, които са страхливи и гледат да си спазват законите.“*

Всъщност мотивацията се извежда на преден план от пробационните инспектори. В тази връзка следва да отчетем усилията на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ да подобри уменията на служителите си в посока мотивиране на осъдените посредством специализирани обучения в мотивационно интервюиране.

- *„Но виждам, че откакто е на пробация и от това, което споделя, е, че има желание за промяна, мотивиран е. Засега няма данни от районния инспектор, че го виждат да си позволява да кара.“*

Често мотивацията на осъдените лица е задвижвана от конкретните ползи, които могат да бъдат извлечени при успешно изтърпяване на наказанието.

Отново тук на преден план излизат случаите на осъдени заради престъпления против транспорта:

- *„Хванали са го с фалшива книжка за правоуправление. Той е завършил 6-ти клас, нормално е, няма нужното образование, за да изкара курсовете. Второто му правонарушение, за което е осъден, е, че е шофирал след употреба на алкохол. Но тези две прояви са го мотивирали да внесе някаква промяна и е записал вечерна форма на обучение. Мисля, че му оставаха няколко изпита и ще завърши осми клас и вече по легален начин ще си изкара курсовете и ще се снабди със свидетелство.“*

Всъщност за една цяла група правонарушители - шофиращите без свидетелство за правоуправление на МПС - пробацията има възможност да премахне изцяло криминогенния фактор, по този начин елиминирайки напълно и риска от извършване на повторно такова правонарушение:

- *„При нас идват хора, които са осъдени, защото са шофирали без книжка. И докато му мине пробацията, той вече е завършил осми клас и идва с кола, а в началото е идвал с автобуса. Той вече никога няма да се качи да управлява без книжка, защото реално вече има такава.“*

Друга група осъдени, за които според инспекторите има основание да се смята, че пробацията оказва положително влияние, са непълнолетните:

- *„Специално при нас в момента има спад на непълнолетните, сега имам само 3 деца.“*

Криминогенни фактори/осъдени лица, върху които пробационната служба не успява да въздейства

- *„Най-интересното е, че когато дойде и ми дава обяснения, казва, че се извинява, благодари за търпението, ще се постарее следващия път всичко да е идеално и въпреки това нещата си продължават пак по същия начин.“*

Въпреки че алтернативите на лишаването от свобода са доказали положителния си ефект върху намаляването на рецидивизма, пробацията не бива да се счита за панацея. По отношение на отделните правонарушители могат да съществуват криминогенни фактори, върху които пробационните инспектори нямат възможност да въздействат. Други фактори се оказват твърде силно вкоренени по отношение на съответния осъден и опитите да се повлияят в посока намаляване на риска от извършване на ново правонарушение се оказват неуспешни.

Предвид високия дял осъдени за шофиране след употреба на алкохол, естествено е пробационните инспектори да изведат на преден план точно

проблемите със злоупотребата с алкохол:

- *„Моите извинения, но моето лично убеждение е, че проблемът с алкохола все още е много по-сериозен, отколкото проблемът с наркотиците.“*

- *Според мен на първо място е алкохолът, липсата на сигурна трудова заетост, средата и приятелите. Не при всички семейства е причина. При някои е образованието, когато не е на ниво и оттам нататък вече стартят в живота им е бил по-различен.“*

Често проблемът със злоупотребата с алкохол се комбинира с други негативни фактори, при което рискът нараства в геометрична прогресия. Такъв фактор е импулсивността, както и неправилната преценка на факти и обстоятелства, следствие на емоционална незрялост.

- *„По-голямата част са за шофиране в нетрезво състояние. В момента, ако работя с 30 случая, около 20 от тях са за шофиране в нетрезво състояние или без книжка. При тях обикновено под влиянието на алкохола предприемат действия, които не обмислят предварително. И другото е, че те не разпознават ролята на емоциите, което е било в момента. Например някой се е скарал с жена си, преди това са се почерпили, тръгва с колата и го спират. В повечето случаи имат роля емоциите, които те не са успели да контролират, тъй като са употребили алкохол. Винаги го има този фактор и в повечето случаи те не го разпознават - че не само алкохолът е причина за нарушението, но и емоциите, които са изпитали в момента. Впоследствие на разговорите, които водим, го разбират това нещо. Говорим много за емоциите, че не само след употреба на алкохол, но и по принцип, човек под влиянието на емоциите, може да извърши много нарушения. Не само отрицателни емоции, положителни също. Има някои, например са празнували, били са на сватба, в еуфория, тръгват да карат и ги спират.“*

Всъщност злоупотребата с алкохол е причина не само за шофирането в нетрезво състояние. Според част от пробационните инспектори под въздействието на алкохола са извършени други престъпни деяния, за които лицата са били осъдени на пробация:

- *„Преобладават шофиращите в нетрезво състояние и напоследък зачестиха по чл. 325 - съпротиви срещу орган на властта или някакви телесни повреди. Такива с агресии, които са ми малко странни на мен, и то точно срещу органи на властта. Имам два в момента, които вода. И двата са повляни от употреба на алкохол... Повечето хора, които са осъдени, живеят в доста несигурна среда и като пийнат, стават безстрашни и безсмъртни.“*

Като цяло проблемните зони на шофиращите в нетрезво състояние се

описват много добре от един от пробационните инспектори:

- „Масово са различни, но по-голямата част от тях са за шофиране в нетрезво състояние или без книжка. Ще се опитам да обобщя нещата при тях като фактори, които са повлияли: самонадеяност, емоционални причини, омаловажаване на закона, разчитане на шанс да избегнат правонарушения и липсата на създаване на каквито и да било алтернативи за решаване на проблемна ситуация, която се е случила в момента, защото по-голямата част от тях винаги имат нещо, което оправдава тяхното поведение: на първо място алкохолът и на второ място ситуацията, която е провокирала такова поведение. Оправдания от сорта на това, че се е случило нещо с детето или нещо друго е наложило спешна реакция в ситуацията. Общо взето са горе-долу едни и същи факторите и обстоятелствата.“

Част от осъдените на пробация изпитват големи трудности при структурирането и следването на какъвто и да е режим на живот. Липса на дисциплина и навици водят до проблеми с намирането и задържането на работа дори тогава, когато лицето работи качествено и работодателят е доволен:

- „Днес за пореден път демонстрира проблемите си. Принципно идва сутрин с идеята да работи и в момента, в който излезе от стаята, казва: „Аз колкото съм работил - съм работил, ще си тръгвам. Колкото часа са, толкова.“ Познавам един от бившите му работодатели, който твърди същото, че той е от този тип: днес ще дойде, ще работи и между другото наистина работи добре, но не се знае докога - може да е 2 часа, може да е 3 часа, но никога не може да издържи 8 часа. Другото, което е, че има голяма вероятност на следващия ден да не се появи. Така че това е непостоянство, несериозност, повърхностно гледане на нещата, подценява ситуации и куп други неща като личностни дефицити. Отделно, буквално улицата го е формирала. Там „приятелства“ - трудно могат да се нарекат, а по-скоро са някакви общи влечения, интереси - на машинки кой играл, други подобни... Между другото това му е б-тото осъждане.”

В този случай пробационният инспектор споменава и негативното влияние на приятелската среда. Почти същите впечатления от своя клиент споделя и друг пробационен служител, който също подчертава и наличието на материализъм като допълнителен фактор, който съдейства за по-висок риск от извършване на ново правонарушение:

- „По-предния месец реално е навършил 21 години. Така че още не можем да структурираме най-елементарно ежедневието, да подредим нещо, някакъв елементарен баланс да постигнем в дейностите, че тогава да тръгнем и да надграждаме: да поставяме цели, да ги изпълняваме, да преодоляваме

проблеми, да осъзнаваме последици и т.н. Другата ми постоянна задача, която фигурира, е ограничаването на контактите с тази група лица. При него стана ясно, че водещият му свят е материалният. Интересът му да ходи някъде е винаги в замяна да получава някаква облага. Тогава ще го спечелят първоначално, поне за каузата, но дали ще успеят да постигнат някакъв по-съществен резултат е въпрос на умения, на време, на средства. Но ние разполагаме с това и правим това, което можем.”

Слабият самоконтрол сред част от осъдените лица също способства за повишен риск от рецидив. Рязкото прекратяване на пробационния надзор след края на присъдата за такива лица може да има крайно негативен ефект. Когато работата на пробационната служба не е успяла да повлияе върху криминогенните фактори и нагласи, свързани с конкретното лице, докато надзорът е бил активен, с неговото прекратяване изчезват и малкото останали задръжки и подкрепящи фактори:

- *„Останах с впечатлението, че голяма част от тях, до голяма степен се институционализират. Той при нас най-вероятно няма да има криминални прояви. Но затова казвам, че в дългосрочен аспект съм сигурен, че той ще извърши ново престъпление. Казано с други думи, когато има някой, който да се явява в ролята на наставник, да му напомня периодично, така може да се води. Но в момента, в който бъде оставен сам на себе си, тогава нещата излизат извън контрол.”*

Важността на образованието за успешната реинтеграция на осъдените лица вече беше дискутирано. Образованието се разпознава като базов фактор, върху който индивидът гради последващата си реализация в обществото - през придобиването на професионална квалификация до намирането и запазването на трудовата заетост. Ето защо там, където такъв фундаментален елемент от личния капитал на лицето отсъства, всякакви последващи действия и усилия от страна на пробационните инспектори често са обречени на провал:

- *„Отговаряме обаче за едно село Каменар, което е много близо до Варна, и се води към Община Варна, иначе си има само кметство. В него има ромска общност и то доста голяма. Правонарушенията там са основно за без книжка, защото нямат нужното образование. Съответно като нямат образование, нямат и професионална квалификация, много трудно си намират хубава работа и при тях рисковите фактори са много, а и самата им среда е рисков фактор. При тях се получава едно насладване. Примерно изкарал една пробация, после още една и т.н. Имаме няколко случая и за незакономерно присъединяване към електроразпределителната мрежа - към една къща са се вързали много. И там наистина с тях се работи много трудно.”*

За успеха на пробационните дейности личната мотивация на осъдените лица е важна. По тази причина една от ключовите задачи на пробационните инспектори е да ангажират активно лицето в планирането и реализирането на тези дейности, така че то да разбира техния смисъл и постепенно да изгражда нагласи към осъзнаване и преодоляване на криминогенните фактори. Често обаче правонарушителите изграждат бариери пред такова развитие на нещата, като подхождат формално и декларативно към участието си.

- *„В малкото случаи, в които се опитваме да проведем някаква среща, я съсредоточавам по-скоро по мерките и по дисциплината, в осъзнаване на това, че трябва нещо да се прави. Но се измества центърът на корекционната работа в съвсем друга насока. Повече се акцентира върху санкционната част, което не е смисълът на пробацията. Смисълът на пробацията е точно в тези срещи при възпитателния характер, а не просто: „подписвай се!“ и толкова. Има хора, които се подписват много точно, идват на срещите, но просто си личи формално отношение, незачитане и просто не минават на един път в месеца, защото не показват някаква промяна. Правят нещата, но формално, личи си, че е с пълно пренебрежение и с голяма досада. Колкото и да се опитваме, при някои просто си зависи от присъдата. Леко поомекват и осмислят нещата, ако имаме повече време да работим. Но ако през това време са допуснали други нарушения и са им се струпали нови неща на главата, общо взето обвиняват пробацията за всичко. Това, което им се е случило в живота, може да няма нищо общо с пробацията, но понеже е в този период от време, гледат твърде нереактивно на нещата. Но сме имали напредък и в тази посока.”*

В крайна сметка основният двигател на промяната си остава индивидът. Това пробационните инспектори знаят добре и от тази гледна точка е позитивен фактът, че и немалка част от осъдените споделят същото мнение, въпреки че невинаги са в състояние да превърнат това осъзнаване в мотивация за действие:

- *„Проверяват ги, оказва се, че е консумирал алкохол, после пък се оказва и че е нямал книжка. Имаме такива случаи - шофирал след употреба на алкохол и никога досега не е имал книжка. В момента даже имам такъв случай и говорихме, че трябва да си изкара книжка, в крайна сметка наказанието ще изтече, но е важно след това дали си е взел поука. И се стремя, докато са тук, поне да направят първата крачка - да си вземат книжката. Оттам нататък вече дали ще я задържат зависи изцяло от тях. Най-вече наблягам на това, че тук за каквито и теми да разговаряме, ако те самите не искат да се променят, аз няма как да ги променя. И много пъти, като попълваме например работни листове, има въпроси, които са свързани с това кой ще ти помогне да се промениш. Аз ги оставям те сами*

да помислят над този въпрос. В 90% от случаите отговарят: „Аз” - че те са основният фактор дали ще се променят. От тях зависи основно, не от мен, от партньорката или от родителите. Ние можем само да ги подтикнем да се променят, но крайното решение е тяхно.“

Както и в предходната глава, когато говорим за криминогенни фактори, трябва да отчетем, че освен динамичните, съществуват и статични такива, които няма как да бъдат променени, и една оценка на риска от извършване на ново правонарушение винаги ще демонстрира известен риск по отношение на всички лица, които са били осъждани и преди например. Затова постигането на нисък риск по отношение на рецидивирали правонарушители би следвало да се окачествява като успех - по-лесно е да задържиш някой в правия път, отколкото да го върнеш в него:

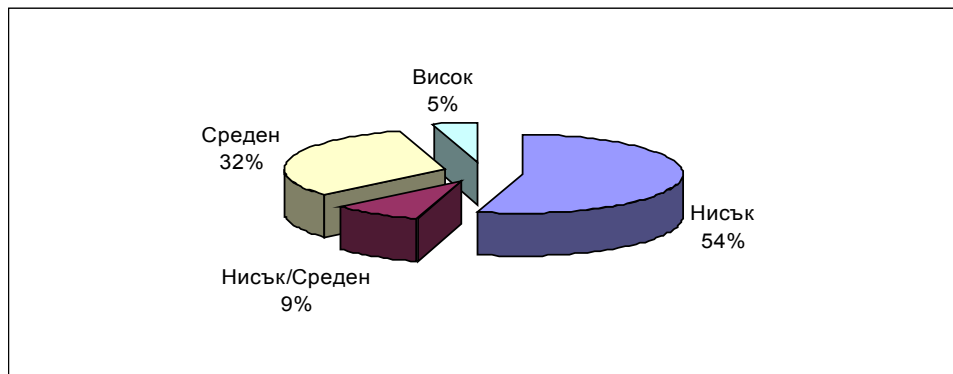
- *Интервюиращ:* „При него максималният ефект от пробацията вече е достигнат!” *Инспектор пробация:* „Ако приемем, че това е ефект, защото за мен ефектът не е да поправим правонарушението, тъй като няма поправка за такова нещо! Престъплението е факт! За мен пробацията не е тази, която поправя конкретното престъпление, а променя мисленето с цел да не се допусне ново престъпление! Затова, когато правим оценката, „настоящото правонарушение” и „криминалното минало” са просто статични параметри. Това, което на тях им давам като пример, е да си представят, че са вървели по някаква пътечка, но по някаква причина са излезли извън пътя и в момента, в който стъпят извън очертаването, аз съм тази, която идва, стои зад тях, подпомага ги да влязат в правия път. Аз им давам възможност да се облегнат на мен, за да стъпят в правия път, но не съм тази, която ще ги хване и ще ги сложи на пътя, защото винаги могат да излязат от него, т.е. решението е тяхно. И това дали аз искам те да са тук няма никакво отношение и няма да ги поправи.“

Динамика в оценката на риска - резултат от пробацията

По-горе бяха дискутирани различните криминогенни фактори и тяхната динамика и развитие в резултат от работата на пробационната служба. Важно е да се проследи как тези фактори и проблемни области се транслират в категориите риск според Системата за оценка на правонарушители. Рискът от извършване на ново правонарушение, наред с риска от причиняване на сериозни вреди, са ключови показатели за постигането на напредък в корекционната работа с осъдените лица.

За всеки осъден на пробация в 14-дневен срок от началото на изпълнение на наказанието се изготвя оценка на риска от рецидив и вреди, като по данни на ГД «Изпълнение на наказанието» преобладават осъдените с нисък риск

от рецидив и вреди. Подобни са данните и по отношение на извадката от участващи в настоящото проучване осъдени лица.

Повече от половината от интервюираните са с нисък риск от рецидив - 54 %, като при още 9 % рискът е граничен между нисък и среден. Като среден е определен рискът по отношение на една трета от осъдените. Само двама демонстрират висок риск от извършване на ново правонарушение.

Не липсват осъдени, при които самите пробационни инспектори не откриват наличие на сериозни криминогенни фактори:

- „Оценката е ниска. Мога да кажа, че това е перфектният клиент, на когото можеш да попаднеш.”
- „Оценката на риска е ниска. Има си индивидуален план, работи се по него в зависимост от правонарушението. Зависи каква е оценката на риска и какви зони излизат.”

При част от осъдените самият факт на осъждането изиграва ролята на катализатор на промяната и това, наред с липсата на изявени проблемни зони, води до ниски стойности на риск от ново правонарушение:

- „Според мен рискът е нисък. Каквото е имало да върши, мисля, че го е направил вече. Той ми спомена, че има още една кражба и мисля, че като види, че и за това е осъден, ще се постресне.”

При правонарушителите с нисък риск обикновено проблемните зони са малко на брой, като се съпътстват от достатъчно на брой подкрепящи фактори:

- „Ниска оценка на риска. Като стойност е 20 точки по оценката на риска от рецидив и съответно оценката на риска от сериозни вреди също е ниска, предвид добрите социални показатели. Той не злоупотребява с алкохол, не употребява наркотици, работи, жилищно е устроен, има образование, има квалификация и поради тези причини сериозните вреди за него самия и за околните са до минимум - в ниските граници, защото то риск винаги

съществува. Рецидивът също е в ниските граници, като там проблемните зони са начертани в нагласите - криминалните нагласи, защото един вид е допуснал, че може да му се размине или по-късно може да даде информацията. Но всъщност на камерите е излязло, че има такова забавяне в нещата и уменията за мислене, т.е. начина на мислене.”

- „Първоначалната оценка на риска ѝ е в ниските стойности. Има няколко ресурса като липсата на криминално минало, неупотребата на наркотични вещества, липсата на емоционални и междуличностни проблеми. Открили сме само една ярко изразена проблемна зона - употребата на алкохол.”

Сред другите проблемни зони, открили се при осъдени с иначе нисък риск от извършване на ново правонарушение и/или причиняване на сериозни вреди, може да се открие и жилищната ситуация на осъденото лице, както и някои нагласи:

- „При него оценката на риска е ниска предвид факта, че няма предходно осъждане, но нагласите му са проблем. Жилищната неустойчивост му даде малко повече точки като риск.

Самата методика, по която се извършва оценката на риска, поставя определени изисквания за „токчуване” на определени фактори. В частност статичните фактори са пример за това - както вече споменахме, наличието на предходни правонарушения и/или осъждания винаги влече със себе си завишаване на нивото на риск, което не може да бъде просто пренебрегнато по субективна преценка на пробационния инспектор:

- „Нисък му е рискът. Не знам дали сте обръщали внимание за оценката на риска и от начина, по който се редуцират точките - най-много точки се вдигат и взимат от криминалното минало. В неговия случай той има чисто криминално минало.”

В няколко от случаите стойностите са намалели, в резултат от работата на пробационните служители с осъдените лица, до степен лицето да премине в по-ниската категория на риск:

- „Реално излезе нисък риск по скалата, но в началото на наказанието по-скоро беше близък до средния, предвид приятелската среда и по отношение на самото деяние. Той е по чл. 195, та по тази причина, за мен, в началото беше почти среден рискът.”

Оценките на риска от ново правонарушение и от причиняване на сериозни вреди са два отделни процеса, и не е задължително категориите риск по отношение на едно и също лице да съвпадат. Понякога липсата на изяви

проблемни области води до ниска степен на риск, но степента на обществена опасност на извършеното деяние означава, че ако рецидив все пак настъпи, вредите от това могат да бъдат и значителни:

- *„Нисък риск от рецидив - оценила съм го като среден от вреди, защото престъплението е за притежание и разпространение на наркотици. Първо осъждане му е и до момента не е имал дела на Местната комисия към Общината.“*

Влиянието върху стойностите на оценката на риска от натрупването на отделни криминогенни фактори и проблемни зони може да се демонстрира нагледно при проследяване на т.нар. „гранични“ оценки, когато рискът е в рамките на 1-2 точки под или над чертата, обуславяща причисляване на правонарушителя към дадена категория на риск:

- *„Рискът ѝ е на границата между среден и нисък. Проблемни зони - умение за мислене, настоящо правонарушение, начин на живот и обкръжение.“*

- *„При него е гранична - 38 точки, между средния и ниския. Той има рецидивизиращо поведение, в смисъл на това, че има три предишни осъждания за шофиране без свидетелство за управление. Сега е осъден за шофиране в нетрезво състояние, като промилите хич не са му малко – 2,90 ‰. Мотивацията му към недопускане на други бъдещи инциденти е по-скоро иницизирана от страх към по-сериозни санкции. В смисъл такъв, че разбира, вижда, иска да се промени, но доколко е мотивиран към промяна вече ще се покаже в самото време. Защото той е още в началото на присъдата, както се казва.“*

При оценените на среднорискови правонарушители налице е натрупване на различни криминогенни фактори, като самите проблемни области могат да имат различна тежест, а дадена област да се откроява:

- *„При него оценката на риска е в средните стойности - под 40 точки не сме падали, защото той не работи постоянна работа и няма добри финансови доходи.“*

В диапазона на средните стойности, по скалата на риска, различията между отделните правонарушители могат да бъдат доста големи. При някои повече от останалите сме свидетели на натрупване на множество проблемни зони, както и негативното по правило оценяване на наличието на предходни правонарушения:

- *„Оценката на риска му е „среден рецидив и средни вреди“ - 59 точки, като основните проблемни зони са: нагласите, жилищното устройване,*

трудова заетост, уменията за мислене. Също така рисково му е и управлението на финансите. Два пъти е осъждан с наказание „лишаване от свобода“ основно за кражби. Към момента работи без трудов договор като майстор. Поне така твърди. Не мога да кажа дали е така.”

Както вече бе коментирано при дискутирането на статичните криминогенни фактори, наличието на предходни правонарушения означава по-висок риск от извършване на нови такива, защото се счита, че лицето е развило или развива трайни нагласи към антисоциално поведение (англоезичният термин „престъпна кариера“ добре илюстрира евентуалното развитие и ескалация на престъпната дейност на индивидуално ниво):

- *„Оценката на риска от рецидив е със средни стойности, защото това е поредно правонарушение. Оценката на риска от рецидив от причиняване на вреди също е със средни стойности. Тъй като все пак става въпрос за деяние, което се изразява в това: извършва деянието в нетрезво състояние, включва се в движението и създава риск за неограничен кръг от хора, създава риск и за себе си. Има повторяемост, има и рецидив, няма как рискът да е с други стойности. Съответно няма как да е и с високи стойности, защото в случая няма непосредствен риск, тъй като има предпазващи, протекционни фактори при него: работи; има подредено всекидневие; има определено време, в което ходи на работа; има семейство; има хора, които го подкрепят; има родители; има подкрепата и на сестрите си; има подкрепата и на работодателите си. Точно заради това рискът при него е със средни стойности.”*

В случая, въпреки че налице са основополагащи елементи от процеса по просоциална реализация на индивида: работа, семейство, подкрепящи го роднини, оценката остава над нивата на ниските стойности. Приема се, че ако тези подкрепящи фактори са се оказали недостатъчни, за да предотвратят извършването на предходното деяние, е възможно да не успеят да предотвратят и бъдещо такова.

Обикновено извършването на ново, макар и дребно, правонарушение по време на изтърпяване на наказанието влече със себе си значително по-високи стойности на оценката на риска:

- *„И първоначалната, и последващите му оценки са със среден риск към рецидив и към вреди, т.к. той по време на пробацията, два пъти прави правонарушения.”*

Важен момент при оценяването на правонарушителите е възможността да се прецени рискът както в краткосрочен, така и в по-дългосрочен план. Продължителните изследвания, традиционни за криминологичната наука, често демонстрират тенденции на повишаване на риска и реален рецидив с

изтичаненапродължителенпериодотвреме. Много интервенции, като например корекционни програми за правонарушители, които са демонстрирали добри резултати в намаляването на рецидивизма в краткосрочен план, са се оказали неефективни да поддържат новопридобитите нагласи и ресурси на осъденото лице в по-дългосрочен план. Не липсват случаи, когато в дългосрочен план интервенция е показала по-лоши резултати и по-високи нива на рецидив сред участниците в сравнение дори с осъдени, които въобще не са взели участие в съответната интервенция. Ето защо още на етап изтърпяване на присъдата е важно да се вземат предвид дългосрочните фактори, които влияят върху риска от извършване на ново правонарушение от конкретен индивид.

- *„Приемаме, че е устойчив и оценката е средна. Лошото е, че той е среден краткосрочен и най-висок дългосрочен план, тъй като (аз съм сигурен за себе си), че той рано или късно ще извърши ново престъпление. Това, което успяваме досега да постигнем - аз и колегите, е устойчивост във времето, т.е. той при нас е от една година и пет месеца. Започна през март, миналата година, а сега през септември ще станат година и шест месеца. За този период имаме стабилизация и криминални прояви не само, че не са регистрирани, но и няма. Разбира се, има куп други девиации при него: той има склонност, ама не склонност, а навик, да иска пари назаем буквално от всеки втори срещнат. Искал е от мен, от колегите, от всеки.“*

По отношение на високорисковите случаи единственото, което може да се направи, е да се опита пробационната служба да поддържа максимално надзора над осъденото лице. Както вече беше коментирано в контекста на „непреодолимите“ криминогенни фактори, има осъдени лица, които изключително трудно ще избягат от омагьосания кръг „престъпление - наказание - пак престъпление“:

- *„Рискът от рецидив е налице и към настоящия момент, въпреки че тя през следващия месец приключва изгълнението на настоящото наказание. Почти сигурно е, че ще има нова пробация, макар че силно се надяваме и двете това да не се случи, т.к. тя не е от тук и силно свързва промяната в начина ѝ на живот с това да се махне от тук.“*

Ролята на пробационния инспектор и отношенията с осъденото лице

Отношенията пробационен инспектор - „клиент“

Уменията за изграждане на взаимоотношения, структурните умения и мотивационните умения са важни за привличането вниманието на клиента и за

запазването на участието му в когнитивно-поведенчески и други интервенции (Конъли, 2001).

В трудовете на Рекс (1999), Тротър (1999) и Маруна (2004) се откроява значимостта на взаимоотношенията между клиента и служителя. Тези трудове правят изследвания с нарушители, за да открият кое според тях им помага най-много. Забелязва се тенденция, че когато нарушителите се третираат с уважение, разполагат с пространство да говорят за проблемите и чувстват, че някой ги слуша, това оказва най-голямо влияние върху тях. Най-ефективните взаимоотношения между клиент и служител са тези, които включват оптимизъм, доверие и лоялност. Взаимоотношенията трябва също така да бъдат партиципативни, целенасочени, просоциални и открити при разпределянето на роли, граници и взаимни очаквания.

Част от осъдените оценяват важността на отношението, което демонстрират инспекторите към тях:

- *„Отношенията са перфектни, поне от моя страна, винаги има двустранно виждане на нещата. Аз не мога да се оплача.“*
- *„Всичко е нормално, обяснява ми много ясно и подробно. Важното е човешината на човека.“*
- *„Никога не съм усетила лошо отношение, а точно обратното. Страхотен човек е!“*

Според други добрите взаимоотношения се базират върху желанието да им се помогне в затрудненията. Тротър (1999) вижда тези взаимоотношения като комбинация от няколко основни междуличностни умения. Първото е емпатия и рефлексивно слушане. Казано с по-прости думи, емпатията е умението да разбереш чувствата на клиента, а рефлексивното мислене е неговата практическа проява:

- *„Той е много добър инспектор, много ми помага, дава ми съвети как да се предпазя от други подобни случаи. Нямам никакви забележки към него.“*
- *„Инспекторът се отнася много добре към мен и много добре ми обяснява. Ако нещо, което ми казва, аз не мога да го разбера, той го обяснява на моя език, т.е. така го казва, че аз да мога да го разбера.“*
- *„Жената е желязна. Отнася се положително към мен, пита ме кога да си направим срещата, съобразява се с мен.“*

Ако пробационният служител вярва, че клиентът може да се промени и ако

клиентът вярва, че социалният работник може да помогне, фактите показват, че резултатите ще бъдат по-добри. Тази идея може да бъде особено важна при работа с по-трудни клиенти, които са склонни към песимизъм.

Някои споделят за положителен емоционален ефект от контакта с инспектора:

- *„Много добре ми действа психологически, или като психолог. Разговорите ми се отразяват много добре.“*

- *„Добре се разбираме. Чувствам се добре от срещите.“*

Тротър наименува последното междуличностно умение себепознание. Той открива, че когато служителите споделят лична информация за семейството си и интересите си, това засилва работните им взаимоотношения с техните клиенти.

- *„Идеално. Нямаме никакви проблеми, даже си разговаряме на свободни теми. Аз по някой път си казвам личния живот, споделяме си такива неща. Задават много хубави въпроси, на които трябва да им се отговори. Могат да те усетят как мислиш, какви са ти възгледите и т.н.“*

- *Инспектор: „Моето мнение е, че лицето има някакви нагласи, които при определени обстоятелства са се проявили, когато е ставало самото правонарушение. Но когато се подходи към него с повече обяснение, в смисъл информираност, и му се даде възможност да обмисли нещата отстрана, а не в самата ситуация, както тук го поставяме... Не в такъв смисъл „задължен си“, „притиснат си“ и „трябва да го правиш“, а като възможност да види себе си в друга гледна точка, тогава наистина има напредък. Той самият е спокоен, уравновесен и не показва никаква агресия, невъздържаност, нетърпение и лесно се работи с него.“*

Естествено, немалка част от осъдените лица мислят по-прагматично, от гледна точка на задълженията:

- *„Разбираме се добре. Не ми е създавал проблеми и аз се стремя да не създавам. За една година ми се е наложило да не мога да дойда 2-3 пъти и той го прие нормално.“*

- *„Отношението ми към него е приятелско. А и какви други отношения, като съм се примирил, че 2 години ще се виждаме. С всички се държа по един и същи начин - не дели. Ние сме хора с наказание и те искат да си го изпълним.“*

- *„Тя си гледа нейната работа, аз си идвам по задължение.“*

Един подход, който би спомогнал за преодоляването на подобни бариери, е изясняването на ролите. Резултатите за клиентите са по-добри, когато служителите се фокусират на това да им помогнат да разберат ролята на служителите, както и ролята на самите клиенти в процеса на директна практика. Това включва дискусии по спорни въпроси като власт и как тя може да бъде използвана, двойната роля на пробационния служител като помощник и като инспектор, целите и смисъла на интервенцията от гледна точка както на клиента, така и на служителя, както и конфиденциални въпроси. Накратко, изясняването на ролята отговаря на въпроса “За какво сме тук?,,.

Пробацията се възприема положително от осъдените, но защо?

- *Интервюиращ: „Какво мислиш за пробацията като наказание?”*

Осъден: „Оправям се, по ми идва акълът от пробацията след всяка среща.”

Настоящото изследване демонстрира по-скоро положително отношение на осъдените на пробация към наложеното им наказание. Много от причините за това бяха дискутирани по-горе, в контекста на сравнението между пробацията и другите наказания по НК, положителния ефект от разрешаване на определени проблеми и не на последно място - от удовлетворителните взаимоотношения с пробационните инспектори.

Ето защо в заключение споделяме няколко мнения на част от интервюираните лица, които сами по себе си представляват важни изводи относно субективните преживявания на лицата, изтърпяващи това наказание:

- *Инспектор „Оценяват го хората, които разбират защо са тук и че могат да се възползват от всичко това по най-добрия начин.”*

- *„Част от тях осъзнават, че последствията могат да са сериозни, но има и такива, при които е модел на поведение.”*

Споделят се мнения за промяна в положителна насока на начина на мислене:

- *Осъдена: „Донякъде да. Винаги съм била много невнимателна, върша нещата рутинно и без да се замислям, че може да има последствия. И адвокатката ми каза: „Оттук нататък никакво доверие в хората!“. Но смятам, че отношението ми се е променило, станах по-внимателна и по-бдителна към парите и към отчитането им, към начина ми на работа.*

Мозъкът ми започна да работи и да се пита: „Кой, кога ще ме излъже?“

При други са се подобрили фактори като поемането на отговорност и спазване на задължения:

- *Осъден: „Минимално наказание, но дава ефект. Най-малкото, ако човек не е дисциплиниран или безотговорен, тези среци го карат, малко или повече, да стане. Определено! Не трябва да причиняваме неща, които не искаме да се причиняват на нас.“*

- *Осъден: „По-сериозен съм и по-сериозно се отнасям към задълженията си.“*

- *Майката на осъдения: „Да, отношенията ни се оправиха. Аз казах, че откакто започна тази пробация, той стана много отговорен. Преди беше много несериозен, изнервяше се на всичко живо наоколо.“*

Именно комплексът от специфични задължения, включени в една пробационна присъда, спомага за изграждането на отговорност у осъдените лица:

- *Осъден: „Според мен има смисъл от нея, защото може да се вземе поука. В смисъл такъв, че това е допълнителен ангажимент, който трябва да се спазва. Така ми се е записало в главата, че четири пъти в седмицата трябва да идвам и че няма отървяване. Като се събудя, това е първата ми мисъл и трябва да съм отишъл да се подпиша, преди да отида на работа. Никога не е късно за промяна!“*

При немалка част от осъдените промяната в мисленето води до промяна и в поведението и това също се отчита като положителен факт:

- *Осъден: „Мисля, че е добре пробацията, като още един вид възможност да се поправи човек. Сега се чувствам и по-мъдър, няма как да се повтори повече това. Преди пиех с всякакви мои приятели, откакто съм на пробация не пия с такива хора. Пия си най-често вкъщи или каня някой приятел на гости. Даже преди два дни ми се случи да видя моите приятели заедно и всички бяха пияни. Аз избягах от тях. С тази пробация се чувствам все едно съм изкарал затвор - всичко ми се е променило и мисленето.“*

При тази част от осъдените лица, които вече са търпели наказание „лишаване от свобода“, положителното възприемане на пробацията е по-ясно изразено:

- *„След като една от пробациите му беше спряна поради влизането му в затвора пак за същото нарушение, той осъзна, че пробацията е много по-добър вариант от затвора. След излизането му от затвора той си направи*

съпоставка между едното място и другото и се засили желанието му за промяна.”

Единственият случай на условно предсрочно освободен от затвора с пробационен надзор отчита подкрепящата роля на пробационната служба в структурирането на живота на свобода:

- *Осъден: „90% от хората, които ги освобождават от затвора, ако нямат подкрепата на семейството, дори и на пробационната служба, се връщат обратно в затворите. Дадеш ли на човек правилната посока, вече всичко остава в неговите ръце, защото свободата не е само да правиш безгранично каквото си искаш, тя в голяма степен е и отговорност. Да правиш много неща, но и да не пречиш на останалите.”*

Пробацията разполага с инструментите да постигне и още по-решаваща роля в промяната у даден индивид, включително да реши и изключително тежки проблеми на определени осъдени:

- *„В началото на пробацията не можеше да се качи до горе, цялата миришеше на алкохол, не можеше да върви, щеше да падне от стола, плачеше непрекъснато. Пиела е много силни лекарства и продължавала да пие алкохол с тях. Сигурно беше на ръба на анорексия, когато я видях за първи път. Сега е малко напълняла, може би 5-6 кг. Още при първата среща нищо не скри. Казваше си нещата едно към едно: с разстройство в храненето и прекаляване с алкохол. Казва: „Аз имах отвращение към алкохола, но си стисках носа, пиех и повръщах.“ Сподели, че са ѝ достатъчни срещите с мен, за да мога да ѝ въздействам успокояващо, т.е. да ѝ помагам по някакъв начин да се справи със своите състояния. Срещите ни продължават около час и половина-два, което е натоварващо принципно за мен, но реших, че тя има ресурс и може да се справи. Правих опити да ѝ потърся работа. Тя се притесняваше и страхуваше, и с право, че навсякъде искат свидетелство за съдимост. Страшно се срамува от това, което се случва. Намери си работа по обявите. Тя непрекъснато пускаше обяви и правеше опити да си намери работа. Тази жена вече работи от месец и половина, много добре се чувства и не пие въобще алкохол. Мисля, че изглежда добре. Срещаме се два пъти в месеца.”*

Други проблеми и препоръки

„Наказанието“ пробация

Още при разработването на законодателството относно пробацията в България, в периода 2002-2005 г., от ИГА настоявахме тя да бъде въведена

като алтернатива на лишаването от свобода, а на осъждането като цяло. Аргументите в тази насока бяха, че ако лицето получи възможност да избегне присъдата, а с това да съхрани и чистото си свидетелство за съдимост, мотивационният ефект от това ще бъде много по-голям. Балансът с тежестта на санкцията следваше да се запази, като се ограничи възможността едно лице да търпи повече от веднъж пробацията за едно и също нещо. Нито единият, нито другият подход бяха възприети от законодателя, който прецени, че пробацията ще се налага с присъда и ще бъде наказание, което обаче ще може да се налага неограничено по отношение на едно и също лице. Проблемите, произтичащи от това решение, са видни и днес:

- *Интервюиращ:* „Какво мислиш по този въпрос - ако пробацията не е наказание, а санкция и мярка само? Ще има ли ефект от вашата работа? *Инспектор:* „За клиентите би било по-добре така. Защото хората се настройват към системата и вместо работата да е насочена по някакъв начин той да си реши проблема, тя се фокусира върху това да му обясняваш, че системата не е толкова гадна, не иска да го прецака и т.н.. А ако не е наказание, а е както в чужбина, тогава работата ще може да се фокусира изцяло върху това човекът да може да си реши проблемите.“

Загубата на мотивация и негативната реакция към осъждането е характерна за хората, които не са извършвали никакви правонарушения до този момент, и са с ниски стойности на риска от извършване на ново правонарушение. Важен принцип на работата с правонарушители е, интензитетът на взаимодействие с лицето да отговаря на неговите нужди и риска, който той представлява. Ето защо по отношение на нискорисковите случаи, намесата на държавата може да бъде прекомерна:

- „За съжаление, забелязвам все повече такива хора, които са с първо осъждане, и просто се озлобяват към системата и към държавата въобще. И аз в повечето случаи ги разбирам, защото в един момент наистина става несъразмерно тежко наказанието. След като до тези години не е извършил нищо, не може да се каже, че този човек има някакви изявени криминални нагласи. И се получава „Аз наистина ли съм най-големият престъпник в тази държава?“. Той наистина търпи много повече санкции, а понеже е, така да се каже, свестен човек, от самия факт, че е съден, на него вече му е „кофти“. Срамува се от това и в следващия момент получава и едно доста по-тежко наказание, от което според мен ефектът е обратен.“

Освен негативното отношение на осъдените и проблемът с размиването на ролите на пробационния инспектор като подкрепящ фактор от една страна, и наказващ орган от друга, законодателното реализиране на пробацията у нас доведе и до граничещи с абсурда ситуации, в които едно и също лице търпи

многократни последователни присъди „пробация“, без да има законов метод, който да задължи съда най-накрая да наложи по-тежко наказание. По тази причина практиката показва случаи на лица, на които са били налагани и по над двадесет присъди „пробация“.

- *Осъден на пробация: „Долу-горе, откакто съществува пробацията, аз съм на нея. Пет или шест пъти съм осъждан, ще Ви излъжа. Да Ви кажа... то е едно и също - неправилна употреба на алкохол.“*

По отношение на такива лица не би могло да се постигне какъвто и да е допълнителен ефект:

- *„Чрез пробацията и програмите би трябвало да получат някаква подкрепа, но това е за хора с първо осъждане. Иначе има и хора, които от началото на пробацията вече са сменили по 5 инспектора, защото непрекъснато ги съдят и постоянно имат някаква действаща пробация. При тях е по-различен случая. Откакто съм на работа, от 5 години, броят им се увеличи. От друга страна е нормално да се вдигне, защото те са получили пробация например преди 5 години и т.н. От тази гледна точка класическият случай са хора, които карат без книжка, т.к. работят като незаконни таксита. Тези хора идват с по 5-6 присъди, правят им се няколко кумулации и т.н., но всеки път, когато се опиташ да говориш с него, той ти казва: „Аз друго не мога да работя, мога да съм само шофьор на такси“. Те в един момент му взимат книжката, защото са му изтекли точките. Той обаче не може да си плати глобите или трябва да кара някакъв опреснителен курс, а той си изкарва парите като работи като такси и затова го осъждат на пробация. На съдиите явно им се струва нелепо някой, който шофира без книжка, но без да е причинил катастрофа, да го вкарат в затвора и се завърта някаква безумна история!“*

- *Инспектор: „За трети път е при мен за едно и също нещо. Вече няма нищо ново, което да мога да му кажа.“*

Несъответствие между присъдата на съда и самия осъден

- *Инспектор: „Всички са много различни и мисля, че наказанието трябва да се налага правилно, но това няма как да стане, тъй като в съда не могат да преценят дали този човек е подходящ за това наказание.“*

Втори ключов проблем при използването на инструмента на пробацията произтича от практиката на съда. Въпреки въведената в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС) възможност съдът да изиска от пробационната служба предсъдебен доклад относно подсъдимото лице, на практика тази възможност се използва от единични съдии у нас.

Оставяме настрана аргументите на магистратите да не изискват предсъдебни доклади (независимост на съда, фактът че предсъдебният доклад не фигурира в Наказателно-процесуалния кодекс, а само в специалния по своя характер ЗИНЗС и др.) и нека се фокусираме върху резултатите от неизползването на предсъдебния доклад. А те се изразяват в един, повече или по малко, постоянен процент на „некачествени“ присъди, които не са съобразени нито с нуждите на осъденото лице, нито с валидните за него криминогенни фактори и проблемни зони, нито дори с възможностите му (физически и психически) да участва в съответните пробационни дейности. Ето защо съдът продължава да изпраща пенсионери на курсове за квалификация, неграмотни лица в когнитивно-поведенчески програми и хора с престижни и полезни професии да чистят арести, като примери от подобен род са изобилни.

В тази връзка изключително показателен е фактът, че в рамките на настоящото проучване единственото осъдено лице, на което беше наложена мярката „включване в курс за квалификация“, беше лице с висше образование и добра професия.

- *Инспектор: „Примерно, както е в нейния случай: висше образование, а с наложен курс за квалификация. аз лично имам осъдени, които имат завършен първи клас с курсови програми и започва едно писане на едни писма до Бюрото по труда. Той дори не може да пише, а те: „Ще го включват в програми за ограмотяване!“, но те са написани все едно съм начален учител и трябва да водя някакви курсове за ограмотяване. Обикновено и тях правим индивидуално, защото няма как да стане в група. По принцип това са хора, които са по общините и нямат пари да дойдат тук, което е безсмислено. Ако знаех цялата информация за образованието и долу-горе какъв им е психическият статус, за ресурсите, за възможностите на самия осъден, дали някой ги подкрепя, според мен много по-лесно би било и е важно, ако се отразява това нещо някъде.“*

Обратната връзка от осъдените

Настоящото проучване само по себе си демонстрира важноста на това да се изследват субективните преживявания на осъдените на пробация в процеса на изтърпяване на наказанието. Често вземането на обратна връзка от правонарушителите дава възможност на инспекторите да коригират подхода си към индивидуалното лице, да преодолеят бариерите между тях, да елиминират формалното и декларативно участие на лицето в пробационните дейности. Ето защо обратната връзка трябва да се стимулира въпреки евентуалните съпротиви на лицата. Би било препоръчително да се разработят и внедрят по-иновативни и интерактивни методи за получаване на такава

обратна връзка.

- *Инспектор: „Забелязвам, че са резервирани към тези обратни връзки, които ги караме да попълват. Опрем ли до тях, започват да мрънкат: „Да не сме в училище, че ни карате да пишем, имаме си наложено наказание - изпълняваме си го.“ По-скоро един човек, който е грамотен, не би следвало да го затрудни това нещо. Но за обратните връзки много често има съпротиви, може би ги мързи и да мислят, питат какво да пишат, започват да недоволстват... Иначе идват на срещи, обсъждаме.“*

ПРИЛОЖЕНИЕ

Финансови аспекти на пробацията в България

Приложение № 6 – Отчет на разходите по бюджетните програми

№	Програма “Следствени арести и пробация”	Закон	Уточнен план	Отчет
I.	Общо ведомствени разходи:	32 149 528	32 969 330	32 765 672
	Персонал	29 971 920	31 294 798	31 321 770
	Издръжка	1 825 508	1 611 480	1 380 850
	Капиталови разходи	352 100	63 052	63 052
1	Ведомствени разходи по бюджета на ПРБ:	32 149 528	32 969 330	32 765 672
	Персонал	29 971 920	31 294 798	31 321 770
	Издръжка	1 825 508	1 611 480	1 380 850
	Капиталови разходи	352 100	63 052	63 052
2	Ведомствени разходи по други бюджети, сметки за средства от ЕС и чужди средства	0	0	0
	Персонал			
	Издръжка			
	Капиталови разходи			
	От тях за: *			
2.1	1. Оперативна програма “Административен капацитет”			
2.2	2. Други международни програми			
2.3	3.....			

	<i>Администрирани разходни показатели **</i>			
II.	Администрирани разходни показатели по бюджета	1 457 130	1 762 728	1 763 010
	1. Персонал			
	2. Издръжка	1 457 130	1 762 728	1 763 010
	3. Платени данъци, такси и административни санкции			
	4. Членски внос			
	5. Субсидии на организации с нестопанска цел			
	6. Капиталови разходи			
III.	Администрирани разходни показатели по други бюджети, сметки за средства от ЕС и чужди средства	0	0	0
	1.....			
	2.....			
	Общо администрирани разходи (II.+III.):	1 457 130	1 762 728	1 763 010
	Общо разходи по бюджета (I.+II.):	33 606 658	34 732 058	34 528 682
	Общо разходи (I.+II.+III.):	33 606 658	34 732 058	34 528 682
	Численост на щатния персонал	1 699	1 699	1 525
	Численост на извънщатния персонал			

ПРИЛОЖЕНИЕ: СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПРОБАЦИЯТА

106

СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ - ОБЩА ЧАСТ

№	ОСИН	Брой осъдени УПО с пробационен надзор													
		Брой постъпили присъди	Брой изпълнени присъди	Брой смъртни случаи	Брой осъдени с висок риск	Брой осъдени със задължителна регистрация по настоящ адрес	Брой проведени индивидуални срещи с осъдени	Брой осъдени с ограничения в свободното придвижване	Брой осъдени с електронен мониторинг	Брой осъдени в програми за обществено въздействие	Брой осъдени в курсове за професионална квалификация	Брой осъдени на безвъзмезден труд в полза на обществото	Брой осъдени на поправителен труд	Брой постъпили присъди с непълнолетни	Брой осъдени УПО с пробационен надзор
1	Благоевград	643	553	2	2	597	11365	0	0	30	6	121	12	6	14
2	Бургас	767	577	4	25	732	9212	4	2	61	10	356	36	23	18
3	Варна	688	680	9	19	684	11439	0	1	90	10	299	13	8	52
4	В. Търново	425	414	2	17	416	6743	6	5	86	22	141	36	10	9
5	Видин	159	172	1	1	160	2453	0	1	81	0	74	3	1	3
6	Враца	473	432	4	49	456	6154	2	0	22	1	170	4	9	31
7	Габрово	190	181	2	7	138	3067	0	0	21	0	22	3	9	12
8	Добрич	307	366	1	20	295	4643	6	0	17	0	60	2	3	19

9	Кърджали	111	122	2	1	104	2655	0	0	19	3	55	9	2	5
10	Кюстендил	228	213	1	14	228	3519	0	1	20	0	34	4	7	8
11	Ловеч	304	321	1	16	578	6371	4	0	19	1	202	48	14	17
12	Монтана	267	299	2	9	398	2986	0	2	41	0	64	3	5	10
13	Пазарджик	433	378	4	24	658	5377	0	0	35	0	150	5	28	16
14	Перник	235	286	1	8	418	3477	0	0	30	0	45	15	4	6
15	Плевен	624	602	1	21	574	14018	1	4	32	0	217	6	25	7
16	Пловдив	734	682	8	16	896	12531	0	2	88	3	365	15	23	26
17	Разград	215	201	0	15	204	3204	2	1	91	5	80	6	13	11
18	Русе	163	187	0	40	264	5263	2	2	63	7	176	24	19	32
19	Силистра	199	179	0	0	173	2498	0	1	21	0	83	17	1	2
20	Сливен	386	390	4	6	353	4085	0	0	18	1	1	3	24	17
21	Смолян	94	111	0	5	220	2191	0	0	12	1	57	9	6	1
22	София-град	1217	1427	4	23	1852	22497	0	9	119	23	200	31	43	27
23	София-област	728	614	6	17	954	14526	0	4	29	0	301	58	11	9
24	Ст.Загора	555	557	2	76	501	8457	2	5	88	3	81	12	21	38
25	Търговище	150	151	1	2	173	2957	0	1	6	0	58	5	5	4
26	Хасково	414	347	0	15	504	7960	0	1	33	0	250	2	19	20
27	Шумен	312	382	2	16	568	4375	5	5	32	1	129	21	7	13
28	Ямбол	235	237	1	8	218	5473	0	2	8	3	63	11	9	9
	Общо	11256	11061	65	472	13316	189496	34	49	1212	100	3854	413	355	436

СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ - ДЕМОГРАФСКА ИНФОРМАЦИЯ

№	ОСИН	Пол		Разпределение по образователен статус - образование	Социален статус						Семейн статус				Здравен статус			Етническо самоопределение							
		мъж	жена		висше	средно	основно	по-ниско	работодател	служител	работник	безработен	пенсионер	учащ	Неженен /неомъжена	женен/ омъжена	живее с партньор/ка без брак	разведен/а	вдовец	психически и физически увреждания	хронични заболявания	алкохолна/наркотична зависимост	българска	турска	ромска
1	Благоевград	596	47	64	327	152	100	102	36	408	84	1	12	58	395	124	64	2	28	96	43	528	41	65	9
2	Бургас	683	84	79	426	186	76	65	49	461	177	2	13	65	518	143	39	2	58	211	93	588	69	84	27
3	Варна	617	71	96	487	85	20	143	91	324	96	4	30	96	417	135	39	1	48	136	78	467	33	171	17
4	В. Търново	386	39	23	301	89	13	36	64	289	21	3	12	36	351	9	17	12	54	168	73	322	41	56	6
5	Видин	142	17	24	65	54	16	12	8	54	114	2	5	21	84	35	16	3	32	68	21	84	11	61	3
6	Враца	431	42	36	291	87	59	57	32	276	88	3	17	61	264	136	1	11	58	124	73	310	21	133	9
7	Габрово	171	19	4	112	65	9	2	14	69	97	2	6	13	121	45	7	4	38	56	24	155	16	12	7
8	Добрич	272	35	29	158	113	7	39	42	154	69	1	2	45	187	47	19	9	64	137	58	225	41	35	6
9	Кърджали	99	12	19	56	32	4	9	12	42	39	2	7	8	89	7	2	5	13	31	17	47	45	18	1
10	Кюстендил	197	31	15	134	68	11	7	2	98	107	3	11	24	149	46	7	2	36	87	18	160	1	56	11
11	Ловеч	275	29	25	143	117	19	13	19	165	89	3	15	41	191	56	14	2	53	68	32	258	13	29	4

12	Монгана	241	26	34	71	136	26	35	11	174	39	2	6	17	176	58	13	3	26	53	3	207	13	46	1
13	Пазарджик	377	56	65	241	119	8	58	12	243	115	2	3	39	306	65	21	2	48	96	27	309	94	21	9
14	Перник	219	16	15	128	67	28	23	21	117	69	1	4	32	163	28	10	2	19	53	18	192	0	43	0
15	Плевен	571	53	81	351	165	27	45	32	417	121	2	7	63	462	67	30	2	68	147	93	469	42	98	15
16	Пловдив	645	89	103	489	137	5	78	64	401	178	2	11	69	496	136	27	6	48	256	81	502	96	119	17
17	Разград	179	26	22	98	75	20	13	25	101	64	4	8	31	76	84	21	3	41	72	13	99	65	42	9
18	Русе	154	9	11	64	72	16	8	15	68	70	1	1	19	87	46	7	4	18	27	4	141	7	12	3
19	Силистра	177	22	16	90	88	5	13	11	79	88	2	6	39	78	69	1	12	23	47	8	143	8	42	6
20	Сливен	332	54	19	175	164	28	18	22	241	99	3	3	32	146	168	36	4	51	93	17	318	23	36	9
21	Смолян	83	11	6	32	45	17	1	9	36	44	1	3	8	51	22	11	2	9	31	11	50	19	22	3
22	София-град	1120	97	165	589	311	152	169	133	671	236	3	5	214	465	488	42	8	134	297	87	910	32	241	34
23	София-област	647	81	82	356	245	45	144	81	396	78	6	23	65	419	211	31	2	66	178	43	531	58	116	23
24	Ст.Загора	476	79	86	264	185	20	116	46	269	87	6	31	49	214	263	27	2	86	139	73	412	58	76	9
25	Търговище	137	13	19	64	41	26	6	14	52	67	2	9	11	108	22	7	2	31	75	19	58	48	36	8
26	Хасково	380	34	25	236	135	18	58	36	241	69	4	6	35	236	118	21	4	41	73	18	293	49	65	7
27	Шумен	285	27	19	165	107	21	41	23	132	102	4	10	13	169	114	13	3	21	74	6	231	41	36	4
28	Ямбол	214	21	16	144	62	13	11	32	98	76	5	13	18	134	67	15	1	23	64	4	173	11	49	2
	Общо	10106	1140	1198	6057	3202	809	1322	956	6076	2583	76	279	1222	6552	2809	558	115	1235	2957	1055	8182	996	1820	259

REPORT FROM INDEPENDENT MONITORING OF THE LEGISLATIVE AND INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF PROBATION IN BULGARIA

This material has been developed by:
Dimitar Rusinov – Crime Prevention Fund – IGA
Andrey Momtchilov – Crime Prevention Fund – IGA
Docho Mihailov – Agency for Socioeconomic Analyses (A.S.A.)

CONTENTS:

- I. Introduction;
- II. Desk research;
- III. Study among offenders on probation.
Analysis, problems, recommendations.
- IV. Appendices

I. INTRODUCTION

This report has been developed within the project „Independent Monitoring of the Legislative and Institutional Development of Probation in Bulgaria“ funded by the NGO Programme in Bulgaria under the European Economic Area Financial Mechanism 2009-2014.

Bulgarian penitentiary system and in particular the existing probation system lack publicity. Apart from the annual reports by the Bulgarian Helsinki Committee for Human Rights (including prisons, as well), there is no other independent analysis of the establishment and development of the probation system in the country.

The goal of the project was to promote the involvement of NGOs in the process of policy formulation and decision-making in cooperation with the institutions at local, regional and national levels – in particular, those involved with the functioning of the probation system.

The implementation of the project was expected to increase the activity of NGOs in relation to accountability and transparency of public institutions – in particular, the General Directorate of Execution of Penalties with the Ministry of Justice.

The project made it possible to reopen an existing model for monitoring of the probation system in the country. The first independent report was prepared in 2007 within an IGA Fund project called „Independent Civil Monitoring and Report on the Legislative and Institutional Implementation of Probation in Bulgaria“, financed by the MATRA KAP programme of the Royal Netherlands Embassy in Bulgaria. Partners of the organisation back then were Access to Information Programme, Bulgarian Helsinki Committee and the expert Tihomir Bezlov.

The results of the project were aimed at decision-making public authority employees, NGOs and media. To a large extent the project tried to link Bulgarian and European dimensions in the development of the probation system.

The realisation of the project and the study coincided with the celebration of the 10th anniversary of the establishment of probation institution in Bulgaria (early 2015). For this period, over 60,000 persons have been clients of the system, allowing it to be considered one of the biggest changes in the execution of punishments in

the country.

The Independent Monitoring is based on the *Basic Principle 15* „*Probation agencies are subject to regular government inspections and/or independent monitoring*“ of „*Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to Member States on the Council of Europe Probation Rules.*“

The original version of the study intended to follow up a nearly 10-year period from the establishment of probation in the country and to use two basic approaches: desk research and a series of in-depth interviews. In the evaluation phase of this project, the evaluation committee made the following recommendations:

„The approach to monitoring should be significantly improved. Firstly, monitoring is the core activity of the project and it would be good if the project described better what and how will be monitored and evaluated. The project gives the impression that it is aimed at a predominately institutional description of probation structures. No monitoring of the actual application of probation in practice is foreseen – carrying out probation work, impact on persons serving a sentence/impact on the convicted/, effects of the different forms of probation/effect on the convicted with various probation measures imposed/, connection to/ risk from/ re-offence, impact on the families of persons serving/sentenced to probation/ or the communities in which the sentence is being served. Secondly, Activity 2 talks about monitoring over a 10-year period. Such a long past period presupposes a historical study rather than monitoring over a specific policy. In any case, the persons who served probation 10 years ago are now out of the system and it would be practically difficult if not impossible to conduct monitoring over such cases. Thirdly, the monitoring should be carried out on the basis of in-depth interviews. There are many other data sources – administrative records, records of convicted persons, data from social services, etc., which can be a valuable starting point for monitoring.“

The project team, supported by an external expert¹ and the members of the working group² discussed the recommendations and made their comments, which were essential for the overall conducting of the monitoring and its structure.

In general, the monitoring had three main directions: **desk research; statistics and case studies.**

1 An organisation working in the field of sociological surveys was hired under the project. Its expert supported the creation of the study design, its implementation and processing of the results obtained.

2 A working group was established in connection with the project. It included representatives of the General Directorate “Execution of Penalties”, of NGOs and other institutions.

Desk research

The desk research followed the main European recommendations on the implementation of community sanctions and measures, probation and probation agencies staff. Legal documents, reports of the GDEP, projects in the field, statistics from surveys were studied. Having in mind the question „Where does the Bulgarian probation system stand against the development of European probation?“ the whole structure of the monitoring adhered to the key elements of European recommendations in the field of probation and alternative sanctions and measures:

Mission

Organisation of the probation service

Internal organisation

Probation officers

Probation activities

The state of probation service in recent years

Other organisations involved in probation activity

Rights of probation clients

Financial aspects of probation in Bulgaria

The desk research paid attention to:

Historical development of the probation system in Bulgaria

Important developments

A key moment of the desk research were the interviews with key figures of the GDEP: Head of „Probation“, heads of regional offices of execution of penalties, probation inspectors.

Statistical data

The collection and analysis of statistical information was based on a **Desktop study**. For this part, a questionnaire for statistical information was used, which was designed to gather general information about the implementation of probation at national level using data for 2015. This questionnaire had a section aimed to gain social information about clients of the probation services: unemployment, marital status, educational and social status, health status, etc. In completing this questionnaire all 28 probation services in the country (regional services for

execution of penalties) were included. The data drawn on was administrative registries and the records of convicted persons. Such categories were used as „total number of persons sentenced to probation,“ „total number of persons serving a sentence now“, „convicted persons by type of crime,“ „convicted persons by type of measures within the probation sanction“, „duration of serving time.“ Separately, additional categories were sought, such as „demography of the persons sentenced to probation“ (age, sex, place of residence, social status, marital status, etc.).

Case studies

This was the main direction for monitoring – it was aimed at **the probation service as the basic unit of the analysis**. The main focus of observation was the actual application of probation in practice. The method used was **Case studies**. Two experts visited 10 probation services in the country and covered 28 cases of sentenced persons.

In general, the realisation of this part of the monitoring aimed to present the actual application of probation in practice – carrying out probation work, impact on the offender serving a sentence, effects of the different forms of probation, relation to re-offence, impact on families of offenders serving probation or communities where a sentence is being served.

II. DESK RESEARCH

Introduction

Until 1989 Bulgaria had been part of the Eastern Bloc ruled by a communist regime. After 1989 the restoration of the basic democratic structures of the state began, a process that is still ongoing. The country has been a member of the United Nations for more than 50 years. It became a member of NATO on 29.03.2004 and since 01.01.2007 Bulgaria has been a European Union Member State.

The Bulgarian judicial system has been strongly influenced by continental law. Judicial decisions are based on the Constitution, codes and various special laws. The main criminal law is the Penal Code. The first Penal Code was adopted soon after country's liberation from the Ottoman Rule – 21 February 1896.

After the democratic changes of 1989, a series of reforms began in the field of penal policy aimed at its harmonisation with the European models. An important step to this end was the implementation of probation as a specific measure of impact that is being implemented in the community.

Historical development of the probation system in Bulgaria

The Bulgarian National Probation Service as a national system actually began to function in the middle of 2005. Although immediately after the liberation from Ottoman Domination different probation elements were introduced in the country's penal system (e.g. conditional release, suspended sentence), and these were developed and complemented at different historical stages, the complete vision for the implementation of the probation system in Bulgaria began clear after the end of the communist period (from 1989 on).

The idea of introducing a probation system started circulating around 1994-1995 as part of the actively prepared and implemented changes in all structures, especially in the context of the reforms in the judiciary. Two main trends can be outlined in relation to the imposition of the probation idea.

The first one involved mostly experts and high ranked officials of the country's penal system. In 1995, experts from General Directorate of Execution of Penalties with the Ministry of Justice (General Department of Places of Detention at that time) developed a vision for the structuring of a probation system through insertion of a separate section in the existing law on execution of penalties. This included: establishing central, regional and district probation services; involvement of probation officers in the pre-trial stage as consultants to magistrates; introduction of two types of conditional release from the places of imprisonment: with or without probation supervision on released prisoners, etc. The version included changes to the Penal Code as well – a new chapter on probation. This model was discussed with experts from the Council of Europe and generally approved. Between 1995 and 2000, however, the idea didn't see any particular developments. From 1996 to 1999 a pilot project named „Introduction of Alternative Measures for the Treatment of Prisoners“ was carried out within the Tempus program, involving mainly state representatives and academics. This project expanded the foundation for the introduction of probation and set the beginning of a debate on the topic. From 1998-1999 on, this trend was actively supported by the major donors for Bulgaria: the Open Society Foundation, the British Council, and the US and UK Embassies.

The second trend in the imposition of the probation idea was determined by the rapid development of the non-governmental sector in Bulgaria since 1990 (after that period more than 5,000 such organisations were established). Firstly, the idea of reforming the penal system was embraced by the Open Society Foundation through its special programme – the Constitutional and Legal Policy Institute COLPI. In 1998-2003 the Organisation funded projects aimed mostly at supporting the prison reform and the implementation of community sanctions and measures. Within such a project, the Crime Prevention Fund – IGA established in Pazardzhik in 1999 the first Centre for Social Support to Former Prisoners that laid the foundations of a 6-year pilot probation model in the same city, actively assisted later by the British Embassy through the Know How Fund programme. Concrete probation measures within the existing legislation were piloted within this project for the first time in the country (the execution of conditional sentences was delegated to NGOs). In 2001-2002 the British Council in Bulgaria and the IGA Fund together with British experts developed the first programme for training of probation officers. Based on this experience, from 2002 to 2004 the British Council implemented two more projects: training of trainers on probation in the prison system and the project „Development of a strategy for the Bulgarian national probation service and training of probation officers“ in partnership with the Ministry of Justice, funded by the Global Opportunities Fund. Within the second project, the first probation officers working within the structure of probation services were trained. From

2002 on, initiatives of non-governmental organisations in this field became more intensive: a series of projects aimed at implementing probation in Bulgaria were carried out; legislative initiatives were undertaken; information campaigns held; experimental probation centres were piloted: in 2003-2005 – in Stara Zagora and Ruse through projects funded by the Open Society; 2002-2004 – implementation of four pilot projects for juvenile probation in Blagoevgrad, Burgas, Gabrovo and Vidin, funded by the Norwegian government with the support of UNDP. Several major international events took place – i.e. the international conference “Exchange of Experience and Good Practices for Development of Probation Services” organised by the British Council and the IGA Fund in 2003.

The period from 2001 to 2004 year seems to be crucial for the implementation of probation in Bulgaria. Through an initiative of the Ministry of Justice an inter-agency working group was established to develop a concept for legislative and institutional introduction of probation in Bulgaria. This group actually included representatives of both trends: the state and NGOs, as well as representatives of the judicial system. The group mostly discussed the above mentioned option for introducing probation. Later, a concept for the implementation of probation through a separate law was developed within an IGA initiative. What generally prevailed was the for preliminary legislative introduction of probation as a new kind of penalty in the Bulgarian Penal Code and the addition of a new section in the law on execution of penalties. The US Ministry of Justice and the UK Home Office provided active support during this period.

Probation became reality in Bulgarian legislation with the Penal Code Amendment Act **of 27 September 2002**. The nature and content of probation, the mechanisms for its implementation and the structural development of the probation system in Bulgaria were regulated in detail with the adoption of further amendments to the Penal Code and the Execution of Penalties Act of **23 November 2004**.

November 2003 can be marked as the beginning of the probation service in Bulgaria when the Sector for Community Work with Offenders (Probation) was established within the Department for Correctional Activities in Detention Places at General Directorate of Execution of Penalties with the Ministry of Justice. In September 2004 the first probation officers were trained by experts of the National Probation Service of England and Wales. However, the development of probation services in the country began in the middle of 2005 and was completed towards the middle of 2007.

Important developments

Assuming that some elements of probation in Bulgaria can be traced back to the time of country's liberation from Ottoman rule in 1878, it is important to consider the development of certain alternative sanctions. The „Deprivation of Liberty“ penalty was introduced with the first penal law passed on 21 February 1896. Working on the regulation of all different kinds of penalties, the lawmakers drew on the extensive experiences of England, France, Germany, Russia and other countries and adapted the progressive European ideas in this field to the national contexts and traditions of the Bulgarian people. In the organisation of the system of sanctions in the Penal Code, the dualistic system of sanction consequences was adopted. The institute of conditional release was introduced into the Penal Code in 1896 and the Conditional Sentencing Act was adopted in 1903 and entered into force at the beginning of 1904. Thus Bulgaria became one of the first European countries to seek alternatives to the deprivation of liberty and look for various forms of intervention on convicted persons in and out of prison.

The current system of penalties was adopted with the Penal Code of 1968 when the country was under Soviet influence (1944-1989). Despite the strong ideology of the government system during that period, some positive developments of the different alternative sanctions should be noticed. Most significant was the utilisation of conditional sentences where the court could appoint a public organisation, a group of colleagues or a particular person to provide supervision to the convicted person within the probationary period. It should be noted, however, that all public organisations in that period were controlled by the government. The conditional release from prison was still in use during that period. Special supervisory commissions attached to the local authorities had the obligation to assist prisoners and ex-prisoners.

An interesting point in the development of alternative sanctions and measures in Bulgaria was a special law for combating juvenile delinquency adopted in 1958 (at the beginning of the communist regime). Many elements of this law actually regulated the application of a wide range of sanctions and measures in relation to juveniles under 18 – measures which are extrajudicial and implemented mainly in the community or in special boarding schools. This law, although obsolete, is still in force in Bulgaria even now.

After the democratic changes of 1989, several stages of development can be identified:

- the development of laws and regulations;
- preparation of the professional documentation of the probation service;
- establishment of standards for work with offenders;
- establishment of the regional probation offices, drafting a staffing plan and job descriptions of the different categories of employees;
- selection and training of probation officers;
- establishment of probation councils;
- inter-agency collaboration and building a system for public support for the probation services;

It should be noted that in Bulgaria probation system has developed mainly as a public service. Only after the democratic changes and the rapid development of the civil sector in the country elements of private initiative began to emerge, but they failed to exercise decisive influence. This resulted in strong centralisation in the establishment and development of the probation system.

As a logical consequence of the above, the work within the probation system is considered professional in nature. Elements of voluntarism can be found in the new legislation but they are rather optional. The Bulgarian state still has no clear policy in this field. However, we can mention more and more examples where local probation services manage to attract volunteers, mostly students.

At the stage that followed the initial establishment of the probation system and the intensive introduction of foreign experience within the twinning projects with the UK, we can identify several important changes and innovations:

- Introduction of pre-trial report as a probation activity. Unfortunately, the opportunity introduced through amendments to the Execution of Penalties and Detention in Custody Act (EPDCA)³ that allows the court to ask for a pre-trial report is used very rarely and is based on the judgement of individual judges. Magistrates themselves justify this lack of requests to the probation service to prepare such reports with the fact that this is defined by a special law, which is the EPDCA, and not by the Criminal Procedure Code. In interviews with heads of probation services it was found that in some regions, such as Burgas, the pre-trial report was used more intensively. In practice, however, this depends entirely on the activity of the specific judge;
- Introduction of technical tools to supervise persons sentenced to probation was also an important innovation. Electronic monitoring through an electronic bracelet was piloted in Blagoevgrad, and until recently, as part of a project,

3 Execution of Penalties and Detention in Custody Act

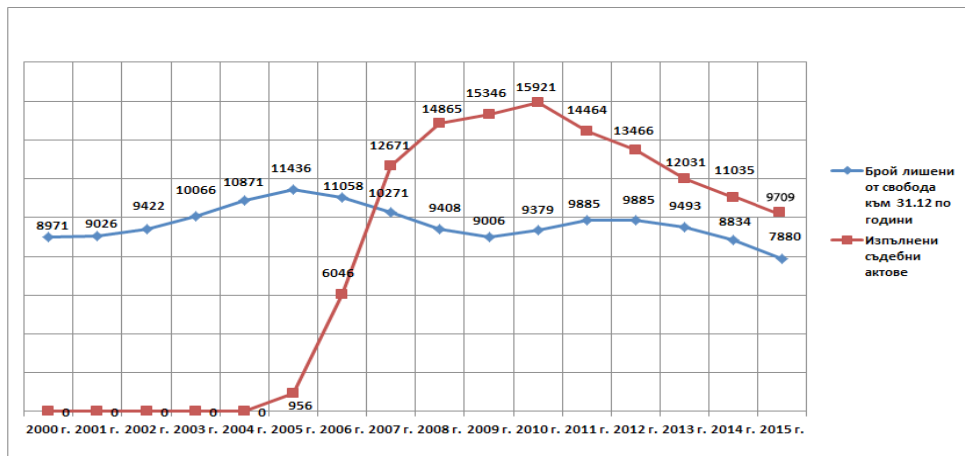
electronic monitoring of convicted offenders was carried out in several locations in the country. Supporting the implementation of „compulsory registration“, the electronic voice verification was introduced and it replaced the need for the person to appear at a specific location to lay their signature in order to observe the measure. It is expected that this year the electronic monitoring be introduced throughout the country;

- Entering into force for Bulgaria of a Framework Decision of the Council of Europe 2008/947/JHA on the application of the principle of mutual recognition of judicial decisions and „probation“ sentences with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions. This framework allows for transfer of probation supervision measures from one jurisdiction to another – usually when an offender convicted in another country returns to their own country to serve probation or to serve a penalty in the community, such as community service. In this regard our country adopted a special law for recognition, execution and sending judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions (effective as of 28.04.2012). The significance of this Framework Decision on Probation in Bulgaria and in Europe goes beyond the specific issues that it seeks to regulate. There is a long history of sharing ideas on probation practices internationally (Vanstone, 2008): in Europe this has happened mainly through the Council of Europe, CEP (European Organisation for Probation), and through academic exchange. But if the Framework Decision is to unleash its true potential, Member States will gradually have to learn a lot more about their respective probation practices. This measure can only succeed if accompanied by a better understanding and confidence in probation practices of the other countries;

- Introduction of the unified Information System for Execution of Penalties (ISEP) connecting the databases of the probation system, the prosecution and prisons. The main task of the system is automated and central maintenance of information about persons and their personal circumstances and life events related to the implementation of sentences, as well as to the detention in custody. The system consists of modularly structured components which provide the functionality needed for registering and updating the basic data structures. ISEP is an inter-system and is not open for use by external clients and institutions. The court and the prosecution cooperate closely with the GDEP by sending judicial acts, prosecutors‘ orders and permits, as well as receiving information from the GDEP on persons upon inquiry. In this sense, the court and the prosecution are the sources for data for the information system, but the registration of this data is carried out solely by the employees of the GDEP. In the execution of sentences and detention of offenders, the GDEP and its departments collaborate closely with the police and the investigation, as well as the General Directorate of Security for escort / transfers of prisoners;

- One important point in the development of probation in Bulgaria has been the traditional expectation for it to play a key role in the reduction of prison population. This influence was most significant during the period 2007-2012 and the peak of this influence was in 2009, when the number of inmates of Bulgarian prisons decreased by 2,400 persons (see table below).

Comparison of executed sentences of imprisonment and probation

It is interesting to see how an observation made during the first independent report in 2007 regarding the “The place of the probation measure and its comparison to the deprivation of liberty” has developed, namely:

“In 2004, probation as a punishment did not exist and the number of offenders serving a custodial sentence was 10,883, in 2007 they are about 11,200. In 2007, however, there are offenders serving probation terms and their number has reached 10,700. At the same time, the number of conditional sentences has not changed noticeably – in 2004 they were 8759, and in 2006 – 8581. When establishing the institution of probation the goal was to reduce the number of prisoners, and therefore avoid numerous negative consequences for society (economic, criminal, social, etc.) from the existence of such a large number of prisoners. If the number of crimes not only hasn’t increased but even decreased, as per police crime statistics and confirmed by the victimisation surveys⁴ and at the same time the number of prisoners serving sentences has increased, while conditional sentences retain their numbers, where then those 10-11 thousand persons come from, forecast to reach 20-25 thousand offenders serving probation terms? The answer of the ideologists of the Bulgarian version of probation is that these are people who are now already out of prison and the purpose of probation is to put under control precisely their behaviour. If these are persons who for one reason or another have not been punished by the public so far, has the criminal justice system in the country become

4 See “Crime Trends in Bulgaria 2000-2005, Center for the Study of Democracy, 2006

more efficient with the introduction of probation?⁵

What has changed in the period from 2007 to 2014 in relation to this observation⁶

:

year	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Prisoners	10271	9408	9006	9379	9885	9885	9493	8834
Sentenced to probation	12671	14865	15346	15921	14464	13466	12031	11035
Conditionally sentenced	8019	9795	11467	12463	14726	14489	13396	13030

The table shows that indeed between 2007 and 2014 the persons sentenced to probation are actually a new category of sentenced offenders, because prisoners and conditionally sentenced persons remain a stable population, with minor deviations.

Mission

If we trace the history of the establishment of probation system in Bulgaria, it should be noted that firstly the amendments to the legislation were introduced, which were then followed by a process of designing a strategy for the structural development of the service. Within the twinning project BG/2004/IB/JH/07, which was implemented in 2005-2007, a Strategic Plan and Priorities 2007-2009 of Bulgarian Probation Service was developed with the support of British experts.

This plan contains the following formulation of the mission of the probation service in Bulgaria: „The Probation Service aims to ensure effective execution of probation sentences through its mission to work in partnership for the rehabilitation of offenders, reduction of recidivism, higher security of the public and compensation for victims and society, providing accessible and effective services to offenders and society.

The Bulgarian probation service states **four goals** of its activity:

- Providing efficient and effective supervision of offenders sentenced to probation or conditionally released from prison under certain supervision;
- Working with partner organisations to reduce recidivism among persons under probation supervision aiming to improve their rehabilitation and the protection of society;
- Reducing the number of offenders returning to prison;

5 „An independent civil monitoring and report on legislative and institutional implementation of probation in Bulgaria,” Tihomir Bezlov

6 NSI – National Statistical Institute

- Compensation to crime victims;

Probation services seek to hold onto the following values:

- Honest and open attitude towards people, lined with respect;
- Partnership aimed at reducing recidivism and protecting society;
- Accounting for the needs of victims and their compensation;
- Providing support to the probation officers so that they can achieve greater efficiency in their work;
- Holding the belief that the majority of offenders have the potential for a change;
- Tolerating differences and supporting anti-discrimination actions;
- Ensuring efficiency and effectiveness;

Organisation of probation services

European probation systems have different organisational structure and are positioned differently in their legal systems. According to Prof. Anton van Kalmthout three main models can be distinguished: centralised, private and mixed.

The Probation Service is centrally organised. The General Directorate of Execution of Penalties operates as a department of the Ministry of Justice and implements direct supervision and control over the probation services. It is a specialised administrative structure with the Ministry of Justice. The minister of justice exercises the overall guidance and control over the probation services. The probation services carry out their responsibilities in the jurisdiction areas of the respective district court. They are territorial units of the General Directorate. The regional probation services organise and direct the work of the probation officers in the jurisdiction area of the respective regional court. In the area of operation of the respective district court probation councils are established. The regional prosecutor supervises the legality of the activity of probation services and probation councils under the Judiciary Act.

The model of organisation of the probation system generally depends on the peculiarities of each country and its legal structures. On a regional level the structures of Bulgarian probation are well based, depending on the judicial regions which is commensurate with European practices. There are greater differences, though, as for the position of the Bulgarian probation system at a central level. Our impression is that the place that the probation system occupies in the structure of the General Directorate Execution of Penalties is too narrow: a sector in a department of the GDEP. In most European models probation is a separate structure, and if it

has been established as part of a common structure with the prison system, it is at least equivalent to it.

Internal organisation

The management and methodological control functions are carried out by the Probation Sector at the Social Activities and Corrective Work with Offenders Department with the General Directorate of Execution of Penalties. This sector maintains the collaboration with the state, the public bodies and NGOs at national level.

Its functions are limited to:

- Development of the legal framework related to the execution of probation;
- Drafting standards, rules, procedures, instructions for the implementation of probation measures;
- Performing strategic and operational planning of probation service activities;
- Exercising control over the work of regional probation structures and monitoring the quality of the services provided;
- Planning and organising attestation and training of probation officers and monitoring their professional development;
- Providing and distributing the material resources for the probation service activities;

On the other hand, the Regional Probation Services are located in all regional cities of the country in specially designated premises rendered by the state or the municipality.

The task of the regional probation services is to carry out the operational management and control related to the implementation of supervision activities; to collaborate with the regional state and municipal agencies, NGOs, the court, the prosecution and places of detention.

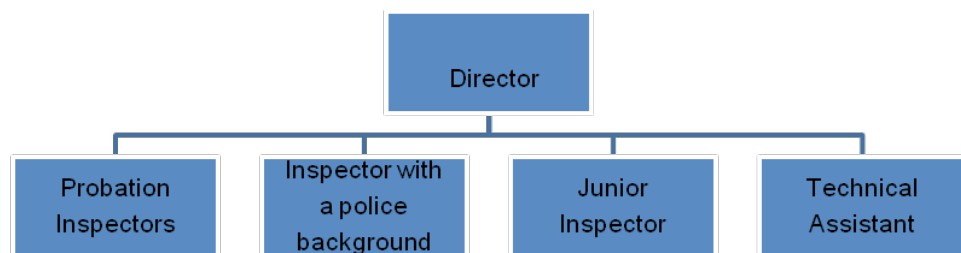
The district units with the regional probation services implement all activities related to the implementation of probation measures: assessing offenders, planning the supervision and the execution of probation measures, implementing plans, working with offenders, public and municipal institutions and NGOs.

During this study, a reduction in the number of probation services and a restructuring process were going on. It is expected that six large regional services should be formed, and the rest will be district divisions. Our opinion is that

this change in the structure of probation won't lead to a greater effectiveness. Basically, institutions in Bulgaria suffer from excessive centralisation, and a further centralisation process won't contribute to a modern development of the system.

Probation officers

Each service has a *director, probation inspectors* who organise and control the activities related to the execution of penalties, *junior probation inspectors* and *technical assistants*.

The direct work with offenders on probation is undertaken by probation inspectors, who at the time of the study were 296, working in 104 district and regional units.

The training system of probation officers in Bulgaria has two components: firstly, there is a requirement for probation inspectors to have a certain university degree (Bachelor's degree or Master's degree in law, psychology, pedagogy or social activities), and secondly – mandatory initial training when joining the General Directorate of Execution of Penalties with the Ministry of Justice.

By its content the training of probation officers in the country largely corresponds to that in the developed European countries. However, we can highlight several fundamental elements that are deficient:

- training to recognise different mental health problems among clients, to deal with crisis situations with mentally ill clients; to effectively engage and make a difference for them;
- greater scope of training in relation to work with addicted offenders – the different types of addictions (alcohol, various types of drugs) and the resulting problems for the clients and their reintegration;
- training focused on the probation officers themselves – coping with stress in the workplace, improving psychological resistance, methods of emotional discharge, prevention of professional burnout.

Overall, inspectors at probation services work with an average of 40-60 cases that compared to the European practice is optimal. At the same time, the volume of probation activities they carry out is very narrowed down comparing to European experience – limited to meetings with offenders and running certain programmes. Hence a serious question arises, what would happen if an obligation was introduced for the probation officer to draw up a pre-trial report?

Probation activities

If we analyse the general development of probation activities in Bulgaria, we can note that the tendency for more control and repression prevails over support. The newly established Bulgarian version of probation differs from all well-known models throughout Europe. The typical form of community sanctions and measures is not present here (by the way, it can be found only in the special law for prevention of juvenile delinquency); the pre-trial social report, which is a key element for all probation services in Europe, is missing too; within the structure of the Bulgarian Probation Service in addition to the typical probation officers with social functions, there are employees with functions similar to those of the police. On the other hand, the division between repressive and supportive measures is clearly defined in the legislation that regulates probation. However, supportive measures are not sufficiently developed yet.

Probation activities in Bulgaria can be implemented following an imposition of a judicial act which can be a sentence or a court ruling. The types of probation measures and their nature are regulated by the Penal Code.

Six types of probation measures have been defined in the Penal Code of Bulgaria; they can be divided into the following groups based on their nature and aims:

a) measures for control and preventive influence over offenders – aimed at removing the anonymity of the convicted individual and creating conditions for monitoring of their behaviour. These consist of restrictions, which translate into:

- compulsory registration of the offender at the current address;
- compulsory periodical meetings with a probation officer;
- restriction on free movement;

b) measures to support and assist offenders:

- inclusion in vocational training courses and/or programmes for community impact

c) measures for compensation for harm caused by their act:

- corrective labour;
- community service;

Based on whether their imposition by the court is obligatory or not, they can be divided into two groups:

a) Obligatory: compulsory address registration and compulsory regular meetings with a probation officer.

b) Non-obligatory (optional): restrictions of free movement, courses for vocational qualification and/or programmes for community impact, corrective labour and community service.

The first four probation measures can last from six months up to three years; corrective labour – from three months up to two years; community service – from 100 to 320 hours per year but for no more than three consecutive years (Art.42a, Para 3 of the Penal Code).

The two measures, compulsory address registration and compulsory meetings with a probation officer, are being imposed on all offenders sentenced to probation; and for persons under the age of 16 corrective labour and community service should not be applied (Art. 42, Para 4 of the Penal Code). For the past five years almost 1 million meetings with sentenced offenders have been held. The frequency of meetings complies with the sentence term, the personality of the offender and the degree of risk of re-offence and harm. Virtually all those sentenced to probation are subject to registration and meetings.

There is some fluctuation in the intensity of imposition of the community service measure in recent years:

- 2011 – 4379;
- 2012 – 3880;
- 2013. – 4264;
- 2014 – 3773.

Our impression when visiting probation services is that in many places the initial enthusiasm for implementing the measure has decreased and that judges rarely impose it. At the same time, it should be mentioned that community service was well organised at all places.

Programmes for community impact show a certain decline in their application – 1461 persons in 2011; 1212 in 2014; 663 for 2015. At meetings at the probation services it was established that this was due to problems related to the organisation of group work; difficulty collecting a group, the difficult logistics in organising the group schedule. In this regard, probation officers prefer the implementation of individual programmes. At the same time there are well-developed programmes at the GDEP, some of them within joint projects with partners from Europe.

Vocational training courses have proved to be very difficult to conduct in practice. In recent years, its application has been notably reduced to a minimum:

- 2012 – 123;
- 2013 – 68;
- 2014 – 99;
- 2015 – 48;

The probation services need additional resources in order to successfully implement this measure in the future. However, to a great extent this is related to the issue of decentralisation and ensuring the budget of each office to apply this and similar measures.

The conditional release with imposition of probation is applied very rarely.

- 2014 – 427;
- 2015 – 434.

Against the background of European practice in this field, it can be argued that this possibility is hardly ever used and has a great potential for the future. Especially effective this measure can be in conditional release of sex offenders who are involved in programmes in prisons and continue participation in such programmes at the probation service.

Generally, the activities that should be carried out by the probation services include the following:

- Evaluating the offending behaviour of persons sentenced to probation through utilisation of special methods for offender assessment;
- Enforcing sentences, case planning and supervising convicted persons;
- Assessing the offender's need for corrective interventions and planning the application of appropriate programmes;
- Assisting offenders in building up constructive contacts with friends and relatives and public institutions;
- Drawing up various reports and analyses in connection with the implementation of probation measures;
- Building up and establishing effective work relationships with representatives of other institutions;
- Presenting up-to-date and quality information at the meetings of probation councils;

- Coordinating the activities of institutions and organisations linked to the supervision.

One of the most important features of European probation and the systems for the implementation of community sanctions and measures is their scope and general position in the context of a judicial trial. All probation systems without exception encompass to a varying degree activities in the three main stages: pre-trial; trial and post-trial.

The probation system in Bulgaria barely encompasses the two main stages of traditional probation in Europe (and around the world), namely, the pre-trial and trial stage and the stage after serving the sentence. This is a problem that is essentially connected to the Bulgarian concept of probation. Given that probation is regulated by the Execution of Penalties Act, this position of the probation service is hard to change. Perhaps the solution lies in the adoption of a Code of Execution of Penalties, but this code must also include the implementation of community sanctions and measures.

In addition to the above table a comparison can be made of the most popular probation activities in Europe and the place of Bulgarian Probation System. The following tasks are common to all European probation services:

- to provide judicial and other authorities with quality information (pre-trial and social reports) and assessments to support them in passing a sentence and other decisions;

- to develop, organise and supervise community sanctions and measures and ensure their effective implementation;

- to provide practical, financial, social and psychological assistance and care based on social work methods at every stage of offender’s contact with the judicial system, including newly liberated prisoners;

- to promote, provide and support the development of schemes to divert defendants from criminal prosecution;

- to control and supervise offenders under probation;

- to emphasise client’s personal responsibility to solve their problems;

- to prevent offenders from returning to their criminal behaviours in the widest sense possible, assisting with improving their self-confidence and self-discipline and their ability to test themselves in a social context so that they can apply their experience in practice;

- to contribute to a safe society by encouraging offenders to become part of those members of society who comply with the law, by carrying out effective supervision and monitoring to reduce recidivism, and promoting the development

of skills that contribute to a positive way of life and social integration/reintegration;

- to identify and develop those personal qualities and social resources that will support the successful re-socialisation of the client and will help them lead a law abiding life by building a positive life strategy;

- to support prisoners and assist them during the preparation for release;

- to provide assistance to offenders released from prison

- to coordinate the work with the centres for social rehabilitation of offenders;

- to attract significant social circles, governmental and non-governmental organisations, companies and local residents in the planning and management of probation projects and means to improve the effect of community sanctions and measures;

- to support offenders' families in order to maintain and improve their relationships with the offenders and to remove difficulties that may hinder social integration.

- to organise mediation between the victim and the offender;

- to supervise the fulfilment of bail conditions;

- to protect society through effective conflict resolution and reducing the risk associated with the involvement in criminal activities.

Virtually all probation services give priority to the following tasks that are considered most important: 1) supervision of offenders under probation, 2) preparation of pre-trial reports for the prosecutor and the court, 3) developing, organising and supervising the implementation of community sanctions and measures.

The following table shows probation activities during the pre-trial, trial, enforcement phase and the period after a sanction or penalty (marked with ○)

Table: Probation activities during the different stages of the criminal procedure

	Pre-trial stage	Trial and enforcement stage	Stage after serving a sentence
Preparing a social assessment report (prepared by the probation service after the sentence coming into force)		○	
Early help / intervention (during detention at the police station)			

Supervision / assistance during pre-trial detention			
Supervision / assistance to conditionally sentenced offenders			
Supervision / assistance to offenders whose detention has been conditionally suspended			
Mediation / victim support			
Supervising / organising community service		○	
Supervising / organising training and educational programmes		○	
Supervising drug or alcohol treatment programmes		○	
Supervision of electronic monitoring		○	
Supervision of other community sanctions, namely:			
a. “Compulsory registration at the current address”;		○	
b. “Compulsory regular appointments with the probation officer”;		○	
c. “Restrictions on freedom of movement ‘		○	
d. „Admission to vocational training courses and / or programmes for community impact“		○	
e. “Corrective labour”		○	
Pre-trial report		○	
Supervision of probation sanctions			
Supervision of suspended sentences			
Supervision of arrest			

Supervision of bail			
Supervision of mentally ill or retarded offenders (hospital measures)			
Supervision of special measures for drug addicts			
Supervision of conditional sentences		○	
Help / support for prisoners		○	
Help / support for offenders under house arrest			
Supervision of conditional release			○
Advisory report in respect to amnesty / pardon			
Help / support for persons who are granted amnesty / pardon			

State of the probation service at the end of 2014

In 2014, the number of received sentences for execution in probation services is 11,021. The downward trend in the number of sentences has remained the same for a fourth year and the ratio of executed sentences by offices looks in the same way; for the past year, the total number of executed sentences was 11,031. The number of sentences comparing to the previous three years has decreased by around 500. It is noteworthy that the incoming sentences are now with longer periods of probation measures, making them more difficult to implement by probation inspectors.

This year, too, keeps the tendency for probation to be imposed on persons who have committed the following offences – drunk driving, driving without licence, crimes against property, crimes against a person – injury, crimes against marriage and family, crimes against public order and peace. The spectrum for imposing probation under Chapter Eight of the Penal Code has been expanded – „Crimes against public authorities“ and Chapter Eleven „Generally dangerous crimes“, such as arson, possession and handing of arms and ammunition. During the year, there has been an increase in the number of theft perpetrators (Art.194-197 CC) and those sentenced for crimes related to narcotic drugs and psychotropic substances.

There has been a steady number of convicted offenders that most probation

services work with in the last five years. However, there is a significant increase in recidivism among probation clients who have committed crimes under Art. 343b and 343c of the Penal Code, which leads to the conclusion that the work with this type of offenders needs to be emphasised. In this regard, one is questioning the decision by the lawmakers to eliminate the possibility of imposing probation on persons convicted of drunk driving. The increasing recidivism rate clearly demonstrates the need for more intensive work with this target group, that in the current situation will be subject either to a conditional sentence without the chance of any impact and correction of behaviour, or to an effective sentence of imprisonment with all the negative consequences.

The frequency of meetings is consistent with the sentence, the personality of the offender and the degree of risk for re-offence and harm, and also with the Rules for Assessing the Risk for Re-offence and Harm approved by the Minister of Justice in January 2014. Compared to the previous year, in the majority of offices a meeting lasts for an average of around 40 minutes but it can take up to an hour, according to the education, intellectual level and personality, the specifics of identified problem areas.

The number of individual meetings held in 2014 is 187,489 or 15,624 meetings per month, and the population of convicted offenders that is worked with is about 11,200. There is a positive trend to conduct more intensive meetings at the beginning of the term with offenders sentenced to probation as well as offenders posing medium and high risk. Overall, the number of emergency meetings at the request of probation officers has increased. This year the heads of the probation services have applied a newly developed form of supervision of individual meetings with offenders and thus have an idea of the individual work carried out by the inspector. At the end of the meeting the head of the service provides feedback and respectively guidance for improvement. It is not only the number of meetings that counts, but how they are prepared and conducted, something that inspectors now spend enough time with and strive for high quality.

The number of juveniles sentenced to probation that the probation services in the country work with is 355. Juvenile offenders are mainly perpetrators of theft, but there are cases of traffic offences, too. Their problem areas are similar: attitudes – they follow a model of antisocial behaviour; they lack self-criticism and a sense of guilt. Their self-esteem is mostly inflated and unrealistic.

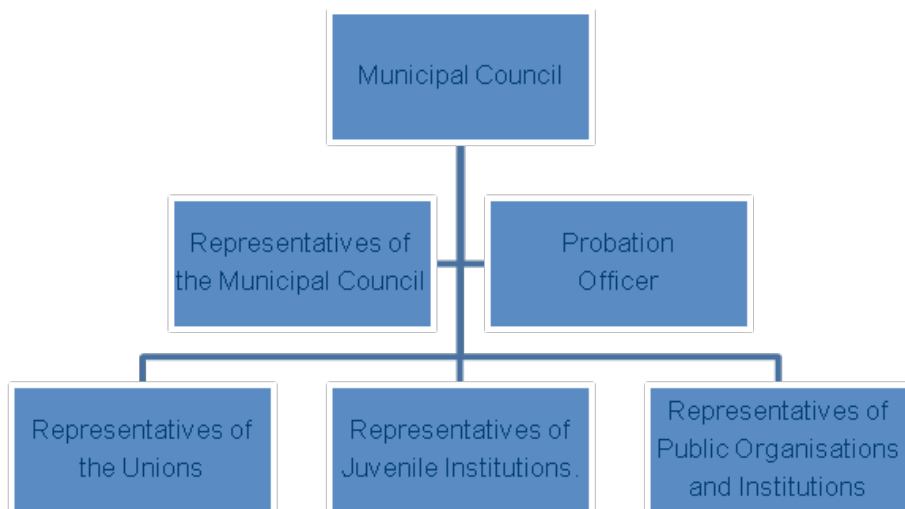
The total number of penalties under art.227, para.1, p.1 of EPDCA is 1057,

compared to 2013 – 1135, and under art. 227, para1 p.2 of EPDCA – 342, while in 2013 it was 426. Penalties under p.1 have decreased by 78 and those under p.2 have decreased by 84, which is a positive trend.

Other organisations involved in probation activity

According to the current legislation - Execution of Penalties and Detention in Custody Act (EPDCA) and the experience and practice gathered so far there are several key partners of the probation system in Bulgaria.

Firstly, these are the Probation Councils. The Probation Councils are public bodies that also involve civil society representatives. Through the Probation Councils, public oversight and control over the probation activities can be exerted and on the other hand the general public can take part in the correction and rehabilitation of offenders. They represent an organised mechanism for community involvement in the process of penalty execution and express the belief that effective correction and rehabilitation of offenders is impossible without specific commitment on behalf of various public and municipal bodies and structures. The Criminal Procedure Code (CPC), EPDCA and the Regulations for Application of EPDCA regulate the structure and the members of these Councils, their functions, powers and activities. Probation Councils are established in the jurisdiction area of the relative district court and are composed of: chairman – a probation officer, and members of the council – representatives of all state, municipal, public and civic organisations.

MAIN FUNCTIONS OF PROBATION COUNCILS

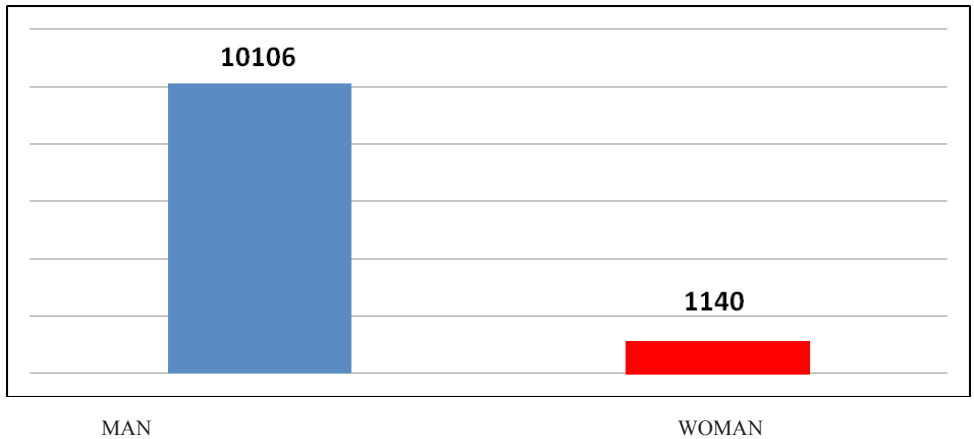
- making decisions on the content of the restrictive measures imposed by the court, their intensity and periodicity depending on the behaviour of those sentenced to probation;
- validating themes and directions of the vocational training courses as well as community impact programmes;
- giving approval of the places where community service is implemented and the type of work that is assigned;
- giving approval to proposals to the court for substitution of probation with deprivation of liberty;
- validating proposals to the court for conditional release;
- validating statements to the relative prosecutor for imposition of compulsory medical measures;
- approving the amendment in the status of those offenders who having serving at least $\frac{1}{4}$ of the imposed measures and terms have proven that they deserve stimulation: changing the compulsory registration regime from daily to weekly, waiving the 10 p.m. and weekend curfew.

In the second place we have the municipality, which appears to be the main partner of the probation services in the execution of probation measures, especially concerning community service. Small town mayors also participate in execution of one of the measures: compulsory registration at the current address, which is most often done daily.

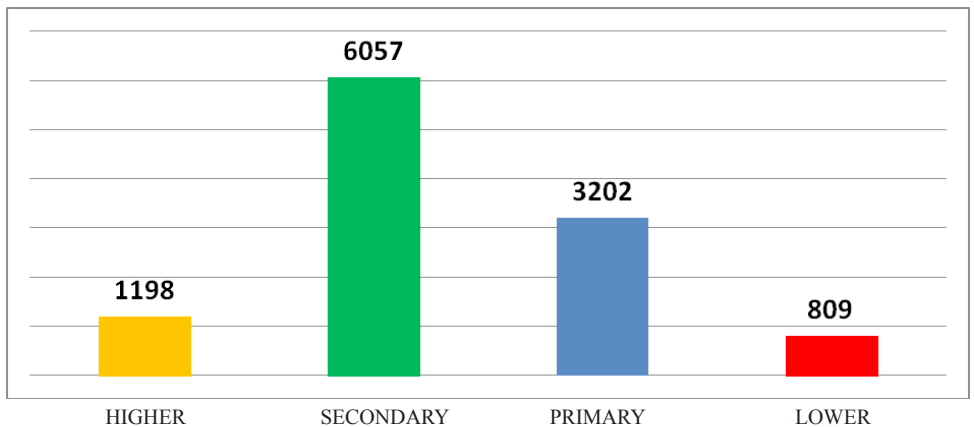
The partnership with the police office in particular should also be pointed out because of its important role in the implementation of all probation activities.

The law on execution of penalties allows representatives of the non-governmental sector, volunteers or citizens to participate in the implementation of activities related to probation. Besides, the law allows probation services to develop and implement projects and programmes in cooperation with NGOs. At this stage, detailed standards and mechanisms for this have not been established yet. Sometimes social work, psychology, pedagogy and law students are involved as volunteers. Some NGOs in the country have signed principle agreements for provision of services to the relevant probation services.

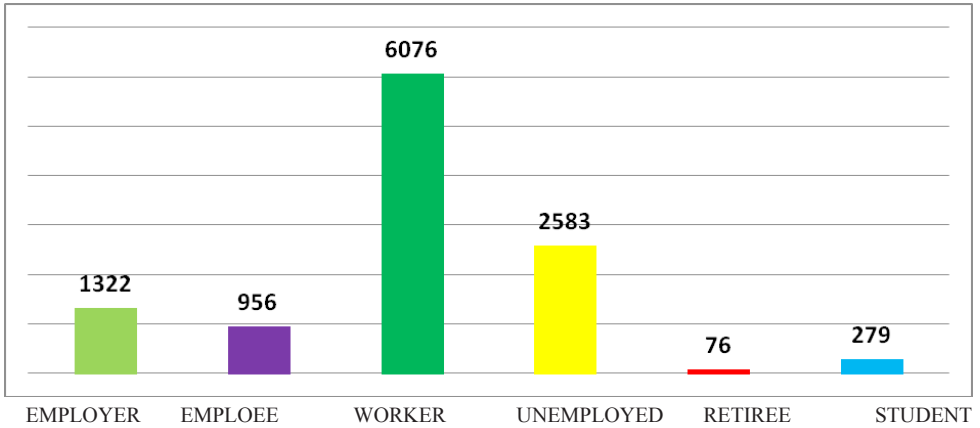
Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 – distribution by gender

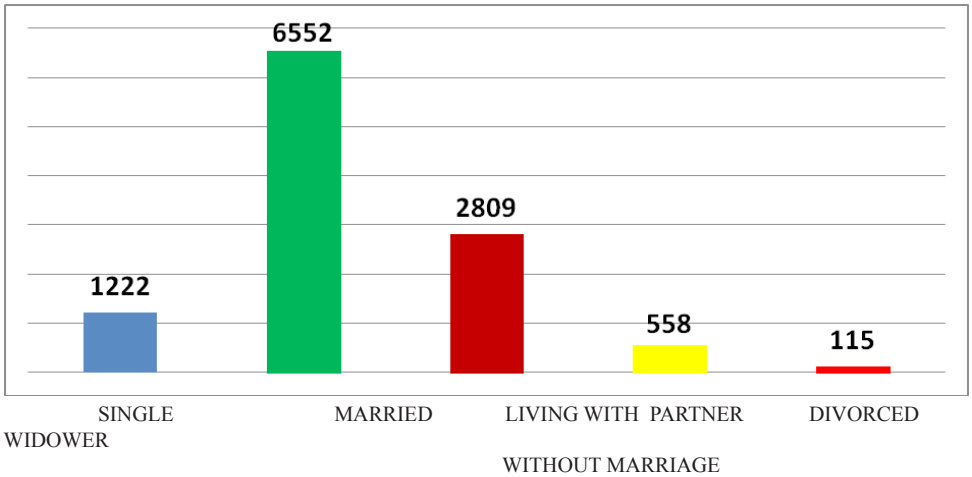
Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 –by educational status

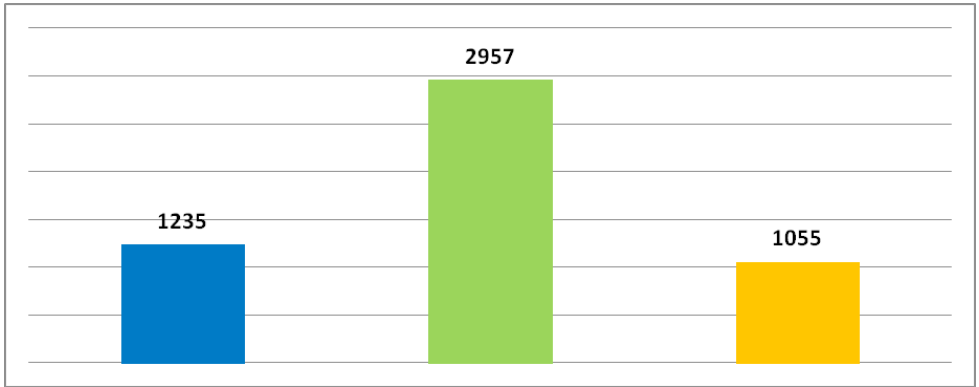
Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 –by social status

Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 –by marital status

Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 –by health status

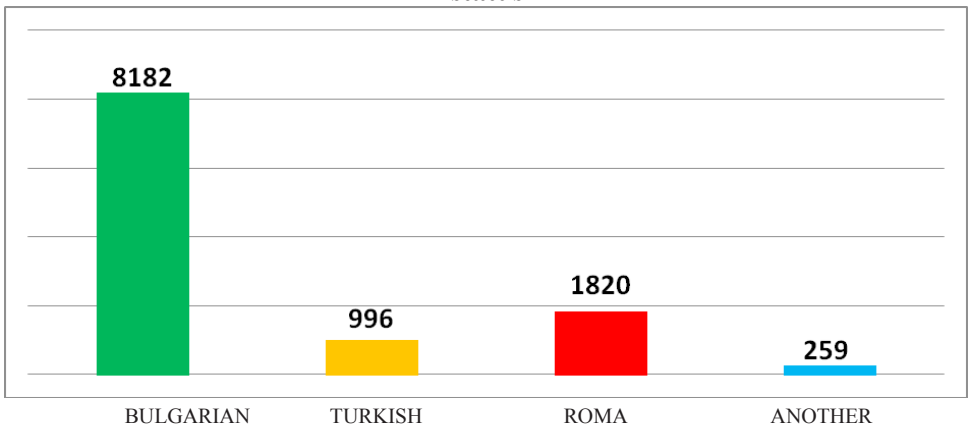

MENTAL AND PHYSICAL DISABILITIES
DRUG ADDICTION

CHRONIC ILLNESSES

ALCOHOL /

Demographic profile of those sentenced to probation in 2014 –by ethnic status

BULGARIAN

TURKISH

ROMA

ANOTHER

III. STUDY OF OFFENDERS’ EXPERIENCE OF PROBATION

Methodology

This was the main direction of monitoring – it was aimed at the probation service as the basic unit of the analysis. The main focus of observation was the actual application of probation in practice. The method used was Case Studies. The most important thing in the application of the method was the use of triangulation in analysing the same issues (criteria for monitoring) through the perspective of various participants in probation process concerning the same case. For this purpose, 28 cases of persons sentenced to probation were selected that were representative for the main types of crime under the Penal Code for which the penalty imposed is probation as well as the main types of measures under probation. Each of these cases was subjected to a thorough analysis from different perspectives: the opinion of the sentenced person and information about him/her; the relationship of the family to the offender and his/her act and possibilities for support; opinions of probation officers and information about the case from their perspective; perspective of the institutions involved in the case, including members of the Probation Council; any other information that was relevant to the case. To this end, the experts made visits to the relevant probation services and held meetings / interviews with the different parties involved in the case. Questionnaires had been drawn up in advance, which, however, presupposed interviews be considered a free conversation on the topic of probation. During the interviews a voice recorder was used. For this purpose, the interviewees were asked beforehand if they had anything against being recorded. If they did not agree, notes were taken by hand. The cases were processed by the three experts after their completion.

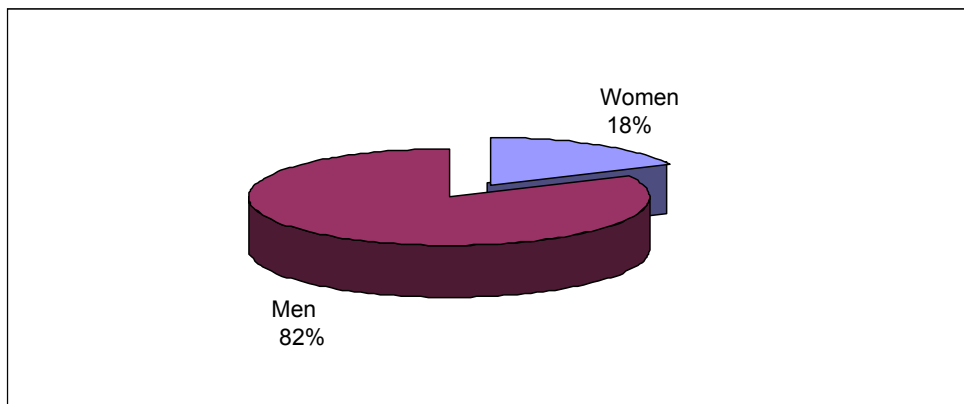
In general, the realisation of this part of the monitoring was aimed at providing information about the actual application of probation in practice – implementing measures, impact on the offenders serving a sentence, effects of the different forms of probation, relation to re-offence, impact on the families of persons serving a sentence or communities where the sentence is being served.

Demographic characteristics of the interviewed offenders

Distribution of interviewees by gender

According to data by the Probation Service, women sentenced to probation at the end of 2014 were 1,140, or 10% of the total population of persons sentenced to

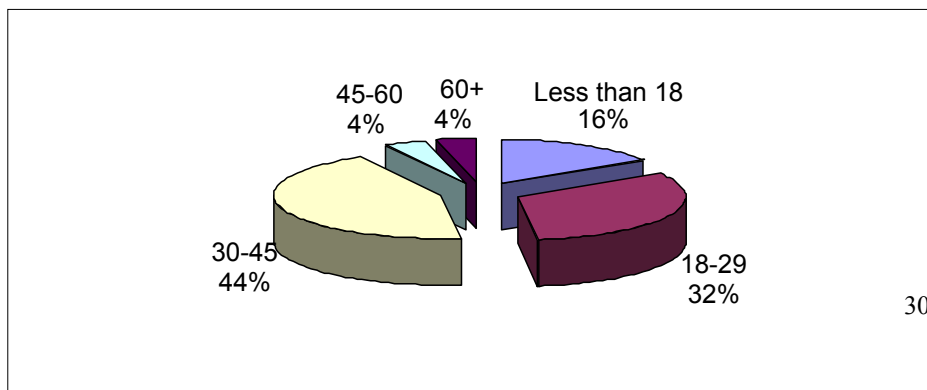
probation. In this regard, in the sample of 28 interviewees the females are slightly over-represented. Given the small sample size, this effect was accepted as a means of getting more detailed information on this group of offenders.

Distribution of interviewees by age

The distribution of convicted persons by age reveals similar indicators concerning the interviewees compared to the general population, with the exception of sentenced minors. As with women, here, too, there is slight over-representation of minors, driven by the need to explore this particular group of sentenced persons in more detail. Sentenced minors were the only ones in respect of whom there was an interview with a family member.

It is worth noting that the predominant group among interviewees sentenced to probation are those of working age between 18 and 45 – 76%. Within this group people aged 30 to 45 years prevail (44%, or nearly half of all interviewees). Only two of the sentenced persons were over 45 years of age.

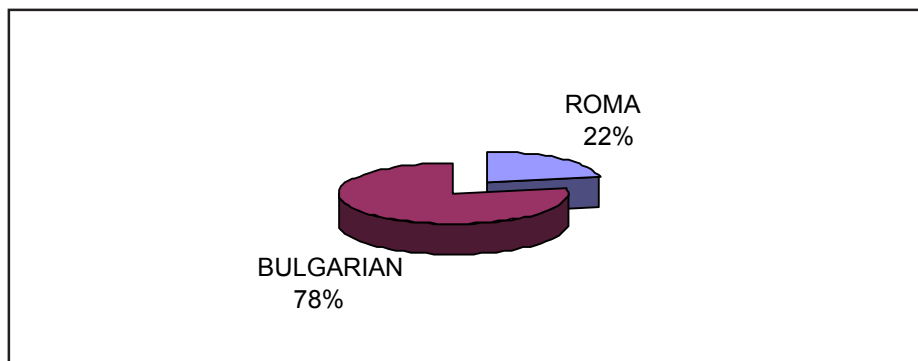
The importance of the age of offenders has long been studied and proven by criminology. Andrews (2005), Maruna and McNeil (2010) concluded that the occurrence of certain ages, and especially the transition from „youth“ to „adult“ in itself reduces the intensity and number of offenses committed. This is also considered by probation inspectors:

- *“Some of them do not realise that they are in the wrong and continue to drive without a licence. Some even come here by car, park it in front, sign and leave. But usually people with higher education, who have not been convicted and are 50-60 years of age, they are from another generation, not the generation of the 20-year-olds, they were raised differently and realise very well their mistake and regret it greatly. At some point, I have nothing to say to them because they themselves understand that they’ve made a mistake. Those who do not realise that are the current generation, 20-25-30 years old, the “generation of the transition”, let’s put it that way. With them, the control exercised both at school and by their parents is greatly diminished.”*

Distribution of convicted persons by ethnic origin

The distribution of convicted persons by ethnic self-identification is one of the most interesting indicators in this study. According to the Probation Service, persons sentenced to probation who are of Bulgarian origin at the end of 2014 were 8182, or 73% of the general population, and the second most represented ethnic group is the Roma, with 16 percent or 1,820 persons. Next are the Turkish and other ethnic groups, with a total of 11%. Within the sample these ratios are generally preserved, and there are no representatives of other ethnic groups besides the two largest – the interviewees of Bulgarian ethnic origin are 78% of the group and those of Roma – 22%.

The discussion on ethnicity and the representation of different ethnic groups in the general population of persons sentenced to probation assumes significance especially when comparing this indicator in relation to persons sentenced to imprisonment. In prisons in the country about 50% of the inmates identify themselves as Roma, but experts say their actual share accounts for about 65%. Such over-representation of this ethnic group is not observed with persons sentenced to probation, although their share remains higher than that in the general population.

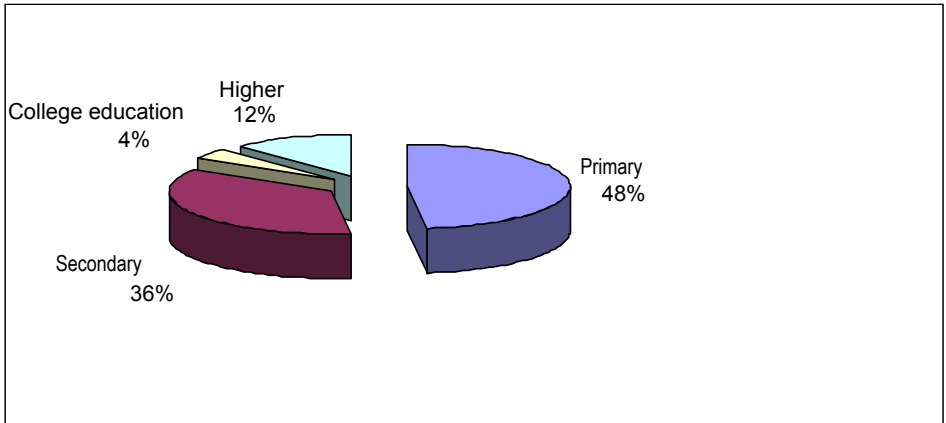

Distribution of convicted persons by education

Appropriate education is essential to successful integration in society and a key prerequisite for reducing recidivism. Education creates opportunities and thus removes the needs of the individual to engage in criminal activity thanks to the accumulation of social capital through meaningful involvement and legal means. A study by Lohner & Moretti 2004 demonstrates that an increase in the duration of secondary education by one year reduces murder and assault rate by almost 30%, theft of motor vehicles by 20 percent, arson by 13 per cent, theft by about 6%. In this respect, it is interesting to note that among the general population of those sentenced to probation in Bulgaria at the end of 2014 persons without education or with incomplete primary education were 809, or nearly 7%. Persons who have completed secondary education prevail – 54%, followed by those with primary education – 28%.

Among the interviewees there are no persons without education, and those with primary education are more highly represented. This is mostly due to the fact that at the time when the interviews were conducted, minors completing primary education were included in this group. Without them the shares of persons with secondary and primary education are closer to those in the general population of those sentenced to probation.

It is worth also noting that 11% of persons sentenced to probation in Bulgaria are with higher education, which is also the approximate share of university graduates among the interviewed sentenced persons (12%).

Offenders view of probation as part of the system of punishments

To what extent probation is a fair punishment

This was the first question from structured interviews with participants in the study. It was important to establish the general attitude of the interviewee, and to provoke thoughts at this early stage of the interview on the main reasons for this attitude.

Most respondents believe that their sentence was justified. The arguments for this, however, are different. Most try to be objective, and accept that the sentence is a penalty for breaking the law:

- *“Yes, it’s fine, after all, I did something that’s illegal.”*
- *“It’s somewhat relative. No, I pleaded guilty, so on paper it’s fair.”*
- *“It is fair. If there’s alcohol in blood, it cannot be unfair.”*

Some seek external reasons for what happened:

- *“Why not fair? We did it to ourselves. But that’s how it is when there’s no one to offer you guidance, to help you ...”*

Naturally, among the interviewed convicted persons there are those who don’t believe that the sentence is fair. Some think that it is too severe for the crime they have committed:

- *“Comparing to these acts, I should say, it’s not. I could’ve got away with just a fine or some community service, but this is very cruel.”*

Others argue (not without some justification, as we will see below when we discuss the importance of the static factor „prior offenses / convictions), bringing forward their clean criminal record prior to the conviction:

- *“... after all, this was my first time, I didn’t know what probation was and I think a year and three months is a little more than what would be normal.”*

It turns out that some specific requirements of the „probation“ sentence have led to serious difficulties for offenders. Below we will examine in detail these problems and challenges.

- *“No, it’s absurd! I suppose that’s the case for others, too. Especially in my case, I’ve missed a job opportunity this year. And my profession is related to resorts.”*

But there are also probation clients, who consider the issue of fairness in the light of the results of the sentence, and here we can share a positive example:

- *“It is right, if they have decided so. To correct myself by means of probation. And I did – I got my licence back.”* (a person sentenced for using a fake diploma, who during the following period of probation attended evening classes, received a diploma and respectively – a regular driving licence).

Probation or imprisonment

Since its creation more than 200 years ago probation has been developing as an alternative to imprisonment. Following the adoption of the legislation for the introduction of this punishment in Bulgaria, many offenders were offered a second (and some a last) chance to avoid placement in places of detention. With all the difficulties and challenges that serving probation may hold, offenders unanimously prefer the alternative sanction:

- *“Probation, because I don’t want to go to jail!”*
- *“As far as prison is concerned, I can’t offer an opinion. But when I heard that the most severe form for my situation was 3 years of imprisonment, I was completely horrified. I first was perplexed by the legislation. First, it’s unlawful – clearly, if they’ve signed it, they must be right. However, putting me in jail just because I was having fun?! Otherwise, what can I say about probation? Either way you feel judged, punished for something. As much as I don’t deserve the punishment, I am still punished. I’m a man of principle, so the time, the day, the signature and that’s it.”*

Part of the respondents based their preference of probation on personal experience with places of detention:

- *“Probation is, kind of, a big commitment. We have made this commitment and we have to comply with it by all means, because otherwise it can get worse. I’ve seen what’s inside. I mean, it’s not for people like me. I’m not used to being idle and staying locked up. Four months seemed a lot.”*

- *“It’s bad in prison! I’ve already learned a good lesson.”*

Others rely on what they know about the prison from relatives and acquaintances:

- *“Probation. Signing and in two months I’ll be clean. My father was in prison. He says it’s very bad there.”*

- *“I have an idea what it is, because half of my friends work in prison as guards. Every day we’re together and I’ve heard from them. I don’t know what’s inside, but they say it’s not pretty.”*

- *“In prison is worse. For example, when I think of my son, because in prison you can become more malicious, but on probation you have a better chance to fix yourself.”*

An opinion was shared that probation is a positive innovation for people who have committed minor offences and deserve another chance:

- *“I’m terrified of prison! But no, specifically, I haven’t faced probation. Before, from what I read, when it was introduced as a measure, I think it gives people a chance. We can’t have everybody in prison. There are different types of crimes – more serious, lighter, I don’t know, depending on the nature of the crime. Probation is a good solution for people who somehow have found themselves on the wrong side of the law, consciously or not. I’ve read quite a lot, for example about people at a lower level, with more basic thinking skills, and having in mind also people’s poverty as a whole, someone stole two sausages from the store. He’s stolen them in order to satisfy a current need, need for food, and I don’t think such a person belongs to prison. There are people who siphon bank accounts. Financial fraud in the state, now that is a crime.”*

The offenders point out to various reasons why they would prefer probation to imprisonment. Maintaining the family relations and the freedom of movement stand out as core values for the probation clients:

- *“Probation. In prison you have no freedom. No contact with your family.”*
- *“Well, it’s better to be on probation than in prison. At least for me it is so. I can do my job, be with my children, with my family, while in prison, what?! “*

Moreover, most offenders are aware that the probation punishment is not as easy as it seems:

- *“Probation is a lighter penalty, but not so light, because twice a week you have to arrange your schedule... In my case, I have two children and it’s a little difficult.”*

Only a single participant in the survey shared that he had no worries about going to prison. It is worth noting that this was a person who had never been in prison:

- *Interviewer: Do you think probation has changed your attitude towards committing crimes? Or to crimes in general? Let’s say, for example, that you were afraid to go to prison?*

Offender: I was never afraid.

Interviewer: You are not afraid of prison?

Offender: No. Why should I be afraid? I’ll be just a little more seasoned.

Interviewer: I don't wish it on you.

Offender: You listen to nonsense all day long. I suppose so. I can't put two and two together. There are people there, too."

In conclusion, and in contrast to the opinion we just discussed, we should mention the opinion of another of the offenders, who clearly sees the possibilities to avoid committing further offenses, which probation can offer, compared to prison:

- *"I think there is no room for comparison. We have, well, not exactly legal culture here...I don't know how to put it. Generally we understand what we must do in order not to repeat those mistakes. What can we learn from prison? It won't help us in any way!"*

Probation or conditional suspended sentence

As established through preliminary research, in our country there is some discrepancy between the views of the legislative body and the offenders when it comes to the relative weight of the different penalties in the Penal code system. A conditional prison sentence is in its essence a sentence to imprisonment, and stands higher in the system of penalties than probation. While probation is a separate-punishment and violation of the relevant probation measures does not necessarily lead to deprivation of liberty, the breach of the terms of a conditional sentence usually results in the offender being imprisoned. This is the logic of the legislative body. Things are seen in a different way by the offenders, however, and in a huge number of cases the lawyers of these persons try to bargain with prosecutors in order to obtain exactly a conditional prison sentence for their clients, rather than probation.

- *Inspector: "And at your meeting last time, as Mr. Dimitrov said, a lot of the people who already know what probation is see that it's a serious penalty. The majority now prefer conditional punishment, they ask their lawyers to get them suspended sentences. And since I mostly deal with them – parole and conditional release for those on probation, I think the best measure is meetings with an inspector, because when someone is imposed restrictions, he can't go to work, for example a ban to visit some places. The prison has re-educated him in some way."*

Often the lawyers play a major role when their client receives a suspended sentence instead of probation. They follow their own logic, which is well described by a probation inspector:

- *Inspector: "In the beginning, when I started 5 or 6 years ago, most of the cases were like his – people not in their youth and with a first conviction. I think this is what happened: in legal terms, their lawyers advise them to bargain for a suspended sentence to such a person because he's not expected to re-offend and lawyers in a case like his advise him to take the suspended sentence, so as not*

to deal with probation. And now those that come to us have been subsequently convicted for driving after alcohol consumption. If the suspended sentence is three years, right after that he'll be rehabilitated immediately. Here with probation this applies again because he'll first serve a year of probation and will be rehabilitated in three years. If he's sentenced conditionally, then most probably his probationary period is three years and it begins right away."

Those sentenced to probation also have their own arguments in favor of conditional sentencing. The most often cited one is the fewer restrictions included in a conditional sentence, and often the shorter period of occurrence of rehabilitation after serving the sentence:

- *"I prefer suspended sentence, otherwise I can't work."*
- *"At my trial I was offered an agreement, a suspended sentence or probation, and they advised me that this was apparently the lighter punishment and it didn't stay on your record, but looking at it now, I can't see any difference from the suspended sentence. The same period – three years must elapse after that."*

In practice, it turns out that many of those convicted did not know in detail about probation and have often been surprised by the intensity of the activities and obligations, which a probation sentence includes:

- *"Probation is not easy, it's an engaging punishment. Although it's supposed to be lighter than the conditional sentence, you can make your conclusions, because there are things you need to consider, even if it is just a signature. While the conditional sentence passes by in a more lightly way, the term expires and ..."*

However, a positive observation is that there are offenders who understand the rehabilitation effect of probation compared to a conditional prison sentence:

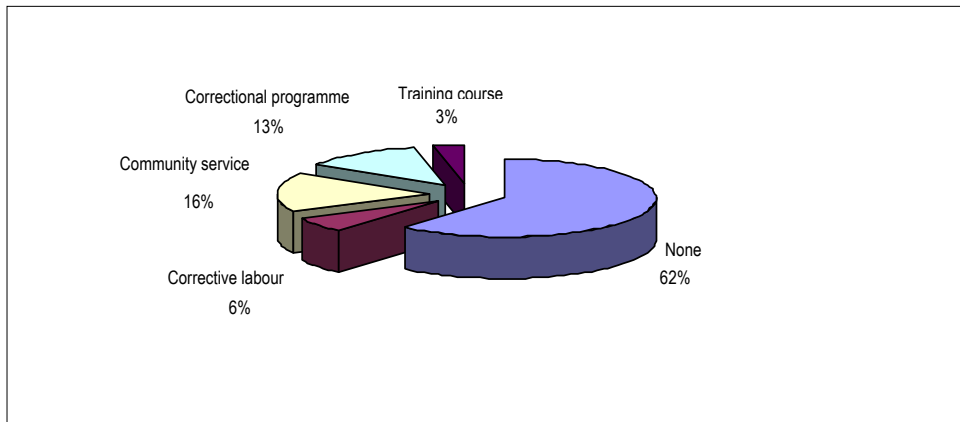
- *"With a suspended sentence I would have hardly realised exactly what mistake I made. Here, I pretty much realise what I have to do so that this wouldn't happen again."*

Organisation of implementation of probation measures

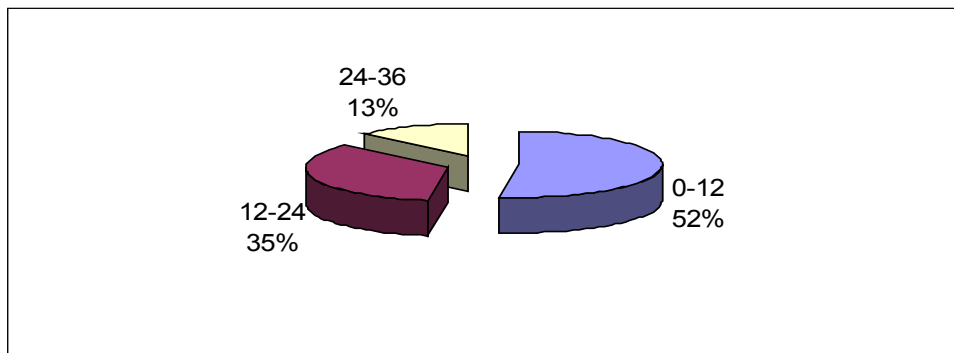
Unlike the sentences of "imprisonment" whose content is determined mainly by the administration and specialists in prisons, the content and measures constituting the penalty of "probation" in the country are defined by the court. According to the General Directorate of Execution of Penalties 62% of all sentences involve only the two compulsory probation measures – registration at the current address and regular meetings with a probation inspector. 29 percent of the convicted persons are sentenced to community service and those included in correctional programmes are only 9 per cent.

In the sample of the interviewees those sentenced to a correctional programme are a little more at the expense of the weaker representation of persons sentenced to

community service. In the sample, the offenders sentenced to probation who have been assigned only the compulsory measures by the court are 62 percent. Even at this stage we can make an extremely important point – for almost two thirds of the convicted the only measure that is likely to exert a corrective impact are the periodic meetings with a probation inspector. This fact highlights the role of the individual probation officer for the successful or unsuccessful integration of the offender.

Another important detail in relation to the penalties imposed by the court that include “probation” is the duration of the probation measures. According to the General Directorate of Execution of Penalties, the reduction of the number of executed probation sentences is accompanied by a marked increase in the duration of those sentences. For the period between 2010 and 2015 out of a total of 75,541 convicted persons 57,542, or 76 percent, served “probation” for a term of up to 12 months. 12,993 persons served a probation term of 12 to 24 months (17 per cent) and 5006 (7 per cent) – a term of 24 to 36 months.

In the sample of interviewees there is a slightly higher share of persons serving medium-term sentences of 12 to 24 months— one-third of the interviewees. The majority are still short sentences with a limited time to exercise corrective effect on the person.

Compulsory registration at the current address

This is one of the two compulsory probation measures the court imposes when defining the probation penalty. The regime of signing is different and may vary depending on how the offender complies with his/her obligations under the sentence and whether he/she cooperates in reducing the risk of re-offence. Most of the interviewees report to the probation office two or three times a week.

According to the majority of offenders sentenced to this measure, its execution is organised in a way that does not interfere with their normal activity:

- *“I don’t mind! I mean, in terms of time. I come, sign around 8:00 and leave.”*
- *“Signing takes place between 8:00 and 10:00, if you start work at 8:30 you have enough time to come. Especially here in Blagoevgrad, it’s not a big city, you don’t travel that much. It’s just a signature – you come in, sign and go to work.”*

Naturally, the obligation can hardly be described as pleasant, and some of the offenders considered it precisely an obligation that they must comply with in their day-to-day life:

- *“I don’t enjoy coming here, but it’s not a hard thing to do.”*
- *“I manage, the hours are convenient, I try to fit it in my work schedule somehow. As a whole, I’ve accepted it as a sort of an obligation that must be fulfilled.”*
- *“I work for myself and I can adjust, but it does cause me inconvenience, no question. But I have my punishment and I will serve it. I’ll make some arrangements at work, so that it won’t be a problem.”*

Indeed, people who have a job face more difficulties observing the measure:

- *“I always go there before work so that I can get it off my hands, because now, after they’ve changed my working hours, there’s no way I can squeeze it in by 5 p.m. My office is on the other side of the town, plus I don’t drive... I’m here every morning at 7:30.”*
- *“Twice a month I meet with a probation officer and twice a week I go to [the village of] Joakim Gruevo to sign. I’m now busy and it’s a lot of inconvenience. But when you’re guilty, you have to pay.”*

The possibility of implementing the measure not at the probation service but in specifically designated offices (e.g. the mayor's office in places where there is no probation service unit) is of great benefit to sentenced persons. On the one hand, this enables people who have a job to manage to comply with their employment duties:

- *Inspector: "In the morning, he goes to work at the greenhouses from 8:00 a.m. to 2:30 p.m. Going home at 3:00 p.m. he gets off the bus and by 5:30 p.m. he has to be at the mayor's office to sign."*

- *Inspector: "Some, who work all day, complain a little that they have hard time with the registration. We try as much as we can to be understanding and not to interfere with their work, especially for those who have permanent employment contracts. But there are some things that need to be done and it's up to them to contact the management."*

On the other hand, there is the purely financial aspect, too – part of the sentenced persons would be very stressed financially if they had to travel several times a week to the town, for example, in order to put their signature:

- *Mother of offender: "It is hard because we don't have money, every month we need to borrow from people in the village for him to come. Plus he doesn't get benefits any more. The trip is a problem because he needs to take a bus. In the village it would be better, he won't need to borrow money anymore, the money must be paid back."*

There are also cases when offenders share that the positive effect of probation compensates for the difficulties:

- *"I currently have a job and it's such a job that I can't be away for long. I'm not saying it's hard, I'm even glad I'm coming here because I take in, sort of, information, they explain, they make me think. When I think of it later, it turns out the things you've learned are true."*

Some places have arranged for additional flexibility in the implementation of the compulsory registration, and the sentenced persons are given the possibility, in an agreement with the inspector, of signing on a day other than the scheduled day:

- *"They take my needs into account. Generally, signing takes place on Mondays and Wednesdays, and there is an additional day – Friday. If you have some urgent work, the inspectors are quite tolerant, you can call and say you'll be late."*

Given the difficult task of probation inspectors to establish positive relationships and build trust with the sentenced persons, it is necessary to balance the efforts of

the General Directorate of Execution of Penalties to stop the practice of probation officers to set the date and time for the monthly registration in a way that is convenient to the offenders. On the one hand, there is the authority of the probation inspector and the relevant probation service – after all, it is an institution that organises the execution of a penalty. On the other hand, a key principle of probation activities is being support rather than an obstacle to the successful reintegration of offenders. It is therefore logical, subject to necessary supervision by the GDEP, that probation inspectors still have certain discretion in terms of scheduling with the sentenced person both the monthly registration and the periodic meetings with them.

Periodic meetings with a probation officer

The implementation of this measure is key in terms of correctional work with persons sentenced to probation. As already discussed, with 62% of the sentenced persons the court has imposed only two compulsory measures (compulsory registration and periodic meetings with the inspector), which practically means that working with the sentenced person within these periodic meetings is the only opportunity to exercise correctional impact.

The frequency of meetings depends on the sentence term, the personality of the offender and the degree of risk of re-offence and harm. The number of individual meetings held in 2014 is 187,489 or 15,624 meetings per month were conducted with sentenced persons. With a total population of 11,256 offenders that the probation system works with, this means an average of 1.4 meetings per month for each offender. Data provided by the General Directorate of Execution of Penalties demonstrates two important trends. The first one is the increase in the number of meetings and the more intensive work at the beginning of serving the sentence as well as in respect to persons posing medium or high risk of re-offence and harm. The second trend is the increase in the number of meetings at the discretion of the probation inspector and at the request of the sentenced person.

One of the main intended effects of the regular meetings with the probation inspector is motivating and building a trust relationship with the sentenced person. In this regard, attracting the offender in the planning of activities within the sentence is an important element of generating motivation in them. Taking into account person's commitments (e.g. work), as well as the possibility of flexibility when needed (for valid reasons) in scheduling and holding periodic meetings help strengthen their motivation. Most of them realise anyway (or start to realise in the course of serving the sentence) the need to comply with the requirements of the probation measure:

- *“Sometimes I can’t find anyone to come with, so I come by train, but so far I’ve always come here, I haven’t had any problems. Only once I couldn’t manage, so they came to me. They told me I needed to be regular every month.”*

Therefore, it is not justifiable to unnecessarily aggravate the situation of those who have a permanent job, and the flexibility on behalf of the inspectors working with such persons should be encouraged.

- *“At my workplace they all know where I come from and even my employer’s quite understanding. It is good that my inspector is understanding, too, because if I’m scheduled for 4 p.m. and I’m working, I can cancel and go the next day.”*

Those who are not bound by working hours and structured commitments do not feel the meetings interfere in any way.

- *Inspector: “He tells me it’s not a problem because apparently he works for himself. When we schedule our meetings he says: “Whenever it’s convenient for you.” When he’s been working on a project, it shows – he comes in work clothing. Today he was dressed normally.”*

In respect to persons sentenced to more than one measure, who need more intensive work, there’s also a possibility for a more flexible approach – e.g. holding the periodic meetings in the days when the person does community service. In cases when such a combination is made, it is important to maintain the usefulness and purposefulness of the meeting and to prevent treating it as just a formality. This is something to be monitored by specialised supervision by the heads of relevant departments.

- *“With the inspector assigned to me we meet 3 or 4 times a month, we meet once a week. When we’ve seen each other and I don’t have community service scheduled, I don’t come. I’m just trying to combine things: when I do my community service hours, then I meet with him.”*

Ultimately, evaluating the purely subjective experience of the sentenced person, the combination of preliminary scheduling and planning of meetings and the possibility of flexibility in their implementation has as a result that none of the interviewees has shared particular difficulties and problems related to the need to participate in meetings with the inspector.

- *“I, personally, don’t mind. But I think for someone who has a regular job and needs to be away from work because of this, it’ll become a problem at some point. Especially, if he doesn’t want to get the employer involved, this can complicate things a bit. For me, it’s not a problem, because I decide how much and when to work and there’s no one to hold me accountable why I’m away from work*

for an hour every week. Everything's very well organised. They're trying their best not to make it too complicated for us."

Inclusion in vocational training courses and programmes for community impact

According to data by the DG "Execution of Penalties" in recent years there has been a decline in the imposition by the court of the measure under art. 42a, para. 2, p. 4 of the Penalty Code. However, as a result of targeted efforts to motivate potential participants in programmes for social impact, the Directorate reports that in 2014 programmes were implemented in already all probation services in the country.

The evaluation of the interviewees sentenced to probation in relation to programmes is too general. The interviews with inspectors working with individual cases reveal more details about the effects of participation in such programmes. In certain cases, successful completion of a programme could lead to beneficial consequences for the person and then, along with the corrective impact of the programme itself, a positive effect on his/her motivation is achieved.

- *Inspector: "We worked on the programme "Improvement of social skills and competences". At the multidisciplinary meeting we even decided that having completed the programme and with no infringements on his part, his regime of registration should be alleviated. For two months now he's been on a limited regime. He comes to sign once a month, in the summer he went through it, e.g. there was no evidence of any acts. An alleviated regime of registration, which allows for much more things, but his self-control has increased quite a lot since the beginning. He's aware of this and says it very often."*

The motivation for participation is important in relation to the work done by the inspectors. Here the challenges are two – on the one hand, creating real motivation in offenders sentenced to the measure "inclusion in a programme for social impact" to participate fully in the programme:

- *Inspector: "Not all cases are good. There are cases where these programmes are merely a formality: it comes and goes and he only does it because he's required. Ultimately, the result is almost the same as in the beginning. Many people need something more extreme because they themselves have been in such situations."*

Crucial in this case are both the quality and content of the programme and the skills of those conducting the programme to stimulate and retain the interest and motivation of the offenders involved.

The other challenge is motivating the persons who haven't been assigned with "inclusion in programmes for community impact" by the court to participate in such:

- *There are both voluntary and compulsory programmes. But it's more difficult with the voluntary ones. For someone with a job it's difficult because the programme takes up time, it's twice a week. Besides, people don't like spending their private time for these things."*

In fact, the importance of motivation and attitudes for achieving the positive effect of the programme is summarised by one of the interviewed inspectors:

- *Inspector: "The programmes are active, but only for those who decide that they want to get something from them. If a person is negative, he won't learn anything. This is why we try to explain kindly that this can be beneficial for them. They can be useful even for us, if we bring them into our programmes. Many of them say they have really learned something. But for those who come with a negative attitude, it cannot happen."*

Among the objective obstacles and challenges in the implementation of programmes for community impact, a specific problem stands out related to the educational levels of the potential participants. The programmes implemented by the General Directorate of Execution of Penalties are cognitive-behavioural interventions in their nature that require a certain intellectual level, cognitive skills and at least basic literacy and education. Not always the offenders fully meet these criteria:

- *Inspector: "He's placed in a programme for driving under the influence of alcohol. So far we have covered six topics, i.e. the heavier subjects have already been dealt with, and he has given a relatively good feedback, given that he's not very well educated. He has completed secondary education but in the so-called "agriculture" schools, where how well he drove the tractor was more important than reading, writing, etc., but he's doing relatively well, I think."*

Training courses

Enrolling in training courses is one of the most rarely imposed measures within the probation penalty. In 2014, only 99 persons were enrolled in vocational training courses, 60% of them were concentrated in four regional offices. In thirteen of the 28 regional services there was not a person sentenced to this measure.

Among the interviewed convicted persons only one had been assigned with "inclusion in vocational training courses" by the court and it was assessed as a

positive experience:

- *“For me there is nothing wrong to complete a course that would help me to learn something new. For example, I can’t sew a button, so why not learn how to sew?! Or to become a manicurist or a hairdresser. For me this is only a plus. It’s only that they’re very expensive and I can’t afford it, the cheapest one was on computers.”*

Despite the lack of an imposed measure, there were cases of convicted persons for whom there were opportunities for inclusion in education and training. In that particular case, the person was motivated by the opportunity to complete their primary education and acquire driving licence:

- *“I found out about something I can attend, it’s in the field of agriculture. I can finish the eighth grade there.”*

Community service

According to the General Directorate of Execution of Penalties, in 2014 community service was imposed on a total of 3854 people, or one third of the total number of those sentenced to probation. As a result, the same year, 545,382 hours of community service were done. Given the locations where the work is done and its very nature, we could base potential calculations of the financial benefit from implementing the measure on the minimum wage rate per hour in the country – 2.50 BGN per hour to date. Even at this minimum amount, the value of the community service is significant – 1,363,545 BGN, or 12-15% of the budget of the entire probation system in the country.

It was important for the study to explore the subjective experience of the persons sentenced to community service. At first, the focus was on the possible difficulties that the measure could have created for them. These difficulties were mostly associated with the need to combine regular work engagements with the community service hours that the person needed to do:

- *“Yes, it’s kind of hard, because I have to work and I have the community hours to complete.”*

Those who had no permanent job shared difficulties in trying to start a job:

- *“Community service is a little problematic because I can’t start work, the hours aren’t convenient for me.”*

Others share concerns about the danger of losing their jobs because of the requirements posed by the community service measure”:

- *“If this affects my regular job, it’ll be a problem. And if during that time I lose my job because of this community service, this will be a minus, a big one at that.”*

The second important aspect in the study of subjective attitudes towards the community service is linked with the hypothesis that due to the low profile of the work done and the fact that it is most often performed in public places and public institutions, community service is considered “humiliating” by most of the sentenced persons.

This hypothesis was not confirmed by the study, but we have to take into account the extremely small number of interviewees doing community service. However, we can outline a few factors that can encourage a person to take a positive attitude towards this obligation. In this regard, the attitude of the officials responsible for implementing the measure is important:

- *“I don’t think it’s humiliating. I work in jail; it’s not bad. I mean, they treat me well.”*

One of the interviewees shared an interesting opinion:

- *“No. I feel normal, because I know that many will work there after me. Today I’m there, tomorrow somebody else. For example, 30 people are working, so what?”*

This statement provokes us to formulate an important principle for the implementation of community service – the type of activities and the sites where the hours assigned by the court are being done should be determined in a way that does not give privileges to certain persons and the work at different sites should be perceived as relatively equal.

All these aspects are recognised and well understood by the probation officers, an interviewed inspector summarises well those issues and challenges:

- *Inspector: “The main problem, and it’s not only for him, for others on community service, too, is that for some, it seems, this measure is somewhat counter-productive. As the previous man who was here said, he has a job but if he had to do unpaid work and lost his job because of this, then the whole positive effect would be gone. Because community service, right when we were starting we tried to explain the meaning of this work. Its very name shows it’s work that you provide freely for the benefit of the community not a particular person, these are social projects of social importance, etc. But there’re very few such projects that are of real social importance. For example, we have in Vinnitsa “Home for Children Deprived of Parental Care”, etc., but it’s only for residents of the neighbourhood and is quite*

remote from Varna, so not everyone can go there and do their unpaid labour. As I said, I've been in this office for 10 years, and most people, when we tell them where the place is they need to go for community work, most of them, even if it's difficult, are motivated to go and help; because they don't help the state as some abstract concept but specific children. Even if they just fix the yard or a door or a squeaky window, no one, in fact, interacts with the children themselves; but the fact that they help such a care home, such an institution, because it's not these children's fault that they've been abandoned in such homes. I.e. when we look at the social side of things, most of them go willingly and really want to complete their hours. The problem is that when they find a job, for those who initially didn't have a job and later found one, it starts to get in their way, just as with Gabriel now. He got a job and now this is a problem. We can't replace community service at this stage only because he's started a business, but it's still in a trial stage. If we have to make deductions from his salary, we can't do it as his salary is not regular. He has to combine his things but organising his time is very difficult for him. And I think this measure is now becoming a burden and the social impact will be lost."

Corrective labour

According to the General Directorate of Execution of Penalties the implementation of the measure of corrective labour is well organised. The only problems are caused by unfair employers or sentenced persons who change their workplace without duly notifying the probation service that they are starting with a new employer.

For the sentenced persons the attitude of the employer and whether they appreciate their employees is of paramount importance. In certain cases this can be a strength – a key factor in overcoming risk:

- *Inspector: "I visited their office, I brought a notification letter, I contacted these people. At the very first meeting they assured me they would cooperate and I haven't had any problems with them. As soon as the wages are transferred, the deductions are ready, too. In order to keep him as an employee, the employer even reappointed him to a new position – mechanic, otherwise he was a truck driver. Apparently they value him as an employee since they provide so much support. This is a strength for him because of the support he receives from his employers – a stable workplace.*

The measure is implemented in an even easier way with self-employed people or those with their own business:

- *“I have a business partner and we run a real estate company. 15% of my gross monthly payment is taken out. He accepts it as normal, that’s why we’re partners.”*

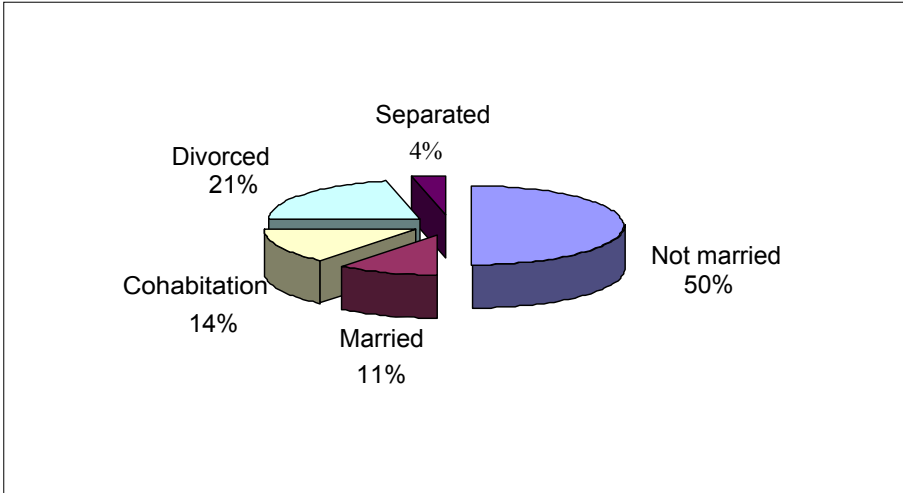
If we make a comparison with the number of persons sentenced to community service, we will notice that the share of those assigned with the measure of corrective labour is very small. For 2014, it was 413 persons or only 3.7% of the total number of persons sentenced to probation. Given the fact that two-thirds of them are employed and have more or less regular income, we could recommend wider use of this measure by the courts. This should be combined with targeted work of probation inspectors with employers to ensure that they will not unnecessarily aggravate the situation of the sentenced person.

Effects of probation

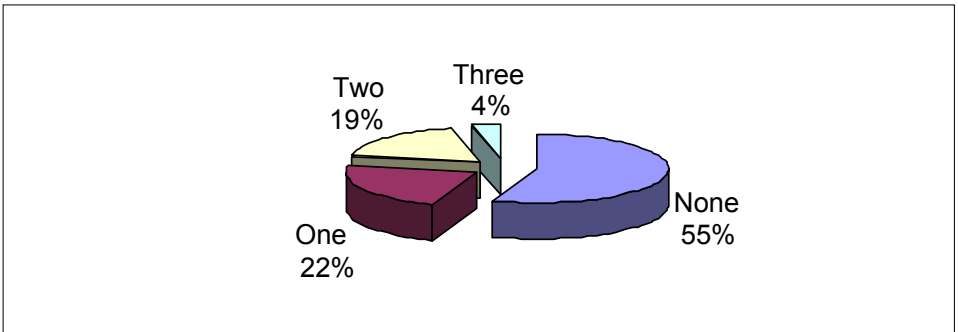
The role of the family as a supportive factor for the convicted persons

Several studies, including a Bulgarian one (Rusinov, Momchilov, 2007), highlight the family of the offender as the main, and often the only, supportive factor. These conclusions are based on principles, well developed in criminology, according to which the existence of social and emotional support, on the one hand, and the development of empathy and the need for the individual to take care of an important close person, on the other, significantly reduce the risk of a new offence (Marwan al., 2011).

In this regard, it was important to explore family relationships among the interviewees in the present study. From a demographic point of view, two indicators are important – having a significant other (spouse), and having children who the sentenced person takes care of. The data on demographic characteristics of the convicted show an alarming fact – more than two thirds of the interviewees do not have a partner in life. Half of them have not been married, and another quarter are divorced or separated. From a methodological point of view we should take out the four interviewed minors from the statistics. However, the proportion of the singles remains disproportionately high – 67%. Only three of the sentenced persons live with their wives, and another four live in cohabitation.

These indicators are the reason for the small number of interviewees who have their own children. Less than half of them have children, and usually it is one (22%) or two children (19%). Only one of the interviewees had three children. Even with the exclusion of the group of minors from the analysis of the statistics, the proportion of persons without children remains high.

The role of children who the offenders should take care of is almost always positive. They can play a role as a catalyst for strengthening and improving other family relationships, which in turn can become an additional resource for the sentenced person:

- *Inspector: “She sees her father very rarely. Only now when she’s grown up, they meet once every 3 or 4 months. With her mother they currently keep in touch but not so much for herself but for the child who is 3 years old.”*
- *Inspector: “Otherwise, from her family side – she has two sisters and a*

mother with whom she's very close, and she gets very strong support from them, she can relax, she relies on them. In her case this is very important because she is fighting with her ex-husband over child custody and I feel that having someone to rely on makes her feel very confident. She's not alone, although her parents live in villages far from here."

For those who have a partner they can rely on, the process of serving the sentence generally goes more easily and with a better effect:

- *Inspector: "He's divorced but lives together with his wife. There is no specific data. Like any couple, they also have problems, but there aren't any extreme situations between them. They all continue to live in the same building. We maintain contact with his son and his ex-wife. His son also has a partner that he lives with. He says: "I'm trying to adjust, not to stand in the way of my son and his girlfriend." They all live under the same roof."*

Moreover, the mere fact of having a partner has a positive effect, regardless of the actions taken by the probation inspector to get the partner involved, especially when the latter plays a positive social role:

- *Inspector: "I think his wife knows. With some of the wives I've spoken on the phone, if the person was absent or something, but in his case I didn't have to because he's strict. Generally, I seek the cooperation of the family if there are problems with the person – if he misses meetings or acts in a strange way. In some cases, from the very beginning it's the family that tries to contact us asking questions, who we are and why we ask the offender for meetings, etc. Then I'm very grateful if I can get in touch with the relatives because it helps our work when they get involved. In this case I haven't had contact with his wife, but I think she influences a positive effect because she has a job, they are together."*

There is also a positive effect as a result of the possibility that the partner can put pressure on the offender in order to help them overcome certain criminogenic attitudes:

- *"Yes, we all live together, but we are not married, we live as a couple. They keep nagging, tell me to be careful where I go and what I do, to think ahead. I used to drink a lot. Too much! "*

It's only natural that in the absence of a partner and children (and hence the traditional nuclear family) for the majority of sentenced persons other relatives assume the role of a supportive factor. Most often, and particularly with respect to minors, the key role is played by the mother:

- *Mother of offender: "Of course I take care of him! I'm helping him."*

- *Mother of offender: “They’re all good children, they listen to me, all five of them, I have no problems with them. She made a mistake and did what she did, what shall I do with her? I help them. To abandon her – no way.”*

- *Mother of offender: “Of course, what mother will leave her child? Whatever it is, we’re going to take care of him.”*

The supportive role of the mother is explicitly recognised by the probation inspectors:

- *Inspector: “In this particular case, she really is the one supporting him. The mother has always responded to my calls when it was necessary, although she works in shifts and it’s hard for her to go out of work. She’s never refused contact with another institution when we’ve asked her. In the beginning she had to talk with the school psychologist and the class teacher, and to maintain closer contact. She also had to meet with the Child Protection Department if she needed any help, so that they can assist her and give her guidance. I haven’t met her partner.”*

It is most often the mother who is concerned and cooperates with the probation inspector in the process of execution of the sentence:

- *Inspector: “He has his parents’ support. Unemployment, alcohol, lifestyle and his friends hold him back, though. Most of his friends are also sentenced to probation. I think he needs to change his environment, but this will happen only after he finds a job and starts interacting with other people. His mother now has only one son and, of course, she’ll want to save him. Especially realising that she’s lost a child and doesn’t want to lose her other child, too, in such an absurd way. For example, to get drunk and die of alcohol poisoning. I get in contact with her sometimes to check things, but she herself contacts me, too. He hides things from me that she then tells me about. But she’s honest and seeks help through me: to talk to him, to [help him] get a job, to guide him. I haven’t spoken with his father, but his mother is very worried and is doing her best: takes care of him and his children, runs the household and tries to be responsible, as much as she can.”*

We can often witness support by the other parent, too:

- *Mother of offender: “We have no family problems. Our relationships are good. I think he’s too naive because his father and I, we have given him so many examples, but there’s no change at all, no understanding whatsoever. I feel I’m being annoying, no matter what I say. We talk to him constantly, last night my husband talked with him a lot, but ...”*

Sometimes it is precisely the other parent, the father, who takes the initiative to support the offender:

- *“My parents are somewhat glad that it’s probation ... My father has told me not to drive when I’m drunk, he has tried to protect me and from that moment on he said: “Now you’ll see how it is, you will change! You’ll see what it means to be in conflict with the law!”*

Strong family ties and togetherness and the circle of close relatives enable the creation of advanced “social” network that provides various forms of support to the offender – both emotional and social. It is recognised as a factor contributing to reducing the risk of committing a re-offence:

- *Inspector: “His strength is having a very good relationship with his family. He said all his siblings got married but they live nearby. They all live in the same village. In different houses, though, but that doesn’t matter at all. The whole family goes to work together at the greenhouses, they travel with 2 vans, only one of the sisters doesn’t work because she’s very young.”*

- *Inspector: “What’s positive is that they take care of her in terms of daily life. She almost always comes with one of her parents to the meetings (although this is a case of an adult offender – A/N). She once came with a boy, she said it was her cousin or brother. They’ve never left her alone. They never leave them alone.”*

The role of positive relationships within the family and the consequent empathy and a desire not to disappoint them is well illustrated by the situation of one of the offenders:

- *Inspector: “His father is a former police officer and is now retired. He knew about his previous offence but didn’t lecture him; he doesn’t know about this one, though. He told him: “You’re my son. What you did was your decision. What I can do is support you. I can’t turn back time and change what you did. From now on whether you get along with your neighbour or not is your problem.” I asked him if there was any reaction at his father’s office because he’d tried to hit a colleague. He said no, obviously he was a really good employee. He said that now it was no problem to tell him, his mother knew about this, it’s just that now his father was very ill and he wanted to spare his feelings. Otherwise, there are no problems, the family is close, they support him and stand by him. He lives on the floor above his parents. He told me he didn’t want his father to think his son’s on the road to becoming a criminal, to disappoint him. He says he’s closer with his mother and he can tell her because she’s a strong woman and can accept it.”*

Empathy as an important factor can be built in an individual also by demonstrating such an attitude towards them. It can be manifested even as taking part of the blame for what they did. In such cases, without letting offenders

downplay their own guilt, the actions of the probation inspector concerning the relatives should focus on those of them who are willing to demonstrate this high level of empathy for the offender.

- *“My sister blames herself and thinks it’s her fault, that if it wasn’t for her, this wouldn’t have happened. I tell her: “Vanya, it’s like God meant it to happen this way!”*

The family is the social unit within which the education of young people takes place; the roles that family members play, the example they give to the rest and the patterns of behaviour can also bring about a positive effect:

- *Inspector: “He hasn’t been raised as a thief and things like that. He defines his parents as people different from the rest of the Roma population that lives there.”*

It is easy to make a comparison between cases where the family plays a positive role in the development of the individual, and those in which the behaviour pattern is negative:

- *Inspector: “It’s just that this case is not as serious as many others. The support of his family is a major factor because where the family is missing it’s really very difficult. For example, from the Roma population, almost no one has a family, or they have a pattern of behaviour in the family which is then naturally passed on. The other boy, for example, who is a minor, and is on probation with a suspended sentence, has a (negative – AN) pattern of behaviour in the family. He’s trying to do all possible things that are not good for him and lead him down a bad road, but I still can’t make him understand.”*

There are also situations where the family roles are conflicting. In these cases the support provided to the positive behaviour patterns is crucial, in order to prevent the negative ones to exert a greater influence on the offender:

- *Inspector: “He lives with his parents and sometimes with his brother. His brother has a criminal record, he got recently out of prison, but surprisingly in this situation he’s not affected by the criminal behaviour of his brother. His father also works in the same place, his mother is unemployed but works under different programmes, i.e. parents, in his situation, are a stabilising factor. Unfortunately, something has happened with his brother, but I personally didn’t dig deep, I’m specifically interested whether he can be influenced by his brother’s behaviour, and to date there is no evidence of this.”*

The lack of family and relatives as a supportive factor almost always leads to negative results. Some of the offenders believe that it was the deteriorating relationships with their partner or relatives that led to the commission of the offence

for which they were convicted:

- *“I’d lived with a woman for 15 years without marriage and then we broke up. That’s how it all started. For a year, lots of backflips!”*

The need for a partner is recognised by the offenders themselves and this is often given a priority:

- *Inspector: “There is no one to support her because no one knows what she did (prostitution – A/N)! She would love to have a partner that she can rely on, but she’s worried she can’t have a reliable one, she believes if he learns what she did for ten years, their relationships won’t last and she also wonders if they do have such a relationship, at what point she should tell him about this. I’d very much like things to happen for her, but she seems to have been going along two paths: the first one is in her imagination and the perception of what would be better for her and the other one is the reality that brings her out of there every day.”*

And while the offender from the previous quote has other close relatives who have demonstrated willingness to support her, a great part of the interviewees don’t receive any support from their families whatsoever.

- *Inspector: In his case there are no supporting factors. He has no one. He says his brother helps him from time to time, finding some projects. But I’m not sure if this is true because it seems to me his brother gave up on him at some point and doesn’t care much.*

There are also cases in which it’s the family that is the source of conflicts leading to the aggravation of offender’s situation. Especially interesting is one of the interviewees whose case is worth following both in terms of what he shared and what conclusion his probation inspector came to. In his case there were many negative factors in his family environment: a missing father, alcohol addictions of the mother and the grandmother, whose resources were too limited to achieve meaningful progress in this regard:

- *“My family is doing very badly. This is where all problems start. My stepfather hasn’t been around for many years and my mother is alone. She’s found another man and they’ve been living together for 7 or 8 years now. We don’t get along with him at all, and she’s been drinking. Bless my grandmother, she helps me... I respect myself enough to: go home earlier, go to work and save money, go shopping myself, know what, how to do something, combine things, not hang out with bad company, etc. But there comes a time when I come home from work, I ring the doorbell and my mother’s drunk. I can’t get in and I’m beaten from working all day. You just don’t want anything anymore.”*

- *Inspector: “In his situation, we are on very shaky ground. Literally, we work at a very elementary level. The mother has an alcohol addiction and the problem is serious. So, the family environment is, as a whole, besides the absence of the father, additionally disturbed. He is literally “raising” his mother. His grandmother is alone and has limited resources and he admits he’s often bounced back and forth. His mother sometimes sends him away to his grandmother and then the grandmother sends him back. So the support he receives from the family environment is not serious, that is, he has no solid support to lean on. The grandmother, I can understand her because she’s tired of him, he only hits her up for money, that’s all he really does.”*

Do relations with family, relatives, friends get worse as a result of the conviction?

One of the most important negative results from imprisonment is the ripping apart of family relationships. In this regard, one of the main arguments for a wider application of probation is the possibility to maintain the family ties between offenders and their relatives so that they become a positive supportive factor. The fact of the conviction, however, is capable of negatively affecting these relationships, and that has brought the need to examine in detail to what extent the conviction exerts a negative effect.

Only a small proportion of offenders are certain that the conviction hasn’t affected the relationships within the family:

- *“Not particularly. Those who know aren’t angry.”*
- *“Our relationships are good. My father goes everywhere with me.”*

Naturally, the early stages of sentence serving bring some negative reactions in the closest relatives:

- *“They didn’t respond very well. They told me off for what I did, but generally their attitude hasn’t changed in any way.”*

The negative reactions of the family are justified because they are often associated with fear that something worse could happen:

- *Inspector: “He said that at first they were quite disappointed by him. The father took him to laboratories to do drug tests. In his father’s words, everything was negative. These are their concerns.”*

This initial negative reaction is also caused by the additional burden for the family stemming from the obligations of the sentenced person and the sanctions

he's facing:

- *“Now I live with my father. My mother works in Veliko Tarnovo. My brother, he's in Veliko Tarnovo, too. We help each other. In the beginning every parent asks why you did it, there are fights, etc. This was in the first days. My father was complaining that he must constantly drive me around, that I was dependant on him.”*

For some of the offenders it's the initial worsening of the relationships accompanied by the continued support of their family members that become a factor for changing attitudes and unwillingness to disappoint the relatives:

- *“Now I've told them. I didn't mention it in the beginning, but they know what kind of person I am, so it hasn't been a problem. For them I have remained the same. They know me well enough. They know it was not right what I did. But I'm convinced this won't happen again.”*

Some relationships in the family, in particular the trust between its members, are among the first things that suffer as a result of the conviction:

- *Mother of offender: “I think it all came from the company he was hanging out with. Our neighbourhood is like that, most of them don't behave well. That's where it all started and we found out too late. Otherwise we trusted each other – it was perfect, but we've lost that now.”*

In cases like this, when it comes to juvenile offenders, the loss of trust often leads to increased control by parents that could exert a strong positive effect and support the official probation supervision:

- *Mother of offender: “Of course I'm mad, because... I don't want, just don't want to. I've told him to get a job, to save money if he wants to get married and see how it's earned ... We don't steal, we work hard: I take him with me to pick cherries, now he's with me all the time.”*

As already discussed above, the more intensive control and pressure on the offender by his/her relatives as a result of the conviction can play a positive role, as well. Guilt towards relatives and unwillingness to disappoint them one more time is a major factor for this:

- *Inspector: “At the moment he says he already feels much discredited. His sisters and his family put pressure on him. When I say pressure, not in a negative sense, but they rebuke him. He says he already feels guilty and should stop, but he's a little impulsive in this respect. When faced with a situation, he really wants to react appropriately. Since his probation is long-term, I think the programme will achieve a good impact on him and he's already trying to think twice before doing*

something.”

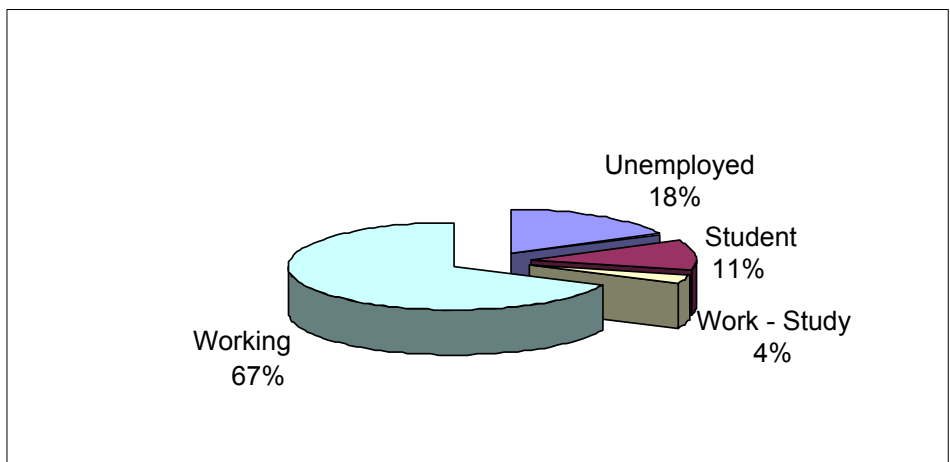
In some cases, family relationships, however, suffer serious damage, which affects negatively the convicted person and reduces his/her chances for pro-social development. As already mentioned, children are a key factor for the adoption of positive behaviour patterns and their separation from the offender leads to the loss of an important social role – that of a parent:

- *“I haven’t seen my daughter in three years. I want to but I don’t know how to do that. My wife’s managed to turn the kids against me, now they don’t want to see me.”*

For one of the interviewed offenders, unfortunately, the act committed and the subsequent punishment will leave a lasting traumatic mark on his further existence. In this particular case it is extremely important that the guilt for the family tragedy that happened be overcome so as to allow the individual to build positive expectations and plans for the future:

- *“When I got into prison that affected not only me but my family somehow. My father died, he could not bear what happened to me and especially what I did. He hadn’t raised me to commit crimes. My father was a very honourable man. He couldn’t survive this disappointment, for a very short time he became ill and died. Back then I was still under investigation. My mother also went through all sorts of difficulties. I have a brother who’s been abroad with his family for the last 8 or 9 years. My mother is in Cyprus. I have some relatives, but everyone is busy with their lives.”*

Effect of probation in the professional field of the sentenced persons

One of the specific characteristics of the group sentenced to probation compared to those sentenced to imprisonment is the high proportion of convicts who have held a regular job at the time of sentencing. These proportions are also reflected in the sample of interviewed convicted persons in the present study. Only 18 percent of them were unemployed at the time of the interview, and two thirds of them are defined as „employed“. All minors who participated in the study, attend school. From this perspective, it was important to investigate whether and how the sentence to probation adversely affects the employment of persons.

Impact of probation on offenders' employment

The majority of respondents make statements about problems and negative impact of the conviction on their capacity for work. Some of them tell of difficulties to start work as a result of the conviction. The first major reason for this is the criminal record that employers almost always require:

- *“There was this other job, but they wanted a criminal record so I dropped it.”*

According to one of the persons interviewed given the presence of past sentence in the criminal record certificate, working “privately” (cash in hand) is the only way to work:

- *“I work cash in hand, because from prison, with papers, it's hard to find a job, you need someone to recommend you. If you're a good handyman, you'll always find clients.”*

This view is shared by probation inspectors who are aware of the negative consequences of the conviction:

- *Inspector: “This is a big problem, by the way, because there are people who can't find a job because of this certificate. Even if it is for drunk driving, the record says “convicted.”*

Besides the criminal record, another obstacle that probation creates for convicted persons is the obligation to cooperate with the probation service at the current address of the offender. This provision creates problems mostly for seasonal workers, for whom it is an additional burden:

- *“The bad thing is that quite a few of my projects have stumbled. I was supposed to be working at the seaside this year, but my plans have fallen apart and I'm unemployed at the moment. That's why I say, this probation thing is not done the*

right way. Now I could've been doing the signing at Sunny Beach, I was supposed to be working there, but no, I'm told I must be in Sofia, which is absurd! This is bad for my working process, I'm losing a lot of money. I'm yet to start looking for a job in Sofia and it's a very bad situation. I have a clean criminal record, I haven't had any troubles with the law and order. Now when I seek a job and I need a certificate of conviction, I have to explain why and what ... Nobody cares what happened, they see "convicted" or "not convicted" and they think I did who knows what. It's not the way it should be, it messes up a lot of things for me."

The third obstacle for offenders on probation to start work is related to the prohibition for sentenced to probation persons from leaving the country while serving probation. Given the large number of Bulgarians working abroad, it is not surprising that among the interviewees there were three that spoke of these negative consequences:

- *"I admit that I was wrong and I admit my fault, but at the moment this probation is a big problem and it bothers me a lot. If it wasn't for it, I could leave Bulgaria if I had a proposal from friends or relatives, and now I can't move anywhere."*

- *"If you decide to travel somewhere abroad you just can't. It is impossible!"*
- *Inspector: "Until the day of the summons and shortly after that he worked on the beach. At the moment, because he has no driving license he can't do transfers, either. He says that at this stage all he can do is work in the company's office. The other thing he does, but because of probation is again a problem, is to travel to England where he works for a company specialised in plumbing in construction."*

With regards to the sentenced person, to whom the last quote belongs, another problem becomes clear that is associated with transformations in the employment status of a person as a result of the conviction. Even with good will and understanding on the part of the employer it is often not possible for the offender to keep this job position. This is especially true for professional drivers and those who rely on driving in their daily work:

- *"From a truck driver they've transferred me to the pumps, it's very inconvenient."*

Often such transformations and moving the convicted probation client to another position lead to negative consequences in financial terms:

- *"The disadvantages are many, it has also hit my finances. My salary before was 700 levs netto, and now I get 300-320 levs – 50 per cent."*

A subset of those sentenced to probation (particularly those convicted of driving under the influence of alcohol) conviction entails serious consequences of administrative nature - withdrawal of the driving license and the need for further action to restore it:

- *Inspector: “For me it also makes much more sense, because for people like him it gets really bad. Usually, when someone gets convicted they lose their job, then for 3 or 4 years their criminal record says “convicted” and thus because of a stupid mistake they’re fired. Most of them are angry because besides this punishment, they are also without driving licence for a certain period of time. The licence is not returned automatically and in addition to the fines payable to the traffic police, they need to take a psychological test again.”*

It turns out that those convicts who are self-employed in their own business, and often are in fact even employers, experience difficulties as a result of their conviction. Some tell of, among other things, the lost trust of customers:

- *“It has affected me badly, I can’t say... (He has a garage and the number of his clients has fallen). I was involved in agriculture, too, I grew vineyards. But now I can’t go there, I need to find someone to drive me every time, to rely on buses ...”*

The owners of legal entities are also affected in one specific aspect - opportunities for business support with funds from European projects and procurement. It turns out that conviction creates in our view unjustified difficulties for those firms managed by offenders on probation:

- *Inspector: “As for the negatives it brings, I’ve been told by company managers – it turns out the company is affected, too, because if they want to apply for a public contract or anything else, the manager is asked to submit a criminal record, and so, it seems, for them the punishment is even more severe. It causes very serious problems.”*

Future plans and perspectives

One of the key indicators of a successful reintegration in serving the punishment are the clear perspectives ahead of the convicted person about how they will be integrated henceforth socially and professionally.

Most of the respondents are positive, and attention needs to be paid to the fact that the majority placed their career development on top of their priorities for future. For those who currently work, the perspective is clear:

- *“I keep on working. And this here will teach me a good lesson.”*

- *“I’ve been working all my life. What else can I do? “*
- *“I have nothing to change in my life! I have a job, I’ll take my licence and I’ll keep on driving!”*
- *“Then I’ll be clean. I’ll be working, it’s going to be easier since I won’t be coming here for signature. I’ve found a job for the winter; there’ll be no problems. There is a company in the town of September; they cut and sell oak firewood. I’ve found a job there as a woodcutter; they’ll be paying 20 levs regularly. They told me they’ll take me for the winter. In the summer there’s work every day.”*

Those who are unemployed, share the hope still to find a job, despite the difficulties:

- *“I’ll look for a job and I’m even looking right now, but there is no work.”*
- *“I hope for the years I have left, I’ll try to get a regular job. I don’t want to work without contract anymore – no social security, no nothing, and I’m retiring soon.”*

Part of the job seekers share specific plans on how they intend to seek professional realization:

- *“You have to start somewhere, because I want after completing the probation period to work abroad, to save money, but you can’t go with nothing. I know someone, I’ve talked with him, he’ll meet me there because if you don’t know anybody, it won’t work. We’ve also talked about accommodation, I just need the money for the beginning and for supplies.”*
- *“I’ve been thinking, when my probation is over, I can go to Germany and stay there. I was there for three years, I know people, I groomed sport horses. Germans have a much better attitude; take a look at the Bulgarian mentality.”*

Given the involvement of minors in the study, a few respondents plan to continue their education:

- *“I’m now in the 11th grade. I plan to continue my studies.”*
- *“I’ll finish school and then I’ll probably work.”*

The achievement of good education is recognized by the convicted persons as an important factor in finding a job. Moreover, some of them are aware of the specific education they want to receive and in what sphere to implement it professionally:

- *“When I started probation, I also started school. I want to get driving licence because my father got me a lease car and is paying for it. I was told that after the probation period it will take three years to clean my record, because if you*

want to be a taxi driver, they ask for a criminal record. I went to get mine and it showed that I was convicted.

- *“90% of people released from prison, who don’t have the support of their families, even of the probation service, will return to prison. I have my explanation. This is why I enrolled in Social Work, because my dream is to specialise particularly in working with difficult children. I’m not talking about children with disabilities; I mean juvenile delinquency, because if you create the right environment and conditions, this child can have a better future.”*

Withdrawal from full time work is being considered by one of the older respondents:

- *“I’m going to retire, I have my 3 acres of vineyards.”*

In examining the prospects for the future among convicted persons for the researchers it was important to take into account the views of probation inspectors working with the relevant offenders. The reason for this lies in previous studies by Crime Prevention Fund - IGA, which demonstrated frequent lack of realistic ideas and plans for the future among the majority of offenders, especially those in adolescent age. The discrepancy between these unrealistic and unreasonable expectations and the often harsh reality often gives rise to feelings of frustration, inferiority, injustice, anger, despair, which can be manifested by aggression, depression or spontaneity and impulsiveness - all factors contributing to the risk of committing a new offense.

- *Inspector: “It is difficult for a young person who wants to live a comfortable life and have financial security, but at the same time there are many restrictions. This discrepancy between his expectations and wants of life, and these difficulties are a big risk factor for him.”*

For some of the interviewed offenders the assessment of their own risk was not realistic, creating and maintaining a mindset that „this will not happen to me“:

- *Inspector: “His problem is his way of thinking after consuming alcohol. When sober he considers the consequences, you can see he creates alternatives, he relies too much on personal experience, though, he overestimates himself, he trusts other people’s opinion more than facts. He relies on some sort of personal luck, if I can call it that way, that it won’t happen to him, that he’ll avoid the penalty because it’s a short distance. Since he’s not from the town, he lives in a village, he says: “Here, for 200 meters it won’t happen to me! No one can catch me! I won’t cause an accident”. The responsibility in this case, he takes it because of the negative consequences for him and his family, rather than because of the harmful*

consequences and endangering the life and health of people in the community.”

Sign of trouble with the perspective is also the abundance of fragmented plans that are not rooted in the present, nor in one’s human capital, but remain rather in the realms of imagination:

- *Inspector: “He fantasises about things, he has some imagination, his own, quite well developed and he gets into these states, especially when he’s unemployed. And some petty things someone told him they needed, he said he would do it.”*

One specific factor that prevents a certain group of convicted persons to develop realistic plans for the future is indicated by a probation inspector. It’s about the negative effects of institutionalization:

- *Inspector: “Because he was resident in institutions, (A/N - his plans are) not of the best kind. He communicates with this type of people, the conditions he lives in are not very good, he goes with the flow – day to day. Today he would take some cash from me or from someone else, he would make a few levs doing odd jobs. And spends it on cigarettes, or food or if he earns a greater amount, he would play the machines.”*

Substituting full social functioning of individuals with an artificial by its nature regime that is characteristic of all residential institutions, be it social or correctional, leads to loss of important milestones in the life of the person, lack of responsibility for their own affairs and skills to independently tackle life situations.

There are also probation clients who are reluctant to make any plans and speak of lack of prospects:

- *“Nothing gives me pleasure. I don’t care at all whether I go to work today, or not. I live day to day. Nothing stimulates me anymore, you know? Neither girls, nor work ... what can stimulate me?”*

With regard to this type of clients of the probation service the basic motivational work that the inspectors can perform becomes very important. On the other hand they themselves consider overoptimistic attitudes unrealistic:

- *Inspector: “If they tell me “maybe it will be hard” or “I’ll try”, then I’m more inclined to believe that this can really happen, while when they say: “There’s no way I’ll do it again!”, they demonstrate a rather too high an opinion of themselves and a biased judgement.”*

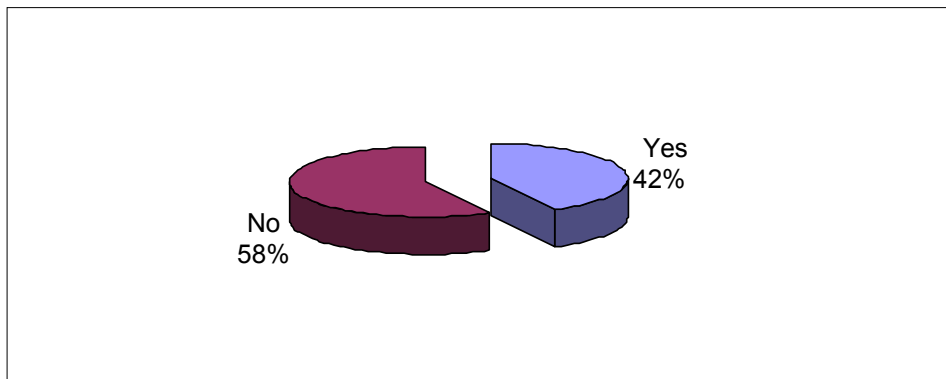
Achieving the objectives of probation

Probation as well as the other penalties do not have the same potential to achieve the aims of punishment set in Art. 36 of the Penal Code with regard to

all offenders. Studies of the experience of developed countries shows that overall probation and similar alternative measures have the greatest effect for individuals for whom this is the first conviction. In this regard, for the study it was important to specify how many of the respondents were first time entrants in the criminal justice system.

Given the characteristics of certain offenses for which individuals can be sentenced to probation, in the process of reporting the presence or absence of previous offences certain administrative penalties imposed in the past on the convicted person were considered. Such are the cases of art. 343b (drunk driving) and 343c (driving without a driving license), under which in certain cases, the composition of the crime requires a previous offense that has been punished with an administrative sanction.

In the group of interviewees we found that more than half (58%) had not committed a previous offense and for them this is the first encounter with the criminal justice system. Among the remaining 42%, however, there are people for whom this is the third, fourth and even fifth offense, with cases of dangerous recidivism also present.

Individual strengths

The study of the effect of probation for the successful reintegration of offenders is based on the presumption that every convict has a certain potential and strengths, and it is the task of probation inspectors to successfully identify them and work for their development. Following the introduction of the system for assessing offenders, the process of identification of the strengths (and weaknesses) of individual offenders has been greatly facilitated since it enabled the comprehensive assessment structuring, giving an idea also of the basic needs of the individual probation client. Therefore for the probation inspectors responsible for

the interviewed offenders was not difficult to identify for each individual case what the strengths of the individual are.

Many different characteristics of the respondents stand out as strengths and supporting factors. Education is seen as a key indicator in many cases, especially with respect to minors. Here we should note that education or its lack is one of the dynamic factors that influence the risk of committing a new offense - a fact that should be taken into account when planning the work with convicted persons.

- *“The fact that he’s still within the education system and keeps going to school, despite doing it by force, I take it as the first factor. He is literate, has abilities for learning, but doesn’t use them. The other positive change that I see is that at the very start he declared that he wanted to change and that he would do his best. He’s been proving it little by little. He doesn’t miss school more than it’s allowed, the relationships with his family have improved, and they were quite strained in the beginning; the mother was expressing only negatives. The psychologist also has shared the view that there is a positive change in him, and recently he has started attending their sessions by himself, while at the beginning he needed to look for him in order for the appointments to take place. Later he went to the meetings by himself, no problems. He has no acts registered at school. He has the right attitude to work, but he hasn’t realised it yet.”*

- *Education and training – for her ethnicity (Roma – N/A) she has the skills to read, write, which again is considered a resource.*

Due to the importance of education for the further rehabilitation and integration of sentenced persons, the inspectors try to motivate them to improve their educational level:

- *“His level is good. He can write, read, even if more slowly. Otherwise he writes names, dates, reflects on what he’s read, and doesn’t wait to be told. In general, he should be given an opportunity and have things clarified to him, it would be a plus for him. Also when you tell him if he finishes the eighth grade, he’ll be able to get a driving licence... This is a great incentive for him to finish the eighth grade.”*

Among other things, mere participation in the activities that the probation service implements with the offenders requires a certain level of literacy and certain cognitive skills. Their development not only enhances the potential for integration of the individual, but also facilitates the work of the probation inspectors for achieving the goals of sentencing:

- *“She has completed primary education – writing, reading, but she has many*

gaps regarding her writing. She can fill in the forms we work with, she understands the questions asked.

A second important dynamic factor that stands out is the presence of intimate partner and family. The need for complete intimate relationship, the need to care for a child and a family are elements of the Good Lives Model (Ward, 2003; Purvis, 2010), which highlights the fundamental human values, the achievement of which minimizes the risk of committing a new offense. It is therefore quite natural for many of the respondents to actively seek self-realization in the process of creating an own family:

- *“Although he has secondary education, he’s been trying, he was a student in Greece, but things didn’t work out. He’s intelligent, he speaks Greek. He has a girlfriend now, he’s happy. He says he wanted very much a child in his first marriage, but it didn’t happen and now he has no regrets, maybe it was for the better. He learns from his mistakes and perhaps he’s the only one who, what impresses me, never has any contacts and dialogues with the offenders that come here.”*

- *Another resource is that he’s married, has a child, takes care of it. The family environment is important to him.”*

Those offenders who have already started a family of their own, develop other positive attitudes - such as the need to care for significant relatives:

- *“A young man, also educated – secondary special, also willing to stand on his own feet. He has decided not to live a careless life and care only for himself; instead he got married, has a child and is struggling to cope with life.*

The development of such attitudes as a result of the responsibility that the convicted person takes with regard to the welfare of their relatives, promotes the processes of building realistic and positive plans for the future:

- *“I think he has resources because he has education and no previous criminal record. He has a family, after all, he has developed, or is developing now, a sense of responsibility towards others, that is, he doesn’t only think about himself and his own momentary gratification, but he thinks about his wife and child. In my opinion, those who have family have something to lose. For example, if probation is substituted by imprisonment, he will be away from his wife and child and for him this would be a huge loss, so he’ll do whatever it takes to comply with the things here, as far as possible, only to be able to stay out of prison, to be with his family and to work. That is the reason he wants to combine things, he tried to start a business to be able to support his family.”*

The absence of such supporting factors is always a negative fact regarding

offenders:

- *Otherwise, he's kind, polite, he greets, he's diligent, no infringements, comes to meetings regularly, no absences. His problem, though, is that he doesn't get any support. He goes home and he's alone."*

Employment is another dynamic factor that has a major influence on the process of reintegration of offenders. Having a job and work experience naturally develops a number of positive attitudes in one person - routine, structure of everyday life, etc.:

- *"His strengths are, first, that he is a diligent, disciplined, has the ability when he is assigned a task and be presented with a plan to put it into action. When he's told: "At 8:30 you must be here!" he's willing to plan his things so that he is here right on time or even earlier. His other strength is the support he gets from the employers, stable workplace.*

- *"He has a secondary special education, he finished the School of Bakery and Confectionery, he has experience, a job, a place to live, has a sense of compliance with internal discipline. Here he shows compliance with law and regulations. He's not someone who looks for some extra ways and alternatives, for example: "Can't you make an exception for me?" He has never raised the question. I think his resources are that he will really learn a lesson and maybe in the future he'll be more careful. We put the main emphasis on this – not to rush his actions. Besides, at every meeting I tell him that the main goal is prevention, i.e. preventing a re-offence in the future."*

Given the importance of employment the probation inspectors are trying to motivate their clients to seek and retain jobs:

- *"The man needs support and encouragement to find work. I think he doesn't have any obvious alcohol problems. At his age, this is his first conviction and it was rather an unfortunate coincidence."*

- *"Despite his inconsistency, he works really well. This is why I've been trying but so far with a zero result. This goal of mine stands in every new plan on employment that I draw up, for this consistency to happen, i.e. perseverance. I think if he manages to achieve this, he'll take a huge step forward, because this will guarantee an income, guarantee less free time for meetings with such "friends." But so far we've had no success. Unfortunately, the situation with his mother is almost beyond remedy. Our main goal, and mine own, in particular, as a case manager, is at least for the penalty term to avoid re-offending or other basic things. The key for him is to remain in the same place. Two meetings ago I tell him: "OK,*

tell me, is there a car wash in this town that you haven't been to?", and he says: "I think there is one or two." He starts a job, they like him because he works well, and then he doesn't go for a day or two. People make a compromise and don't fire him, but then there is a queue, and say, 20 cars are waiting, and he refuses to work, and who'd want to keep him? "

One important direction, in which probation inspectors can focus on is the communication with and involvement of employers in support of the process of ensuring employment for the unemployed offenders. However, often probation inspectors, find themselves „between a rock and a hard place“ - on one hand the convicted person, with their specific problems, including those that hamper their employment opportunities (lack of discipline, loss of routine, etc.), and on the other - the employer whose trust is hard to gain and to whom the probation inspector has to literally play the role of guarantor, recommending a particular offender as an appropriate potential employee:

- *“I am willing to go and talk to an employer, only for him to change his environment, to make a step forward. But he doesn't feel like working. He has lost the habit of getting up early in the morning and going to work every day. He wants to sleep during the day, especially after getting drunk the previous night. He told me that when he drinks at night, he's not able to work the next day. And that's why, I guess, he doesn't want to start work, although I insist. I search for an employment for him all the time, and he has a good qualification – a welder.”*

The material situation of an individual often results from maintaining employment and is one of the important factors for successful integration into society. By its nature it is also a dynamic factor, in the improving of which the probation service can help, even if only indirectly:

- *“He doesn't have those criminal attitudes that relate to material and domestic problems. If there are no financial opportunities or if some domestic problems arise, he would never think of stealing. His behaviour is manipulative, that is, having respect from institutions, the police, he tries to make a good impression. During this corrective work with him I can see that there is a desire for change, but some things, he's doing them rather declaratively. Whether in fact there will be a positive change is another matter.”*

Abuse of alcohol and drugs is another factor with a relatively high weight in the assessment of the risk of committing a new offense. This is especially true for those convicted of driving after drinking, and in this sense the inspectors try to get reliable information on their clients. When there is no evidence of substance abuse, this is reflected upon as a strength:

- *She doesn't do drugs, has no alcohol problems. Emotionally stable, no dangerous resources.*”

Where there is evidence of abuse of alcohol or drugs, it is important to work towards overcoming the addiction. However, it is important to investigate substance abuse in its interconnection with other factors - experienced trauma in the past, present problems, problems with the mental and emotional health. Sometimes the problem is complex and requires an integrated approach:

- *“Intelligent, with higher education degree and at the same time quite an interesting life, with unstable mentality and with serious family problems from childhood until now. Alcohol abuse, twice institutionalised in an abuse treatment facility. She was very honest and sincere, didn't hide what was happening in her life.”*

- *His weakness is that he definitely has an alcohol problem. After all, he's been convicted for this offence more than once.”*

In addition to the major strengths and factors of risk in terms of individuals there are other supporting factors. First we should mention the spiritual sphere and the positive influence that religion can have on convicted persons:

- *“Until now he hasn't had any deviations, always comes on time for meetings. He's on a lighter regime now – he signs once a month because he observes his measures strictly. He attends the evangelical church and is one of those Roma who want to integrate. He is talkative, even though his educational level is not high. He's open and willing to lead a law-abiding life. He has a desire for a positive change, I guess, and visiting the Evangelical Church stimulates this.*

Participation at own will in certain prosocial leisure activities, such as sports, hobbies, etc. can also act as a supportive factor, developing positive qualities in the individual and diverting them from activities and actions that increase the risk levels:

- *“The boy had been doing active sport until a few months ago. Under the influence of a cousin, as I understood, he changed the field – from karate to football. Otherwise, according to the father, he was a very talented karate player, won prizes, medals and had a very good potential. He has goals for the future, long term, for after finishing school. He was worried how long his sentence would stay on his record.”*

At the personal level particular personality characteristics are also taken into account when assessing the criminal and supporting factors related to the concerned individual:

- *In most cases her answers are in a socially desirable light. She is a moral good person who by some coincidence is constantly getting in troubles. So, the reason is not in her.*”

Besides the dynamic factors affecting the risk of committing a new offense, in the process of examination of the individual static factors are also taken into account. These are historical facts of the convicted person, which, unlike the dynamic that are variable, remain unchanged. The main factor that was studied in this research is the existence of prior offenses - if they exist, it will always be a factor, which testifies to an increased risk of committing a new offense:

- *“He’s harmless, but his risk rises because of past offences he committed.*

Accordingly, the clean criminal record is considered a strength and leads to a lower risk assessment in this area of diagnosis:

- *“As resources clean criminal record is marked – no such crimes registered until now.”*

Finally, it should be noted that when for one person many supporting factors are available, the risk of committing a new offense is seriously reduced:

- *“He has his own business, completed higher education, has the support of his family. For his age he’s a person down to earth.”*

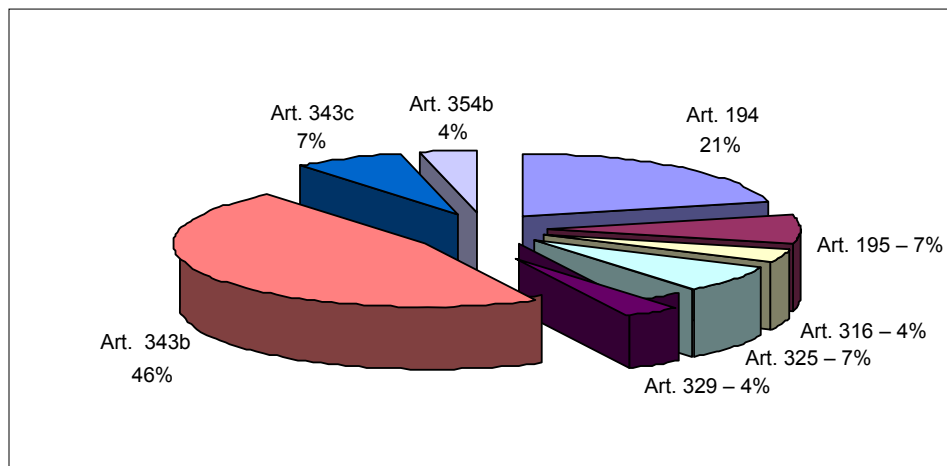
In such cases, the rule that quantitative accumulations lead to qualitative changes comes into force. When the main elements of the Good Lives Model (family, work, emotional well-being, etc.) are present, this leads to secondary positive effects, such as developing self-esteem, desire to transmit to others (often children and other family members) positive influences and even leadership qualities:

- *“In his case, his parents are illiterate, he’s the more educated one. He supports his family – both his parents and his children. He is in the business with animals – buying, selling – he’s good at those things and in a way he achieves something that the others can’t, most people in his environment don’t have driving licences, and he has. He doesn’t receive social benefits. He relies mainly on the income he earns from his trade and he’s quite well off financially compared to others who come here. He insists that his children go to school and is relatively intelligent for his environment. He stands out and has confidence. And his confidence is well grounded. He can write, without spelling errors even. He’s doing very well. In the village in his circles he stands out as a leader, that is, he’s financially well off, has income, a family, a very nice house, even a van, a car.”*

Probation impact on key criminogenic factors

Criminogenic factors as a rule should always be considered in close relation to the offense or offenses for which the offender has been sentenced. The focus of the work on rehabilitation of offenders is mainly minimizing the risk of committing further offenses of the same type (prevention of recidivism in the strict sense), and only then - prevention of further offenses in general.

Therefore, when examining the potential of probation to influence key criminal factors, it is important to account for what crimes the penalty has been imposed.

The sample of interviewees shows a significant accordance with the population of sentenced to probation persons in the country as a whole. Prevalent are transport (traffic related) crimes, in particular art. 343b of the Criminal Code (driving under the influence of alcohol) and 343c (driving without a driving license). These two offenses accounted for more than half of the respondents in the survey. crimes against property account for more than a quarter, followed by hooliganism.

Most probation inspectors make an overall assessment of the impact of probation on convicted persons, taking into account the cases on which they work. The majority considered that the effect to be mostly positive:

- *“The database shows that 90% of the people who have completed a probation period here don’t repeat, very rarely someone comes here for a second probation term. I think this is an important condition, it means it’s effective, after all. Whether the number of prison population has decreased because of probation – I don’t know.”*

Others argue that the effect of the implementation of probation is strictly individual and depends largely on the personality and the efforts of individual offenders:

- *“For some it has an effect, for others it hasn’t. It is very individual – for some it’s very complicated, for others it’s good. Not that they’re happy with the punishment, but they simply feel good. They want to have more meetings, to come over more often. Some don’t care at all, others are annoyed and disgusted, others again are indignant and nervous. Everyone is very different and I think the punishment should be imposed properly, but it can’t happen because the court can’t judge whether this person is right for this punishment.”*

By the way probation officers are largely aware that successful reintegration of the client is not always the fruit of efforts solely on behalf of the probation service, and point out other factors that are essential - such as the motivation of the sentenced person:

- *“I think there is an impact because the percentage of cases in which people return is not great. There are a lot of them who actually learn a lesson. Whether the lesson is only thanks to us – I can’t say, of course. But unless a person is really motivated and plants the idea in their head that something must be changed – it won’t work. I can say, though, they do change sometimes. It’s true, because I’ve heard them talking to one another, for example: “Don’t drive! You’ll get convicted.” Not all of them display the same type of behaviour. A large number of them are fearful and try to comply with the law.”*

In fact, the motivation is brought to the foreground by the probation inspectors and therefore we should note the efforts of General Directorate „Execution of Sentences“ to improve the skills of their employees towards motivating offenders through specialized training in motivational interviewing.

- *“But I can see that since he’s been on probation and from what he’s shared, he has a desire to change, he is motivated. There is currently no data from the district inspector that he’s been seen driving (while banned – N/A).”*

Often the motivation of convicted persons is driven by specific benefits that can be derived from successfully serving the sentence. Here again the cases of those convicted for crimes against transport come to the fore:

- *“He was caught with a fake driving licence. He only went to school for six years, it’s natural, he doesn’t have the necessary education to pass the courses. His second offence, the one he was convicted of, is driving after consuming alcohol. But these two events have motivated him to bring some change and he has enrolled in*

evening classes. I think he has a few exams left and he'll be able to finish the eighth grade and legally take a course and obtain a licence."

In fact, for a whole group of offenders – those sentenced for driving without a driving license - probation is able to completely remove criminogenic factor, thus entirely eliminating the risk of conducting a second such offense:

- *"We have here people who are convicted because of driving without a driving licence. And by the time their probation term expires, they will already have finished the eighth grade and would come here by car while initially coming by bus. He'll never get to drive without licence anymore, because he will already have one."*

Another group of offenders sentenced to probation, for which according to the inspectors there is a reason to believe that probation has a positive influence, are minors:

- *"Here with us, in particular, at the moment there is a drop in the number of minors, now there are only three children."*

Criminogenic factors on which the probation service fails to achieve an impact

- *"It's interesting, that when he comes and starts going into explanations, he apologises, thanks for my patience, says he'll try next time to get everything perfect, and yet things remain the same."*

Although the alternatives to imprisonment have proven their positive effect on reducing recidivism, probation should not be considered a panacea. In terms of individual offenders criminogenic factors may exist that the probation inspectors are unable to influence. Other factors appear to be too heavily rooted in the personality of the offender, in a way that any attempts to interfere in the direction of reducing the risk of committing a new offense would be unsuccessful.

Given the high share of probation clients convicted of drunk driving, naturally the probation inspectors highlight exactly the problems with alcohol abuse:

- *"I'm sorry, but I personally believe that the problem with alcohol is still much more serious than the drug problem."*

- *I think first is the alcohol, the lack of secure employment, environment and friends. Not for all of them it's the family. For some it's the education, not getting the necessary level, and from then on their start in life is different.*

Often the problem with alcohol abuse combines with other negative factors

and as a result the risk increases exponentially. Such factors are impulsiveness and the incorrect assessment of the facts and circumstances as a result of emotional immaturity.

- *“The majority are here for drunk driving. At the moment, if I work with 30 cases, 20 of them refer to driving while intoxicated or without a licence. In these cases, under the influence of alcohol they usually undertake actions without thinking about the consequences. And another thing is that they don’t recognise the role of the emotion of the moment. For example, someone has a quarrel with his wife, they had a few drinks before that, he takes the car and then he’s stopped. In most cases, the key role is played by the emotions that they failed to control because they had been drinking. This factor is always present and in most cases they do not recognise it – that alcohol was not the only cause of the violation but also the emotions that they were experiencing at that moment. As a result of our conversations, they understand this. We talk a lot about emotions, not only after drinking but in general, a person under the influence of emotions can make a lot of violations. Not only negative emotions, positive too. Some people, for example, they celebrate, they are at a wedding, they are euphoric, they decide to drive and then they are stopped by the police.”*

In fact, alcohol abuse is a cause not only for drunk driving. According to some probation inspectors the influence of alcohol has been found to have contributed to other criminal acts, for which people were sentenced to probation:

- *“Drunk drivers are the majority while recently [offences] under art. 325 have become more frequent – resistance against authority or causing bodily harm. Such aggression to me is a little strange, even more so against public authorities. I have two [such cases] now that I manage. Both were influenced by alcohol... Most people who have been sentenced live in a very uncertain environment and when they have a drink they become fearless and immortal.”*

Overall the problem areas of drunk drivers are described very well by one of the probation inspectors:

- *“They’re different, but most of them are [here] because of driving while intoxicated or without a licence. I will try to summarise things, what factors exert an influence: overconfidence, emotional reasons, understatement of the law, relying on chance to avoid offences and not creating alternatives to solve the problematic situation that happened at the moment, because for most of them there is always something that justifies their behaviour: first, alcohol, and second, the situation that provoked such behaviour. Excuses like “something had happened to my child”, or something else necessitated an emergency response in that situation. In general,*

there are roughly the same factors and circumstances.”

Some of those sentenced to probation experience great difficulty in structuring and pursuing a normal living routine. The lack of discipline and specific habits leads to problems in finding and keeping a job, even when the person works well and the employer is satisfied:

- *“Today once again he demonstrated his problems. In general, he comes in the morning with the idea to work, and the moment he’s out of the room, he says: “I’m done for today, I’ll be going now. Regardless of the hours done”. I know a former employer of his, who also claimed that he is like this: today he would come, would work and, by the way, he really works well, but no one knows for how long – it can be 2 hours, maybe 3 hours, but he could never stay for 8 hours. The other thing is that he’s very likely not to show up the next day. So, this is inconsistency, frivolity, a superficial way of looking at things, underestimating situations and a bunch of other things like personality flaws. Besides, it’s the street, literally, that formed his character. The “friendships” there – they can hardly be called that, they’re rather inclinations, interests in common – playing the slots, and the like.. This, by the way, is his sixth conviction.”*

In this case, the probation inspector mentions also the negative impact of the friends and the social environment. Almost the same impression of his client is shared by another probation officer, who also emphasizes the presence of materialism as an additional factor that contributes to a higher risk of committing a new offense:

- *“In fact, he turned 21 two months ago. So we can’t yet structure the most elementary everyday life, to arrange something, to achieve a simple balance in our activities and then build upon it: to set goals, to implement them, to overcome problems, to realise consequences, etc. Another ongoing task of mine is limiting contacts with this group. With him it has become clear that his leading world is the material one. His interest in going somewhere is always in return of some benefit, then he can be won initially, at least for the cause, but whether they can achieve a more significant result is a matter of skill, time, resources, but we have what we have and do what we can.”*

The weak self-control on the part of offenders can also contribute to an increased risk of recidivism. The abrupt termination of probation supervision after the end of the sentence for such persons could have a very negative effect, and where the work of the probation service failed to influence the criminal factors and attitudes relating to the individual while supervision has been active, with its termination the few remaining inhibitions and supporting factors disappear:

- *“I get the impression that most of them are largely institutionalised. Probably, here with us, he won’t engage in criminal behaviour. But that’s why I say, in the long term, he’ll commit another offence, I am sure. In other words, when there is someone acting as a mentor, to remind him periodically, then he can be led [in the right direction]. But the moment he is left to himself, and things go out of control.”*

The importance of education for the successful reintegration of offenders has already been discussed. Education is recognized as a basic factor on which an individual builds his subsequent realization in society - through the acquisition of professional qualification towards finding and maintaining employment. Therefore where such a fundamental element of the human capital of the person is absent, any subsequent actions and efforts by the probation inspectors are often doomed to failure:

- *“We’re responsible for the village of Kamenar, which is very close to Varna and is part of Varna Municipality, otherwise the village has a mayor’s office. There is a Roma community in the village and it’s quite large. The offences committed there basically include driving without licence, because they don’t have the proper education. Accordingly, when they have no education, they also don’t have vocational qualification and is very hard for them to find a good job, so the risk factors are many, and the environment itself is a risk factor, too. Their punishments add up, for example they serve a probation sentence, then another one, etc. We have several cases of illegal connection to the electricity grid – one house with several houses hooked to it. And working with them is really very difficult.”*

The personal motivation of convicted persons is important for successful outcome of the probation activities. For this reason, one of the key tasks of probation inspectors is to actively engage the person in the planning and implementation of these activities, so that the offenders understand their meaning and gradually build awareness and attitudes towards overcoming criminogenic factors. Often, however offenders set barriers to such development offering formal and declarative approach to their participation.

- *“In the few cases when we try to hold a meeting, I try to put the focus on discipline measures, the awareness that something must be done. But the core of the corrective work is shifted in a completely different direction. More emphasis is placed on the sanction part which is not the point of probation. The meaning of probation is in these meetings, educative in nature, and not just: “Sign!” and that’s it. There are people who are very strict with signing and coming to meetings, but their formal attitude just shows, their disrespect, and so they can’t be put on*

a monthly signing because they don't show any change. They do things, but as a formality, one can tell, they're full of disregard and annoyance. As much as we try, for some it depends on the sentence. They slightly soften and start to realise things, if we have more time to work. But if during that time they commit other violations and things starts to pile up, they generally blame probation for everything. What is happening in their life can have nothing to do with probation, but since they find themselves in this place in their life, in this period of time, they look at things in an unreactive way. We manage to achieve progress also in this area, though."

Ultimately, the individual remains the main change driver. Probation inspectors know this well and from this point of view is a positive fact that a significant part of the offenders themselves agree to this, although they are not always able to translate this awareness into motivation for action:

- *"They are held for a check, turns out they have consumed alcohol, then it turns out they have no licence, either. We have such cases – driving after alcohol consumption and having never had a driving licence. Currently, I have such a case, and we talked that he needs to get a licence, ultimately the punishment will come to an end, but it's important if he'll have learned a lesson after that. And I try, while they're here, at least to help them make the first step – to get the licence. After that, whether they'll manage to keep it, it's up to them. I mostly emphasise that no matter what topics we discuss here, if they don't want to change, I cannot change them. And many times, when filling worksheets, for example, there are questions about who will help you to change, and I let them think it over. In 90% of cases they respond "I will" – that they are the main factor for change. It depends on them, primarily, not on me, the partner or the parents. We can only urge them to change, but the final decision is theirs."*

As in the previous chapter, when we discussed criminogenic factors, we should note that in addition to dynamic, there are also static factors, which can not be changed and an assessment of the risk of committing a new offense will always show some risk with regard for example to persons who have been convicted before. Therefore, achieving a low risk in terms of recurrent offenders should be categorized as a success - it is easier to keep someone on the right track than to return them to it:

- *Interviewer: "The maximum effect of probation for him has already been reached!"*

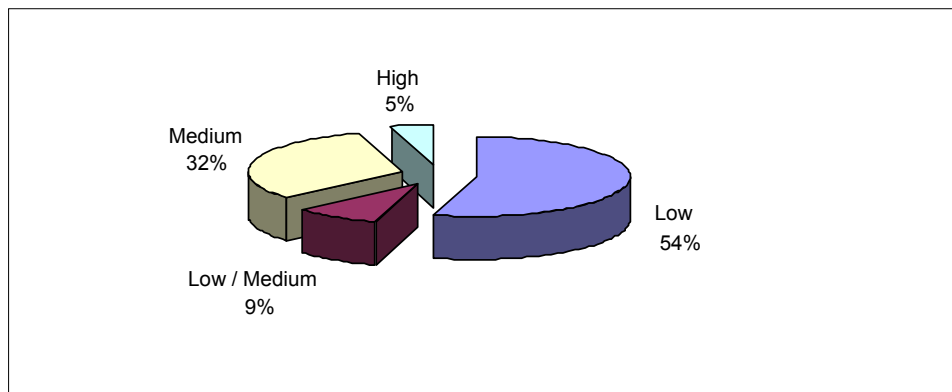
Inspector: "If we accept that this is an effect, because for me the effect is not to fix the offence, as there is no remedy for such a thing! The crime is a fact! For me, probation isn't something that corrects the specific crime but it changes the way of

thinking, which can prevent a new crime! Therefore, when making an assessment, “current offence” and “criminal record” are just static parameters. What I give them as an example is to imagine that they’ve been walking down a path, but for some reason they’ve gone off the path and as soon as they step out of the line, I’m the one who comes, stands by them and helps them to get on track. I give them an opportunity to lean on me so as to get back on the right path, but I’m not the one who will catch them and put them back on the path, because they can always get off, i.e. the decision is theirs. And whether I want them to be here or not is irrelevant and won’t fix them.”

Risk level dynamics resulting from the probation

Above we have already discussed various criminogenic factors and their dynamics and development as a result of the work of the probation service. It is important to see how these factors and problem areas are translated into risk categories based on the Offender assessment system. The risk of committing a new offense, along with the risk of causing serious harm, are key indicators of progress in the correction work with offenders on probation.

For each offender sentenced to probation, within 14 days from the beginning of the sentence, an assessment of the risk of recidivism or serious harm is conducted. As per data from the General Directorate „Execution of sentences» offenders with low risk of recidivism and serious harm prevail. Similar findings were reported in relation to the sample of participants in this study.

More than half of respondents have a low risk of committing a new offence - 54 percent, while for another 9 percent the risk level is at the border between low and medium. Medium risk has been found with regard to one-third of the interviewed

offenders. Only two offenders demonstrate high risk of committing a new offense.

There are offenders, with regard to whom the probation inspectors cannot identify any serious criminogenic factors:

- *“The assessment is low. I can say that this is the perfect client you can come across.”*

- *“Risk assessment is low. There is an individual plan, we work on it, depending on the offence. It depends on the risk assessment and what areas come up.”*

For some of the probation clients, the very fact of conviction plays the role of a catalyst for change, and this, along with the lack of prominent problem areas, leads to low levels of risk of committing a new offense:

- *“I think the risk is low. He did what he did, I think he’s done. He’s mentioned one more theft, and I think when he sees he’s been convicted on that, too, this should shake him up a little.”*

In offenders with low risk typically problem areas are few in number, and are usually accompanied by a sufficient number of supporting factors:

- *“Low risk assessment. Its value is 20 points in the assessment of risk of re-offence and respectively the risk of serious harm is also low given the good social indicators. He has no history of alcohol abuse, doesn’t do drugs, he works, has a place to live, education, qualifications and for these reasons serious harm to himself and to others is minimised – at a low level, because there’s always a risk. Re-offence is also in the low range, and the problem areas are found in his attitudes – criminal attitudes, because he, sort of, assumed that he could get away or provide information later. But in fact the cameras revealed that there was this delay in things and thinking skills, i.e. way of thinking.”*

- *“Her initial risk assessment is within the lower values. She has several resources such as lack of criminal record, non-use of drugs, lack of emotional and interpersonal issues. We’ve highlighted only one pronounced problem area – the use of alcohol.”*

Among other problem areas highlighted with regard to offenders with otherwise low risk of committing a new offense and/ or causing serious harm we can mention the housing situation of the convicted person and some specific attitudes:

- *“In his assessment the risk is low given the fact that he has no previous conviction, but his attitudes are a problem. Housing instability gave him a few more risk points.”*

The very method by which the risk assessment is performed sets certain requirements for „scoring“ of certain factors. In particular, static factors are an example of this - as already mentioned, the presence of previous offenses and/ or convictions always entails the increase of the level of risk which can not be simply ignored by discretion of the probation inspector:

- *“His risk is low. I don’t know if you’ve paid attention to risk assessment and the way the points are reduced – the most points are raised or taken out because of criminal history. In his case, he has a clean criminal record.”*

In quite a few cases risk the values have decreased as a result of the work of probation officers with sentenced persons to the extent that they fall into a lower risk category:

- *“Actually, it turned out to be low risk on the scale, but at the beginning of the sentence he was rather closer to the medium given his environment and in terms of the act itself, because it was under art. 195 (robbery – A/N), and therefore, for me, in the beginning it was almost medium risk.”*

The assessments of the risk of committing a new offense and of causing serious harm are two separate processes, and it is not necessarily that the two categories of risk in respect of the same person would be the same. Sometimes the lack of prominent problem areas leads to low risk, but the degree of public danger of the offence already committed means that if recidivism still occurs, the resulting harm this can be significant:

- *“Low risk of re-offence and I’ve assessed as medium the risk of harm because the offence involves possession and distribution of drugs. It’s his first conviction and so far he hasn’t had cases at the Local Commission (for prevention of juvenile delinquency – A/N) at the Municipality.”*

The impact of accumulation of individual criminogenic factors and problem areas on the values of the risk assessment can be demonstrated easily if we look into the so-called „borderline“ assessment levels, when the risk is within 1-2 points above or below the line that determining the assignment of the offender to a certain category of risk:

- *“Her risk is on the border between medium and low. Problem areas – thinking skills, current offence and lifestyle, and environment.”*

- *“With him it’s on the border – 38 points, between medium and low. He has re-offending behaviour in the sense that he has three prior convictions for driving without a driving licence. Now he is convicted for drunk driving and his blood alcohol levels were not low at all – 2,90 ‰. His motivation to prevent any*

future incidents is initiated rather by fear of more serious sanctions. That is, he understands, he sees it and he wants to change, but how motivated he is to change will only be seen as time goes by, since he's just at the beginning of his sentence, so to say."

For those assessed as medium risk offenders there is an accumulation of various criminogenic factors and the problem areas themselves can have different weight with particular factors standing out:

- *"His risk is assessed around medium and we haven't fallen below 40 points because he doesn't have a regular job or good financial income."*

Within the range of the medium category of risk the differences between individual offenders can be quite large. In some more than others we have seen an accumulation of many problem areas as well as the presence of previous offenses, which is always negatively assessed:

- *"Risk assessment is "medium re-offence and medium harm", 59 points, the main problem areas are: attitudes, housing, employment, thinking skills. Also risky is the management of his finances. Twice he's been sentenced to "imprisonment", mainly for theft. Currently, he works without a labour contract as a handyman, at least that's what he says, I can't confirm if it's true."*

As already commented in the discussion of static criminogenic factors, the availability of previous offenses means a higher risk of committing new ones because of the assumption that the person has developed or is developing permanent attitudes toward antisocial behavior (The English-language term „criminal career“ illustrates well the possible development and escalation of criminal activity at the individual level):

- *"His risk of re-offence is assessed as medium because this is yet another offence. The risk of re-offence and causing harm is also assessed as medium. Because it's about an act that consists in this: he committed the act while intoxicated, he entered traffic and posed a risk to an unlimited number of people, creating also a risk for himself. There is repeatability and also a re-offence, there's no way the risk can have other values and, respectively, it can't have higher values because in this case there is no immediate risk and there are protective factors: he works; he has a daily schedule; he has a definite working time; a family; people to support him; parents; he has the support of his sisters; and the support of his employers, as well. This is why his risk is considered medium."*

In this case, although there are fundamental elements of the process of pro-social realization of the individual: a job, family, supporting relatives, the risk

assessment remains above the low risk levels. It is assumed that if these supporting factors have proved insufficient to prevent the commitment of the previous offense, they may not be able to prevent a future one too.

Usually, the committing of a new, albeit small, offense while serving the sentence entails significantly higher levels of risk assessment:

- *“His initial and subsequent assessments are of medium risk of re-offence and harm, as during probation he committed offences twice.”*

An important element in the assessment of offenders is the ability to assess the risk in both the short term and in the longer term. Longitudinal research, traditional for the criminology science, often shows trends of increased risk and actual recidivism after the passing of a longer period of time. Many interventions, such as correctional programs for offenders, that have demonstrated good results in reducing recidivism in the short term, are ineffective to maintain the newly acquired attitudes and resources of the sentenced person in the longer term. There have been cases where studies showed worse long-term outcomes and higher levels of recidivism among participants in an evaluated intervention compared even with convicts who have never taken part in the treatment offered. Therefore, at the stage of the offenders release from supervision it is important to take into account long-term factors that influence the risk of committing a new offense of relevant to the particular individual.

- *“We assume that he is stable and the risk is medium. The bad thing is he has medium short-term and the highest long-term plan, because / I myself am sure/ he will sooner or later commit a re-offence. What we’ve managed to achieve so far – my colleagues and I – is sustainability over time, i.e. he’s been with us for a year and five months. He began in March last year and now in September it’ll be a year and six months. For this period we’ve achieved stabilisation, and criminal acts not only haven’t been registered, they haven’t happened. Of course, there are a bunch of other deviations: he has a tendency, not a tendency but a habit, of borrowing money from literally every other person he meets. He has asked me, my colleagues, everyone.”*

With regard to high-risk cases, the only thing that can be done is for the probation service to try to maintain maximum supervision of the offender. As already discussed in the context of „insurmountable“ criminogenic factors, there are offenders, for whom would be extremely difficult to escape the vicious circle „crime - punishment - new crime“:

- *“The risk of re-offence is present as of this moment, too, although next*

month she'll be done with serving her penalty. It is almost certain that there will be a new probation, although we both strongly hope this won't happen, because she's not from here and she strongly associates the change in her lifestyle with her getting out of here."

The role of the probation inspector and the relationships with the convicted person

Officer – client relationship

Skills for building relationships, structural skills and motivational skills are important to attract the attention of probation clients and the maintenance of their participation in cognitive-behavioral and other interventions (Connolly, 2001).

In the publications of Rex (1999), Trotter (1999) and Maruna (2004) the importance of the relationship between the probation client and the probation officer stands out. These publications are based on research with offenders, that tries to discover what they think helps them most. There is a tendency that when offenders are treated with respect, have space to talk about problems and feel that someone is listening to them, it has the greatest influence on them. The most effective relationship between offender and probation officer are those that include optimism, trust and loyalty. Relationships should also be participatory, targeted, pro-social and based in the distribution of roles, boundaries and mutual expectations.

Part of the probation clients appreciate the importance of the attitude demonstrated by the probation inspectors:

- *“Our relationships are perfect, at least on my part, there is always a twofold view of things. I can't complain.”*
- *“Everything is normal, he explains things very clearly and in detail. What counts is his humane attitude.”*
- *“I've never been treated badly, just the opposite. He's a great person!”*

According to others the good relationships are based on the desire to help them in difficulties. Trotter (1999) sees these relationships as a combination of several basic interpersonal skills. The first is empathy and reflective listening. To put it in simple words, empathy is the ability to understand the feelings of probation clients and reflective thinking is its practical manifestation.

- *“He's a very good inspector, he helps me a lot, gives me tips on how to*

protect myself from other similar cases. I have nothing to suggest to him.”

- “The inspector treats me very well and explains very well. If there’s something he tells me and I can’t figure it out, he uses my language, i.e. he says it in such a way that I can understand.”
- “This woman is remarkable. She has a very positive towards me, asks me when to schedule out meeting, takes my needs into account.”

If the probation officer believes that the client may change and if the client believes that the probation officer can help, the facts show that the results will be better. This idea can be especially important when working with difficult clients, who are prone to pessimism.

Some mention positive emotional effect resulting from the contact with the inspector:

- “He makes a very good psychological effect on me, like a psychologist. Our conversations influence me very well.”
- “We get along very well. I feel good after meetings.”

Trotter named the last interpersonal skill in his research self-revelation. He found that when probation officers share personal information about their family and their interests, it strengthens their working relationships with their clients.

- *“Perfect. We have no problems, we even talk on free topics. I sometimes tell him about my personal life, we share such stuff. They ask very good questions that need to be answered. They can feel how you think, what your views are, etc.”*
- *“My opinion is that the person has some inclinations, which in certain circumstances emerged when the offence was taking place, but when he’s approached with more explanations, that is, awareness, and he’s given an opportunity to consider things from aside and not in the situation itself, the way we put them here... Not in the sense of “you are obliged”, “you have no choice” and “you have to do it”, but as an opportunity to see themselves in a different perspective, then they really achieve progress. The person would feel calm, balanced, not showing any aggression, intemperance, impatience and is easy to work with.”*

Naturally, a significant part of offenders think more pragmatically in terms of obligations:

- *“We understand each other well. He hasn’t caused me any trouble, so I try not to cause any, as well. For a year, I had to cancel 2 or 3 times and he was fine with it.*

- *“My attitude towards him is friendly. Besides, what other attitudes when I’ve accepted that we’ll be seeing each other for 2 years. I treat everybody the same way – no difference. We are people with a penalty, and they want us to serve it.”*

- *“She tries to do her job, I come because of the obligation.”*

An approach that would help to overcome such barriers is the clarification of roles. The results for the probation clients are better when the probation officers focus on helping them understand the role of the officer and the role of the client in the process of direct practice. This includes discussions on controversial issues such as power and how it can be used, the dual role of the probation officer as an assistant and as an inspector, objectives and purposes of the intervention from point of view of both client and inspector and confidential matters. In short, clarifying the role answers the question „Why are we here?“.

Probation is perceived positively by the offenders, but why?

- Interviewer: “What do you think of probation as punishment?”

Offender: “I’m doing fine, I’m coming to my senses, with every meeting.”

As a result of this study we can conclude that the attitude of offenders towards probation is mostly positive. Many of the reasons for this have been discussed above in the context of the comparison between probation and other sanctions under the Penal Code, the positive effect of resolving certain problems, and last but not least - from satisfactory relationships with probation inspectors.

Therefore, in conclusion, we share several quotes from the interviewed persons, which themselves offer important findings (or abstract constructions) about the subjective experiences of those serving this type of sentence:

- *Inspector: “It is appreciated by people who understand why they are here and that they can benefit from all this in the best way.”*

- *Inspector: “Part of them realise that the consequences could be serious, but there are those for whom it’s a pattern of behaviour.”*

Some mention that in their opinion they have achieved positive change in their way of thinking:

- *Offender: “Somewhat, yes. I’ve always been very careless, do things routinely and without thinking about the consequences. And my lawyer said: “From now on you shouldn’t trust people!” But I think my attitude has changed, I have become more careful and vigilant to money and to their accounting, to my way of*

working. *My brain began to work and is asking: "Who, when will lie to me?"*

For others factors such as accountability and compliance with obligations has improved:

- *Offender: "Minimum punishment, but it has an effect. At least, if one is not a disciplined or responsible person, these meetings make him more or less become one. Definitely! We must not do things we don't want done to us."*

- *Offender: "I'm more serious now and I take my duties more seriously."*

- *Mother of an offender: "Yes, our relationship has improved. I said that since he started this probation he's been very responsible. He was very superficial before, he was irritated by everything around."*

Sometimes it is exactly the complex of specific commitments and obligations included in a probation sentence that help build responsibility among offenders:

- *Offender: "I think it makes sense, because you can learn a lesson. I mean, it's is an additional commitment that must be observed. It's imprinted in my head that four times a week I should come here and there's no escape. When I wake up this is my first thought, and I have to go to sign before going to work. It's never too late to change! "*

In no small part of the offenders the shift in thinking leads to a change in behavior, and it is also recognized as a positive fact:

- *Offender: "I think probation is a good thing, like, another kind of opportunity for a person to correct themselves. Now I feel wiser, there's no way this can happen again. I used to drink with all kinds of friends, but since I've been on probation I don't drink with such people. I drink mostly at home or I invite a friend to visit. Two days ago I happened to see all my friends together and they were all drunk. I ran away from them. With this probation, I feel like I've been to prison – everything's changed for me, my way of thinking, too."*

Those offenders who have already endured a prison sentence, the positive perception of probation is more pronounced:

- *Inspector: "After having one of his probation sentences revoked due to his entering prison for the same offence, he realised that probation was a much better option than prison. Having been released from prison, he made a comparison between the two places and felt a stronger desire for a change."*

The only among the interviewees offender on conditional early release from prison with probation supervision takes into account the supportive role of the probation service in structuring the life after prison:

- *Offender: “90% of people released from prison who don’t have the support of their families, even of the probation service, go back to prison. If you show a person the right direction, now everything remains in their hands, because freedom is not just doing whatever you want without limits, it is largely a responsibility, too. Doing a lot of things, but also not getting in people’s ways.”*

Probation has the tools to play an even more crucial role in the change in an individual, including to solve extremely difficult problems of certain probation clients:

- *Inspector: “At the beginning of (her) probation she could not climb the stairs, she was smelling of alcohol, could not walk, she almost fell out of the chair, crying constantly. She was taking very strong medication and continued drinking alcohol with them. She was probably on the verge of anorexia when I saw her for the first time. Now she has gained a little, maybe 5 or 6 kilos. Even at the first meeting she didn’t hide anything. She was straight about everything: about her eating disorder and excess drinking. She says: “I had an aversion to alcohol, but I would pinch my nose, drink and vomit.” She shared that our meetings are sufficient for her to experience a calming effect, i.e. to help her in some way to cope with her states. Our meetings last about an hour and a half or two, which is generally stressful to me, but I decided that she has the resources and can cope. I’ve made attempts to find her a job. She was worried and afraid, and rightly so, that they all ask for a criminal record. She’s terribly ashamed of what’s been happening. She found a job in the ads. She was constantly posting ads and trying to find a job. This woman has been having a job for a month and a half now, she feels very good and doesn’t drink alcohol at all. I think she looks better. We meet twice a month.”*

Other problems and recommendations

The “probation” punishment

During the initial development of the legislation on probation in Bulgaria in the period 2002-2005 IGA insisted that it should be introduced as an alternative not to imprisonment, but to criminal sentencing as a whole. The arguments in this regard were that if the offender had the opportunity to avoid the sentence, and thus to preserve their clean criminal record, the motivational effect of this will be much larger. The balance of the severity of the sanction would have been maintained by limiting the possibility for a person to be sentenced more than once to probation for the same thing. Neither approach was adopted by the legislative body, which decided that probation will have be imposed with a sentence and will be a punishment, which, however, can be imposed unlimited number of times with respect to the

same person. The problems arising from this decision are still evident today:

- *Interviewer: “What do you think on this – if probation is not a punishment but a sanction and a measure only? Will there be any effect on your work?”*

Inspector: “For our clients it would be better that way. Because people start to resent the system and instead of the work being aimed at him solving the problem, it focuses on explaining that the system is not so nasty, it’s not about screwing him, etc, but if it’s not a penalty, the way it is in other countries, then the work could focus entirely on the person and their ability to solve problems.”

Loss of motivation and negative reaction to the conviction is typical for people who have not committed any offenses to this point, and carry low risk of committing a new offense. An important principle of working with offenders is that the intensity of intervention should be based on their needs and the risk they pose. Therefore in terms of low-risk cases, government intervention can turn out to be excessive:

- *Inspector: “Unfortunately, I see more and more such people who have a first conviction, and just turn bitter towards the system and the state in general. And I mostly understand them, because at some point the punishment really becomes disproportionately severe. If they hadn’t done anything wrong by that point, you can’t say this person had any manifested criminal attitudes. And it gets “Am I really the greatest criminal in this country?” He really suffers much more sanctions, and since he’s, so to speak, a decent person, the very fact that he was on trial makes him feel bad. He’s ashamed and then he also gets a much more severe punishment, which I believe has the opposite effect.*

Besides the often negative attitude of the offenders towards the fact of the conviction, and the problem with the mixing of the roles of the probation inspector as a supportive factor on one hand, and punishing body on the other, the legislative introduction of probation to Bulgaria led to some situations bordering with absurdity, when on one and the same person multiple consecutive sentences „probation“ are imposed without any legal method to compel the court to finally impose a more severe punishment. For this reason, the practice shows cases of people who have been sentenced to probation more than twenty times and never went to prison.

- *Offender “Pretty much since probation exists I’ve been on it. Five or six times I’ve been convicted, I’m not sure. And to tell you... it’s been always the same – misuse of alcohol.”*

For such individuals the probation inspectors can not achieve any additional effects:

- *Inspector: “Through probation and the programmes they are supposed to receive some support, but this is for people with a first conviction. Otherwise, there are people who from the beginning of probation have already changed 5 inspectors because they are constantly on trial and have an active probation. Their case is a little different. Since I’ve been working here for five years, their number has increased. On the other hand, it is natural for their number to rise because they received probation, say, 5 years ago, etc. From this perspective, the classical case are people who drive without a licence because*

they work as illegal taxis. These people come with 5 or 6 sentences, a few cumulations are done, etc., but every time you try to speak with them, they say: "There's nothing else I can do, I can only be a taxi driver." At some point they have their licence taken away because they run out of points. However, they can't pay the fines or they have to take a refresher course, while they earn money working as taxi drivers and that's how they're sentenced to probation. Judges apparently consider it ridiculous to put in jail someone for driving without a licence but with no accidents on their record; it's a crazy story!"

- *Inspector: "He's here with me for the third time for the same thing. There's nothing new I can tell him."*

Inadequate sentences by the court

- *Inspector: "Everyone is very different and I think the punishment should be imposed properly, but it can't happen, because the court can't judge whether this person is right for this punishment."*

A second key problem in using the tool of probation stems from the practice of the court. Although the possibility for the court to request from the probation service a pre-trial report on the defendant has been introduced in the Law on Execution of Sentences and Detention (ESGDA), in practice this opportunity is used by very few judges in the country. We leave aside the arguments of the magistrates not to require pre-trial reports (independence of the court, the fact that pre-trial report does not appear in the Criminal Procedure Code, but only in special in nature ESGDA etc.) and focus on the results of non-use of pre-trial report. They are expressed in a more or less constant percentage of „poor“ sentences that are not commensurate either with the needs of the convicted person nor valid for their criminogenic factors and problem areas or even their ability (physical and mental) to participate in relevant probation activities. Therefore, the court keeps sending pensioners to vocational training courses, illiterate persons to cognitive-behavioral programs and people with prestigious and useful professions to clean arrests - and examples of this kind are abundant.

With regard to this problem, it is extremely illustrative that in the present study the only offender among the interviewed, who was sentenced by the court to attend a qualification course, was a person with university education and a good job.

- *Inspector: "For example, as in her case: higher education but has a vocational training course requirement imposed. I personally have offenders who have completed the first grade with training programmes and then there begins the endless writing of letters to the Bureau of Labour. He can't even write, and they say: "You need to place him in literacy programmes!", but they are designed as if I was an elementary school teacher and should teach a literacy course. We usually do those individually, too, because it can't happen in a group. Basically, these are people who live in the villages and have no money to come here, which is pointless. If perhaps, I knew all about education and roughly what their mental status is, about the resources, the abilities of the offender, whether someone supports them,*

I think it would be much easier and it's important to reflect this somewhere.”

Feedback from the clients

This study itself demonstrates the importance of the efforts to explore the subjective experiences of those sentenced to probation in the process of serving the sentence. Often taking feedback from offenders enables inspectors to adjust their approach to the individual person to overcome the barriers between them and to eliminate formal and declarative participation of the offender in the probation activities. Therefore feedback should be encouraged despite any resistance on behalf of the offenders. It would be advisable to develop and implement more innovative and interactive methods for obtaining such feedback.

- *Inspector: “I notice that they have reservations about these feedbacks that we make them fill in. When it's time to do them, they start murmuring: “What are we, school pupils that you make us write, we have our penalty imposed – and we comply with it.” A person who is literate shouldn't have difficulties doing such a thing. But concerning feedback, there's very often resistance, maybe they get lazy to think, they ask what to write, start to grumble... Otherwise, they come to the meetings, we have discussions.”*

QUESTIONNAIRE ON STATISTICAL INFORMATION – GENERAL

№	REGIONAL OFFICE EXECUTION OF PENALTIES									
	Blagoevgrad	Burgas	Varna	Veliko Tarnovo	Vidin	Vratsa	Gabrovo	Dobrich	Kardzhali	Kyustendil
1	643	767	688	425	159	473	190	307	111	228
2	553	577	680	414	172	432	181	366	122	213
3	2	4	9	2	1	4	2	1	2	1
4	Number of high-risk offenders	25	19	17	1	49	7	20	1	14
5	Number of offenders sentenced to compulsory address registration	597	732	684	416	160	456	295	104	228
6	Number of individual meetings with sentenced offenders	11365	9212	11439	6743	2453	6154	3067	4643	3519
7	Number of offenders with restrictions on free movement	0	4	0	6	0	2	0	6	0
8	Number of offenders sentenced to electronic monitoring	0	2	1	5	1	0	0	0	1
9	Number of offenders in programmes for community impact	30	61	90	86	81	22	21	17	19
10	Number of offenders in vocational training courses	6	10	10	22	0	1	0	0	0
11	Number of offenders sentenced to community service	121	356	299	141	74	170	22	60	55
12	Number of offenders sentenced to correctional labour	12	36	13	36	3	4	3	2	9
13	Number of sentenced minors	6	23	8	10	1	9	9	3	2
14	Number of conditional released offenders under probation supervision	14	18	52	9	3	31	12	19	5

11	Lovech	304	321	1	16	578	6371	4	0	19	1	202	48	14	17
12	Montana	267	299	2	9	398	2986	0	2	41	0	64	3	5	10
13	Pazardzhik	433	378	4	24	658	5377	0	0	35	0	150	5	28	16
14	Pernik	235	286	1	8	418	3477	0	0	30	0	45	15	4	6
15	Pleven	624	602	1	21	574	14018	1	4	32	0	217	6	25	7
16	Plovdiv	734	682	8	16	896	12531	0	2	88	3	365	15	23	26
17	Razgrad	215	201	0	15	204	3204	2	1	91	5	80	6	13	11
18	Ruse	163	187	0	40	264	5263	2	2	63	7	176	24	19	32
19	Silistra	199	179	0	0	173	2498	0	1	21	0	83	17	1	2
20	Sliven	386	390	4	6	353	4085	0	0	18	1	1	3	24	17
21	Smolyan	94	111	0	5	220	2191	0	0	12	1	57	9	6	1
22	Sofia City	1217	1427	4	23	1852	22497	0	9	119	23	200	31	43	27
23	Sofia Region	728	614	6	17	954	14526	0	4	29	0	301	58	11	9
24	Stara Zagora	555	557	2	76	501	8457	2	5	88	3	81	12	21	38
25	Targovishte	150	151	1	2	173	2957	0	1	6	0	58	5	5	4
26	Haskovo	414	347	0	15	504	7960	0	1	33	0	250	2	19	20
27	Shumen	312	382	2	16	568	4375	5	5	32	1	129	21	7	13
28	Yambol	235	237	1	8	218	5473	0	2	8	3	63	11	9	9
Total		11256	11061	65	472	13316	189496	34	49	1212	100	3854	413	355	436

QUESTIONNAIRE ON STATISTICAL INFORMATION – DEMOGRAPHIC INFORMATION

№	REGIONAL OFFICE EXECUTION OF PENALTIES	Distribution by educational status										Distribution by gender			Social status										Marital status			Health status			Ethnic identity		
		Wo man	man	higher	secondary	primary	Low er	employer	employee	worker	unemployed	retiree	student	Sing le	married	living with par tner with out marriage	divorced	widower	mental and physical disabilities	Chro nic illnesses	Alco hol / drug addic tion	Bulga rian	Tur kish	Roma	Ano ther								
1	Blagoev grad	47	596	64	327	152	100	102	36	408	84	1	12	58	395	124	64	2	28	96	43	528	41	65	9								
2	Burgas	84	683	79	426	186	76	65	49	461	177	2	13	65	518	143	39	2	58	211	93	588	69	84	27								
3	Varna	71	617	96	487	85	20	143	91	324	96	4	30	96	417	135	39	1	48	136	78	467	33	171	17								
4	Veliko Tarnovo	39	386	23	301	89	13	36	64	289	21	3	12	36	351	9	17	12	54	168	73	322	41	56	6								
5	Vidin	17	142	24	65	54	16	12	8	54	114	2	5	21	84	35	16	3	32	68	21	84	11	61	3								
6	Vratsa	42	431	36	291	87	59	57	32	276	88	3	17	61	264	136	1	11	58	124	73	310	21	133	9								

7	Gabrovo	171	19	4	112	65	9	2	14	69	97	2	6	13	121	45	7	4	38	56	24	155	16	12	7
8	Dobrich	272	35	29	158	113	7	39	42	154	69	1	2	45	187	47	19	9	64	137	58	225	41	35	6
9	Kardzhali	99	12	19	56	32	4	9	12	42	39	2	7	8	89	7	2	5	13	31	17	47	45	18	1
10	Kyustendil	197	31	15	134	68	11	7	2	98	107	3	11	24	149	46	7	2	36	87	18	160	1	56	11
11	Lovech	275	29	25	143	117	19	13	19	165	89	3	15	41	191	56	14	2	53	68	32	258	13	29	4
12	Montana	241	26	34	71	136	26	35	11	174	39	2	6	17	176	58	13	3	26	53	3	207	13	46	1
13	Pazardzhik	377	56	65	241	119	8	58	12	243	115	2	3	39	306	65	21	2	48	96	27	309	94	21	9
14	Pernik	219	16	15	128	67	28	23	21	117	69	1	4	32	163	28	10	2	19	53	18	192	0	43	0
15	Pleven	571	53	81	351	165	27	45	32	417	121	2	7	63	462	67	30	2	68	147	93	469	42	98	15
16	Plovdiv	645	89	103	489	137	5	78	64	401	178	2	11	69	496	136	27	6	48	256	81	502	96	119	17
17	Razgrad	179	26	22	98	75	20	13	25	101	64	4	8	31	76	84	21	3	41	72	13	99	65	42	9
18	Ruse	154	9	11	64	72	16	8	15	68	70	1	1	19	87	46	7	4	18	27	4	141	7	12	3
19	Silistra	177	22	16	90	88	5	13	11	79	88	2	6	39	78	69	1	12	23	47	8	143	8	42	6
20	Sliven	332	54	19	175	164	28	18	22	241	99	3	3	32	146	168	36	4	51	93	17	318	23	36	9
21	Smolyan	83	11	6	32	45	17	1	9	36	44	1	3	8	51	22	11	2	9	31	11	50	19	22	3
22	Sofia City	1120	97	165	589	311	152	169	133	671	236	3	5	214	465	488	42	8	134	297	87	910	32	241	34
23	Sofia Region	647	81	82	356	245	45	144	81	396	78	6	23	65	419	211	31	2	66	178	43	531	58	116	23
24	Stara Zagora	476	79	86	264	185	20	116	46	269	87	6	31	49	214	263	27	2	86	139	73	412	58	76	9
25	Targovishte	137	13	19	64	41	26	6	14	52	67	2	9	11	108	22	7	2	31	75	19	58	48	36	8
26	Haskovo	380	34	25	236	135	18	58	36	241	69	4	6	35	236	118	21	4	41	73	18	293	49	65	7
27	Shumen	285	27	19	165	107	21	41	23	132	102	4	10	13	169	114	13	3	21	74	6	231	41	36	4
28	Yambol	214	21	16	144	62	13	11	32	98	76	5	13	18	134	67	15	1	23	64	4	173	11	49	2
Total		10106	1140	1198	6057	3202	809	1322	956	6076	2583	76	279	1222	6552	2809	558	115	1235	2957	1055	8182	996	1820	259

APPENDIX – FINANCIAL DATA

Financial aspects of probation in Bulgaria

Appendix No 6 – Statement of expenditure for budget programmes

№	Programme “Pre-trial detention places and probation”	Law	Specified plan	Report
I.	Total administrative expenditures:	32,149,528	32,969,330	32,765,672
	Personnel	29,971,920	31,294,798	31,321,770
	Overheads	1,825,508	1,611,480	1,380,850
	Capital expenditures	352,100	63,052	63,052
1	Administrative expenditures under budget of first-level spending units:	32,149,528	32,969,330	32,765,672
	Personnel	29,971,920	31,294,798	31,321,770
	Overheads	1,825,508	1,611,480	1,380,850
	Capital expenditures	352,100	63,052	63,052
2	Administrative expenditures under other budgets, accounts for EU resources and foreign resources	0	0	0
	Personnel			
	Overheads			
	Capital expenditures			
	Of these: *			
2.1	1. Operational Programme “Administrative Capacity”			
2.2	2. Other international programmes			
2.3	3.....			
	<i>Administered expenditure indicators **</i>			
II.	Administered expenditure indicators under budget	1,457,130	1,762,728	1,763,010
	1.Personell			
	2.Overheads	1,457,130	1,762,728	1,763,010
	3.Paid taxes, fees and administrative sanctions			
	4.Membership fee			
	5.Subsidies of non-profit organisations			
	6. Capital expenditures			

III.	Administered expenditure indicators under other budgets, accounts for EU resources and foreign resources	0	0	0
	1.....			
	2.....			
	Total administered expenditures (II. + III.)	1,457,130	1,762,728	1,763,010
	Total expenditures under budget (I.1 + II.)	33,606,658	34,732,058	34,528,682
	Total costs (I. + II. + III.)	33,606,658	34,732,058	34,528,682
	Number of employees on budget	1,699	1,699	1,525
	Number of employees under civil service contract			

**Проект „Независим мониторинг върху законодателното и
институционално развитие на пробацията в България“**

**Договор № 197/31.10.2014
www.ngogrants.bg**

**Независим мониторинг върху законодателното и институционално
развитие на пробацията в България**

**Издава:
Фондация „Фонд за превенция на престъпността – ИГА“**

Българска

Първо издание

**Предпечатна подготовка и печат
Фейс ЕООД**

Пазарджик